

De Ystroom

Joannes Antonides van der Goes
(1647-1684)

Scriptie over boek IV van *De Ystroom*

Begeleider: A.J. Gelderblom

Universiteit Utrecht

12-08-2010

Sander Metsemakers

0230960

Inhoudsopgave

• Stageverslag	2
- De <i>Ystroom</i>	2
- Nieuwe uitgave van de <i>Ystroom</i>	3
- Transcriptie	3
- Edities Van der Goes, Bilderijk, Witsen-Gysbeek	4
- Editie Van Mourik	4
- Vertaling	4
- Ervaringen met het Huygens Instituut KNAW	5
- Eigen leerervaringen	6
- Conclusie	7
• Bijlagen	8
- Transcriptie	9
- Editie Van der Goes	54
- Editie Bilderijk	58
- Editie Witsen-Gysbeek	67
- Editie Van Mourik	81
- Vertaling Metsemakers	105
- Editie Metsemakers	124

Stageverslag

Dit verslag behandelt mijn stagetijd in het Huygens Instituut KNAW in Den Haag. In dit instituut heb ik een stage van drie maanden gelopen onder begeleiding van Jan Bloemendal. Het onderwerp was het gedicht de *Ystroom*, geschreven door Antonides van der Goes. Dit werk staat gepland om in het najaar van 2010 uitgegeven te worden in een leeseditie. Ook zullen er een digitale editie en een luisterboek gemaakt worden.

Om het werk klaar te maken voor uitgave, moest er worden gezorgd voor een foutloze transcriptie van het originele werk uit 1671, waarna er moderne annotaties moesten worden toegevoegd, die het leesgemak vergroten. Om dit nog verder te verbeteren, komt er in de leeseditie een moderne vertaling te staan. Het was voor de volledigheid nodig om eerdere uitgaven van de *Ystroom* te bestuderen en de daarin beschreven aantekeningen en verklaringen over te nemen. Deze opmerkingen moeten allemaal in de digitale editie terug te zien zijn.

In onderstaande tekst zal ik beschrijven wat mijn specifieke bijdrage was aan dit grote project. Verder zal ik ingaan op de moeilijkheden die ik heb ondervonden bij mijn werk. Natuurlijk zal ik ook alle positieve ervaringen vermelden. Nadat ik mijn werkzaamheden besproken heb, zal ik mijn ervaringen binnen het Huygens Instituut nog noemen.

De Ystroom

Antonides van der Goes was een leerling van Joost van den Vondel. Diens manier van schrijven is goed terug te zien in het werk van Van der Goes. Dit alleen is al een goede reden zijn om een nieuwe uitgave van de *Ystroom* te maken. Van der Goes had gelukkig ook een echt schrijftalent, zodat zijn werk op zichzelf staand zeer de moeite waard is. Naast de *Ystroom* heeft hij nog meer interessant werk gemaakt, maar dit gedicht is verreweg zijn beste en meest bekende werk.

De *Ystroom* bestaat uit vier boeken, met elk een verschillend onderwerp. Zo beschrijft Van der Goes in het eerste boek Amsterdam, gezien vanaf het IJ. In boek twee neemt de auteur de lezer mee op een wereldreis over zee. Het gaat dan voornamelijk over de handelskunst van de VOC. In boek drie verandert het oogpunt van de ik-figuur; hij bevindt zich namelijk onder water. Daar beschrijft hij de bruiloft van Peleus en Thetis. Ten slotte keert de lezer in het laatste boek weer terug bij het IJ. Waar eerder Amsterdam al beschreven was, richt de auteur zich nu op de omgeving van Amsterdam, met een aantal Noord-Hollandse steden en rivieren.

Nieuwe uitgave van de *Ystroom*

Plannen voor een moderne uitgave van de *Ystroom* bestaan al jaren. De eerste projectgroep over dit onderwerp startte in 2001. Helaas heeft diezelfde projectgroep de editie door verschillende omstandigheden niet af kunnen krijgen. Toen is het *Ystroom*-project op de plank blijven liggen, totdat Jan Bloemendal het in 2009 heeft afgestoft met het doel het nu daadwerkelijk af te maken en het in de boekhandel te krijgen.

De heer Bloemendal heeft studenten van de UvA binnen een cursus over editiewetenschap aan het werk gezet met de *Ystroom*. Ook werd er in de tussentijd al door stagiairs aan dit gedicht gewerkt. Ikzelf kwam met dit project in aanraking toen ik met een werkgroep editiewetenschap van de Universiteit Utrecht een lezing van de heer Bloemendal hoorde op het Huygens Instituut. Deze lezing ging onder andere over het *Ystroom*-project en er werd melding gemaakt van het feit dat er nog stagiairs nodig zouden zijn bij het afmaken van het project. Aangezien ik geïnteresseerd ben in Vroegmoderne Nederlandse Literatuur, sprak het onderwerp mij zeer aan. Het leek me ook een mooie gelegenheid om kennis te maken met zo'n specifiek instituut, waarvan er geen gelijke is in de wereld.

Nadat ik aangenomen was als stagiair, kreeg ik meer inzicht in het project. Zo bleek dat de *Ystroom* bestaat uit 4500 versregels. De eerste drie boeken waren door vorige medewerkers al zo goed als afgemaakt. Hierdoor moest alleen boek vier nog geëditteerd worden. Mijn project bestond uit de eerste 500 versregels van dit laatste boek. Hiernaast heb ik de overige 748 versregels nog verwerkt als scriptieonderwerp. In dit verslag zijn alle 1248 versregels van het vierde boek weergegeven, voor de volledigheid.

Als stageopdracht moest ik, om te beginnen, zorgen voor een foutloze transcriptie van de originele tekst. Vervolgens was het zaak om alle annotaties en aantekeningen uit eerder uitgegeven edities te digitaliseren. De edities waren die van Van der Goes zelf, Bilderdijk, Witzen-Gysbeek. Ook had ik de beschikking over een niet-afgemaakte editie van Van Mourik, waarin de gehele *Ystroom* al geannoteerd was. Na deze digitalisaties zou er een moderne vertaling van het gedicht gemaakt moeten worden en moesten er moderne annotaties toegevoegd worden. Hieronder zal ik mijn ervaringen met deze opdrachten weergeven.

Transcriptie

Bij het maken van een foutloze transcriptie kon ik gebruik maken van een eerder gemaakte transcriptie van het vierde boek, wat een aardige tijdswinst opleverde. Doordat ik al een volledige tekst had, kon ik mij concentreren op het nakijken van die tekst. Hierbij maakte ik gebruik van de originele editie van Van der Goes, uit 1671.

Bij dit vergelijken bleek het vooral ingewikkeld om geconcentreerd naar de teksten te blijven kijken. Het verschil tussen bijvoorbeeld een komma en een punt is niet altijd even makkelijk te zien, zeker niet in een zo'n oude tekst. Dit zorgde ervoor dat het een intensief werk was, waarbij ik vooral de tijd moest nemen.

Edities Van der Goes, Bilderijk, Witsen-Gysbeek

Mijn werk bij deze edities bestond eruit alle aantekeningen van de auteurs correct over te nemen. Dit was van belang om de moderne lezer zo veel mogelijk informatie over de *Ystroom* te bieden. In de edities van Bilderwijk en Witsen-Gysbeek waren hun aantekeningen makkelijk te lezen. Ook de verwijzing naar tekstonderdelen sprak voor zich, zodat het voor mij niet ingewikkeld was om het netjes over te nemen. In de editie van Van der Goes was dit iets lastiger doordat de opmerkingen in de kantlijn van de originele tekst waren geschreven. Hierdoor was het specifieke tekstonderdeel waar de aantekening op sloeg niet altijd even gemakkelijk te vinden. Maar al met al was ook deze editie goed te kopiëren.

Editie Van Mourik

In tegenstelling tot de hierboven genoemde edities was de niet-gepubliceerde editie van Van Mourik niet gedrukt. Er waren zelfs geen digitale bestanden van zijn aantekeningen beschikbaar. Hierdoor moesten we het stellen met kopieën van zijn handgeschreven opmerkingen. Nu is dat op zich geen probleem, ware het niet dat het handschrift van Van Mourik erg lastig te lezen was. De schrijfwijze van Van Mourik vereiste een zeer geconcentreerde en geoefende lezer. Ik had in het begin grote problemen met het ontcijferen van het handschrift. Gelukkig kon de heer Bloemendal me hier goed bij helpen. Door zijn hulp en mijn langzame gewenning aan het schrift, kreeg ik steeds meer grip op de tekst. Nadat ik alle tekst gedigitaliseerd had, had het handschrift voor mij geen geheimen meer. Wat aan het begin van de tekst nog een onmogelijke opdracht leek te zijn, bleek achteraf een lastige, tijroevende opdracht waar ik goed toe in staat was.

Bij de verwerking van het handschrift van Van Mourik heb ik me gehouden aan de precieze schrijfwijze en opmaak. Hierdoor is niet alles even consequent doorgevoerd. Namen van boeken zijn bijvoorbeeld niet altijd gecursiveerd, ik heb deze cursivering later niet meer toegepast, omdat ik de voorkeur gaf aan het in stand houden van het origineel, zelfs wanneer dat fouten bevat.

Het werken met een handschrift bracht verder nog het probleem mee dat niet alles duidelijk leesbaar was, op sommige plaatsen zijn zelfs stukken tekst weggevallen. Dit kwam doordat ik werkte met een kopie van het originele handschrift. Helaas was dat handschrift niet voorhanden. De plekken waar de tekst onleesbaar/onduidelijk was, heb ik aangeduid met "...".

Vertaling

Na alle eerder uitgegeven annotaties was mijn taak om moderne varianten te maken. Ik kreeg de opdracht om hieraan voorafgaand een vertaling van het vierde boek te maken. Deze vertaling zou me dan inzicht verschaffen in de punten waarop de moderne lezer problemen met de leesbaarheid kan krijgen. En daarnaast zou alle extra informatie over de *Ystroom* van pas kunnen komen bij het maken van moderne annotaties. De vertaling hoefde, in tegenstelling tot het origineel, niet op rijm te zijn.

Deze vertaling zou voor mij dienen als hulpmiddel bij het maken van de annotaties, hetgeen mijn opdracht was te doen. Hierdoor ben ik na de eerste 500 versregels gestopt met het noteren van de vertaling, aangezien ik doorkreeg hoe de tekst in elkaar zat. Ik kon beter zien waar er problemen zouden kunnen ontstaan. De uiteindelijke vertaling van het hele gedicht moet door een persoon gemaakt worden om de schrijfstijl gelijk te houden.

Ik ben optimistisch begonnen met mijn vertaling, aangezien ik ondertussen al veel inzicht in het gedicht had verkregen en ik sowieso wat ervaring had met het bekijken van vroegmoderne teksten. Helaas was dit optimisme wat voorbarig. Van der Goes maakte gebruik van erg lange zinnen, voorzien van vele bijwoorden en bijzinnen. Dit maakte dat een zin wel uit veertien versregels kon bestaan, die onderling via rijm verbonden zijn. De verbanden tussen de losse zinsdelen waren voor mij soms onmogelijk te vinden. Dit feit, gecombineerd met zeventiende eeuws taalgebruik, leverde mij zware hoofdbreken op. Ook kostte dit werk veel meer tijd dan ik van tevoren gedacht had.

Het maken van annotaties verliep wonderwel soepel. Ik heb de tekst doorgenomen en de woorden waar ik problemen mee had genoteerd. Vervolgens ben ik deze woorden gaan vertalen door middel van het WNT. In sommige gevallen heb ik mijn informatie gehaald uit de annotaties van Van Mourik.

Ik moet zeggen dat ik mij niet beschouw als vertaler van vroegmoderne teksten, ik heb gezien dat dit een zeer specialistisch vakgebied is, waar je heel veel kennis en ervaring voor nodig hebt.

Ervaringen met het Huygens Instituut KNAW

Op het moment dat ik me aanmeldde als stagiair bij het Huygens Instituut, wist ik absoluut niet wat me te wachten stond. Natuurlijk had ik een taakomschrijving en had ik contact gehad met de heer Bloemendal, maar wat de echte werkomstandigheden zouden zijn, wist ik nog niet.

Natuurlijk was mijn eerste contact met mijn directe begeleider, Jan Bloemendal. Hij heeft mij wegwijs gemaakt in het project. Hierna heb ik een eigen kantoortje gekregen waar ik zelfstandig aan de slag kon gaan met de *Ystroom*. Ik kon op deze manier in alle rust en in mijn eigen tempo werken aan mijn opdracht. Op de momenten dat ik vast leek te lopen, heb ik goed met de heer Bloemendal kunnen overleggen. Dit contact verliep altijd erg prettig. Hij heeft mij altijd gestimuleerd om goed en zorgvuldig te werken. Zijn complimenten hielpen mee aan het vertrouwen in mijn eigen kunnen.

Een ander positief punt van mijn stage, was het feit dat ik makkelijk mijn eigen werktijden kon bepalen. Ik had namelijk een duidelijk afgebakend project gekregen, waarmee ik zelfstandig aan de slag kon gaan. Of ik hier nu in het weekeinde, 's avonds of overdag aan werkte, maakte voor het aantal uren niet uit. En ook was het niet noodzakelijk om elke dag op het Huygens Instituut aanwezig te zijn, waardoor ik af en toe een dag thuis kon werken. Het was erg prettig om deze flexibiliteit te hebben.

Buiten mijn stageopdracht heb ik veel van de dagelijkse praktijk van het Huygens Instituut meegemaakt. Zo werd ik als stagiair bijvoorbeeld ook uitgenodigd voor oratieredenen en etentjes van de vaste werknemers. Door deze activiteiten heb ik deze werknemers en hun werkzaamheden veel beter kunnen leren kennen en begrijpen. Dit kwam het onderlinge contact zeer ten goede. Ook was het prettig dat ik niet de enige stagiair binnen het instituut was, zodat ik ook met gelijkgestemden kon praten over wat een stage bij zo'n letterkundig instituut betekent.

Eigen leerervaringen

In bovenstaande tekst heb ik al veel laten doorschemeren over mijn ervaringen met het Huygens Instituut. De omgang met mijn collega's was zeer aangenaam.

Mijn beweegreden om een stage te gaan lopen in Den Haag is dat ik nieuwsgierig was naar de werkwijze binnen zo'n gezaghebbend instituut. Het feit dat er een mogelijkheid was om deze werkwijze te leren kennen binnen een project over een vroegmoderne tekst, vergrootte mijn interesse. Nu ik er achteraf op terug kijk, kan ik zeggen dat deze stageperiode mijn interesse meer dan waard was.

Zoals vermeld, heb ik zeer prettige herinneringen aan de contacten met Jan Bloemendal en zijn collega's, die mij hebben geaccepteerd in hun werkomgeving. Maast deze acceptatie kreeg ik ook het gevoel dat ik kon zeggen wat ik wilde en dat daar met net zo'n belangstelling naar geluisterd werd als opmerkingen van vaste werknemers. Hierdoor voelde ik me serieus genomen en wilde ik ook graag mijn best doen om een goed resultaat te leveren.

Ik moet toegeven dat ik me bij mijn eerste bezoek aan het Huygens Instituut afvroeg of ik het werk daar niet te saai zou vinden. De meeste werknemers hebben hun eigen kantoor, waarvan de deur meestal dicht zit. Hierdoor was het erg stil op de werkvloer. Dit had als voordeel dat er door iedereen heel hard gewerkt kon worden zonder iemand te storen. Het nadeel was dat er erg weinig spontaan contact is tussen werknemers. Gelukkig werd dit voor een groot deel goed gemaakt in de gezamenlijke koffiepauzes, waar in principe iedereen wel aanwezig is. Dit was voor mij dan ook de plek om wat meer te weten te komen over de werkzaamheden van mijn collega's.

Toch heb ik het persoonlijk jammer gevonden dat bijna iedere werknemer zijn eigen project heeft. Natuurlijk werkten sommige mensen wel samen, maar ik kon helemaal zelf bepalen wat ik deed. Hierdoor kreeg ik wel veel vrijheid, hetgeen erg prettig was, maar toch miste ik soms iemand die met hetzelfde bezig was als ik en waarmee ik dan van tijd tot tijd kon overleggen. Jan Bloemendal heeft deze functie prima vervuld, maar hij was voornamelijk bezig met andere werkzaamheden. Ik denk dat ik het dan ook erg prettig had gevonden als er op mijn project nog een stagiair had gezeten, zodat we elkaar konden helpen, omdat we op elk gebied in hetzelfde schuitje zaten.

Verder vroeg ik me aan het begin van mijn stage af of ik wetenschapper zou willen worden. Van wat ik van wetenschappelijk werk wist, door middel van studie, kreeg ik het idee dat dat niet echt een baan voor mij zou zijn, aangezien het teveel zelfstandig werk zou betreffen. Dit idee is wel bevestigd tijdens mijn stageperiode. Ik had een heel mooi onderwerp, maar toch merkte ik dat ik er moeite mee had om bijvoorbeeld dagenlang punten en komma's te vergelijken. Ook het weinige directe contact met andere werknemers, is voor mij een leerproces geweest. Ik heb gemerkt dat ik toch liever werkzaam ben in een meer dynamische werkomgeving, waar er plek is voor samenwerking.

Conclusie

Afsluitend kan ik zeggen dat ik een zeer prettige stage-ervaring heb gehad. Ik ben blij dat ik mee heb mogen werken aan een mooi project, waarvan het resultaat straks zelfs in de boekhandel zal liggen. Op dat moment zal ik zeker met een trots gevoel terugkijken op de afgelopen maanden.

Ook heb ik een aantal zeer interessante mensen ontmoet, waar ik een heleboel respect voor heb. De werknemers van het Huygens Instituut, met Jan Bloemendal voorop, zijn zeer intelligente en hardwerkende personen, die er voor zorgen dat je je welkom voelt in hun gezelschap. Zij hebben er zeker aan bijgedragen dat ik met een positief gevoel terugkijk op mijn stageperiode.

Natuurlijk is een stage voornamelijk bedoeld om er zelf veel van te leren. Ik heb veel nieuwe dingen mogen doen rond het *Ystroom*-project. Deze ervaringen zal ik nooit vergeten. Ik ben dan ook dankbaar dat ik de kans heb gekregen om een inzicht te krijgen in wetenschappelijk onderzoek binnen de Nederlandse letterkunde. Waarschijnlijk zal deze stage niet leiden tot een carrière in het wetenschappelijk onderzoek, maar dat heeft te maken met mijn voorkeur voor het samenwerken met mensen.

Sander Metsemakers

Bijlagen

Transcriptie

DE
YSTROOM.
HET VIERDE BOEK.

- 0001 De vorsten vlijdden zich ter tafel op die reden;
0002 En Peleus zagh vernoeght weêr d'eerste vrolijkheden
0003 Verrijzen, en den damp verstuiven van 't gescheel.
0004 De Nimfen lijmden weêr de zielen aen haer keel
0005 En bruiloftklanken, en muziek der zeevioolen:
0006 Wanneer een schielijk licht de zael, daer ik geschoolen
0007 De goden aenzagh, scheen te zetten in een vlam.
0008 Een snelle schrik, of een bedwelmde droom, benam
0009 My al 't geheugen, en het speelen der gedachten.
0010 Ik vond my leevende, en, ver buiten mijn verwaghten,
0011 Noch twijflende of ik 't al gezien had of gedroomt,
0012 Vast drijven op het Y, dat zachter ruischt en stroomt,
0013 En schijnt gerust het oor te leenen aen mijn snaeren.
0014 Welaen het lust ons hier wat ruimer op te vaeren,
0015 De waterlandsche kust te groeten, als voorheen
0016 Den arm der Stad, door ons ten einde langs getreên,
0017 Van daer het blaeuwe Hooft, uit blaeu arduin gewassen,
0018 Rondom azuurblaeu verft het aengezicht der plassen,
0019 Tot daer de groote muur zijn boghten krimpt, en 't oog
0020 Laet weien over zee, aen 't end van zijnen boogh.
0021 Wy willen van den top der waterlandsche dijken,
0022 Die 't Y beletten met zijn golven in te strijken,

0023 De boomgaerdbunders en het weiland, als weleer,
0024 Op 't midden van zijn hoop, te zetten in een meer
0025 En blanke zee, die trots de polders in durf breeken,
0026 Al 't land afweiden van Westvriesland en zijn strecken
0027 De pracht van Amsterdam bespieglen, en van ver
0028 Begroeten met ons oog, de hooge Zevenstar
0029 Van haere toornen, die zoo weits het hoofd vertoonen,
0030 Als in het myrtewout de dennen haere kroonen
0031 Verheffen, en de beuk het kreupelbosch beneên
0032 Zijn loofwerk daelen ziet, en zweeft'er overheen.
0033 Hier nood ons het stadhuis, het uiterste vermogen
0034 Der boukunst aen te zien, in zijn verheven boogen,
0035 En kapiteelen, en het beeldwerk rijk van stant
0036 En konst, in 't marmer hoofd der gevelen geplant;
0037 In beelden, die den top versieren, en van boven
0038 Het oog slaen over 't Y, de Zuiderzee, de hoven,
0039 De lustwaranden, en kasteelen, elk om prijs,
0040 Door al de Diemermeer, des Aemstels paradijs,
0041 Verspreit, en tot vermaek in dreven afgeschoten:
0042 Des Aemstels zilvren vliet, beploegt van sloepen, booten
0043 En speeljacht, tochtschuit, kogge en ponten, en wat meer
0044 Geen' grooten stroom betrou, noch ongestuimig veer;
0045 Met al de dorpen en gebuurten, door de veenen
0046 En rijke velden, voor 't gezichte in 't eind verdweenen:
0047 Dat zelf verflaeuwende, het al beneên de kim
0048 Ziet nederstruiklen, en verdwijnen als een schim.
0049 Nu blinkt de heerlijkheit der kerken ons in d' oogen.
0050 Dan hout de ruime kreits der stede ons opgetogen,

0051 En schijnt van hier maer een paleis, een hoofdgebou,
0052 't Geen oorlogsonweêr, vier noch oudheit sloopen zou.
0053 Sardam, ter rechterhand des ringdijks afgeweeken,
0054 Braeut vast de kielen, die de kruin ten hemel steeken,
0055 Haer armen aen de lucht verheffen, als uit lust,
0056 Om Amsterdam, zoo preutsch en heerlijk uitgerust,
0057 Niet meer van verre, maer aen 't voorhoofd zijner paelen
0058 Te zien, en speelen in den scheepshof van de * Waelen,
0059 Met voorraet opgepropt van schepen kleen en groot,
0060 Te zenden op hun tijd, rondom den werreltkloot.
0061 Hier mengt de traege Zaen zijn vlietnat met de baren
0062 Van 't Y, in ruimer wedde en boezem uitgevaren,
0063 De breede scheepswerf en den boog van 't vlek voorby,
0064 En voert de frisschen geur der linnebleekery
0065 En weiden, Oost en West bekroonende de zoomen
0066 Van 't reine waschbad, en blanketsel zijner stroomen:
0067 Nu menigmael, gelijk een' zomerdaeu, gespreit
0068 Op 't kostlijk lijnwaet, in den bleekhof uitgeleit,
0069 En door het zonnevier, dat alles plag te roosten,
0070 En geel te tanen, als haer fakkel uit het oosten
0071 Opklimmende, den Kreeft ontsteekt, en dollen Hond,
0072 En blakert vee en mensch uit zijn' verbranden mond,
0073 Geloutert, met een zaght en blank sieraet beschonken,
0074 Daer koninginnen in haer staetsie zelf mê pronken:
0075 Daer Venus hare koets en ledekant mê spreit,
0076 Wanneerze Mars den toom van zijne dartelheit
0077 Volkomen viert; of, in het paviljoen van elzen
0078 En vrolijke akoleie, Adonis pleeg t' omhelzen.

0079 O zilvre Zaen, zoo dier aen 't zomertzonnlicht,
0080 Op uwen wenk gereet, gehouden en verplicht,
0081 Die Febus dwingt en 't gout van zijne zonnestraelen
0082 Met andre werking op uw boorden neêr te daelen;
0083 En daer hy 't alles met een donker masker dekt,
0084 Hier 't af te lichten, en het aenzicht, bruin bevekt,
0085 Weêr op te helderen en luister by te zetten,
0086 Terwijl gy 't zuiver wascht en leenigt met blanketten.
0087 Waer 't uwe bleekmaegd, en den knaepen meê gegont
0088 Dus 't hoeft te huldigen van bruine Rozemont,
0089 Met rijp Moerellebloet de leden overstreken,
0090 Ik zag uw vlietkruik leeg, de webben van uw bleeken
0091 Gevaegt, een werrelt van Jongvrouwen, zy aen zy,
0092 De blankheit wachten op uw maegdenbleekery.
0093 Maer d'Ystroom schijnt het zich te belgen dat wy weiden,
0094 En niet aen eene reex alleen zijn lof verbreiden.
0095 Wy streeven dan recht door, en eere ik andre vloên,
0096 't Is tot zijn schildery maer lijstwerk en festoen.
0097 Het Y komt uit de borst der Zuiderzee gevlooten,
0098 En valt in 't Wijkermeer. van daer te rug geschooten,
0099 Begroet het Sprendam; en, moedig op zijne eer,
0100 Ontfangt de golven van het Haarelemmermeer,
0101 Dien strengen waterwolf, die met verwoede tanden
0102 Zijn eigen moeder schend en scheurt haer ingewanden,
0103 En mengt zich met den vorst des Aemstels hand aen hand,
0104 Tot weêr de zuiderzee hem welkooft aen zijn strand.
0105 Maer zulk een lange streek heeft haer vermaeklijkheden.
0106 Eer d'Ygod uit zijn kil te Beverwijk gereeden,

0107 Teruggekeert, draeit hy zijne oogen aen geen' kant
0108 Of heeft verandering van gezichten. hier is 't land
0109 Bezaeit met koren, en versiert met boompluimaedjen.
0110 Daer rijzen hofwarande en vruchtbre lustbosschaedjen.
0111 Gins straelt de duinbeek met een ader van kristal
0112 Door helm en Santorye in 't boomgaertrijke dal.
0113 Nu weent hy op 't gezicht der afgestormde slooten,
0114 Die hy voorhenen 't hoofd zagh aen de wolken stooten:
0115 't Geweldig Merestein en Banjaert, wijd ontzien,
0116 Vryslooten van beroemde oudhollandsche Edelliên,
0117 Door vier en zwaerd vernielt, met torens en rondeelen
0118 Te gronde weggerukt, in 't barnen der krakkeelen:
0119 Het stamhuis van Heer Lem, de wijk van kermerland,
0120 Een wonder van die Eeu, om zijn gebied en stant,
0121 Nu deerlijk getrapt, gerekt uit al zijn leden,
0122 En 't grof gebeente met het kouter doorgesneden:
0123 't Huis Heemskerk, erfgebiet van 't adelijk geslacht,
0124 En Brederoe verwoest, toen 't gantsche land verkraght,
0125 Van burgeroorlog, al de maght der Baenderheeren
0126 En Edelen in 't velt elkandre zagh braveeren,
0127 Den stamboom snoeien der geslachten, en den zoon
0128 De moeder vliegen in haer graeffelijke kroon.
0129 Hy ziet de werrelt aen gelijk de speeltoneelen,
0130 Daer Alexander trots den hooftmonarch komt spelen,
0131 Den blixem slingren, en van hoogmoet zwelt om 't hooft,
0132 En onverwacht, van rijk en leven wort berooft.
0133 Het hoog toneel dat flus met marmre hofkolommen,
0134 Op 't schuiven der gordijn, zoo moedig voort quam brommen,

0135 Verwisselt schielijk van dat dartel aengezicht.
0136 Een bystre nachtstorm dooft het bloedig fakkellight.
0137 De pijlers schudden, en de zaelgewelven kraeken,
0138 Als Samson Dagon's kerk in puin stort met haer daeken,
0139 Den Vorsten, grootscher op het schimpfeest uitgerust,
0140 De schenkels kneust en stamp, en zijnen wraekgloet blust
0141 In eenen bloetstroom van geplette Filisteenen.
0142 Elize ziet de zon haer 's levens dootgescheenen,
0143 En van de kim gerolt in 't midden van haer pracht;
0144 Zoo dra * Astrates, daer haer kroon en trou op wacht,
0145 In weêrwil van zijn min, uit wreedden plicht en wetten,
0146 Moet lijden datmen haer de voeten dwars durf zetten,
0147 Haer bonze uit Tyrus troon, en ziet, in die hy mint,
0148 Zijn 's vaders moorderes, die 't bloedig rijxbewint
0149 Veroverde met zijn' geslachtboom uit te roeien.
0150 Niet anders zaghe de vorst van 't Y de maght besnoeien
0151 Van baenderijen en doorlughten adeldom,
0152 Die schielijk storte, en meer dan hondert jaeren klom.
0153 Dan wenscht hy, om niet meer tot zijn verdriet t'aenschouwen
0154 't Rampzaelig overschot van zoo veel hooftgebouwen,
0155 Met zijne hoorens in te booren door het zant,
0156 Te wassen met zijn' vloed die schandvlek van het land,
0157 En 't allersmalste deel van Hollant door te knaegen,
0158 Om vry in volle zee te streeven op zijn' waegen.
0159 Het Sparen groet den god, als hy langs Haerlem streeft.
0160 Hy kust zijn' bontgenoot nu vreedzaam en beleeft,
0161 En d'oude wrok is lang vergeeten en verbannen,
0162 Toen Haerlem, met de maght des Kermers aengespannen,

0163 De hutten, schaers verdeelt in 't groeiende Amsterdam,
0164 Tot puin verwoeste, en zette al 't land in lichte vlam.
0165 Nu wil hy zich alleen de brave heldendaeden
0166 Erinneren, hy kan zijn lusten niet verzaden
0167 Wanneer hy zich verbeelt, hoe 't Sparen, trots van moet,
0168 De zaeg klinkt voor den boeg, en barstende in den vloed,
0169 Ten bitteren verwijt der kristnen uitgelaeten,
0170 De haevenketen scheurt van 't machtig Damiaten,
0171 Streeft over schaekels en den draeiboom van den Nijl.
0172 Gelijk Hippolijte met d'Amazoonsche bijl
0173 Den snellen Thermodon, gewelft met marmervloeren,
0174 Plag op te bijtten, en haer leger door te voeren.
0175 Aldus hangt Haerlem noch het graefelijk geweer
0176 In 't midden van 't gestarnt, tot onverwelkbare eer.
0177 Geen minder glory heeft de drukkunst haer gegeven,
0178 Toen Koster, wandelende in breede beukedreven,
0179 De lettervormen sneed in 't zachte beukenhout,
0180 En vond de wetenschap, die 't alles voed en bout,
0181 Dat letterhelden, lang verstorven en verslonden
0182 Door ongenaê des tijts, doorluchtigh ondervonden,
0183 Die, als hun graf kruik barst in scherven, en de wind
0184 De stuivende asch verstrooit, noch leven, en bemint,
0185 In volgende eeuwen, op des naneefs dankbre tongen,
0186 En pennen zweven, van gewelt noch graf gedwongen.
0187 ô Drukunst! die alleen de wijsheit, in den nood
0188 Van schipbreuk hebt gered, geherbergt in uw' schoot,
0189 Geveiligt voor den storm der woestheit en barbaren,
0190 Nu reets met onbescheit haer in de kroon gevaeren,

0191 Wat blijft de werrelt aen uw' nutten vond verplicht.

0192 Gy leerde Ovidius herleven in zijn dicht,

0193 Nae 's mans elende, alleen niet by den Geet verbannen,

0194 Den straffen klaeu ontrukkt der Poëzytierannen,

0195 En mogelijk noch gedoemt ter erfvergetelheit

0196 Had niet uw milde hand het overal verspreit.

0197 Maer heeft de Faem den lof van koster wijt verheven,

0198 Zy loof de Blaeuwen nu, die, heerlijker dan * Steven

0199 En Aldus, en Plantijn, de konst der drukkerij

0200 Volmaeken, zetten haer een kracht en leven by,

0201 En nemen 't aerdriek in door letterregementen,

0202 Wanneer zy Atlas met den klood des hemels prenten

0203 En hemelgordels, en den Dierenriem gelaên;

0204 En daer hy 't aertriek met zijn groote komt beslaen,

0205 Zijn grove voeten zet op twee paer werreltdeelen,

0206 Begrepen in een ry van veertien boekjuweelen;

0207 Een werkstuk, uitgewrocht door 't konstig ^a Negental

0208 Der Zanggodinnen, 't geen de tijt verduuren zal;

0209 't Geen 't Y, en aenzien van de vrye Nederlanden,

0210 Verheerlijkt, en bazuint haer lof op alle stranden.

0211 Het Huis ter Hart, de stoel des Heemraeds van den Rijn,

0212 Houd meê den Ystroom op, wanneer hy, zijne lijn

0213 Vervolgende rondom den oever van zijn stroomen,

0214 Zoo prachtig met een lijst van Dorpen ziet bezoemen.

0215 De zuiderzeekant toont ten westen, in 't verschiet,

0216 Edam, en Hooren, het Noordhollantsch hooftgebied,

0217 De rijke zuivelmarkt, die Nederlant kan aezen

0218 Met voedsaem dischbanket van vette Edammer kaezen,

0219 En ziet met vrolijkheit de trage Beemsterkoe
0220 In malsche klaver treên tot aen den kossem toe,
0221 Het dartel Vroonlandsch kalf, met vet op 't lijf gegooten,
0222 Het vroeggras scheeren, hier zoo dartel opgeschooten
0223 Uit vroomens edel graf, bestroomt van borgerbloet,
0224 De hartâer ingetrapt met ongestuimen voet,
0225 En, om 't verbrijzlen van plakkaeten en verbonden,
0226 Door 't Graeflijk vier verbarnt en 't schoone hoofd geschonden.
0227 Maer aen den oosterkant verheft zich 't Muiderslot,
0228 Befaemt door Floris doot, hier van zijn kroon geknot,
0229 Toen Velzen, zoet op wraek met zijne vloekgenooten,
0230 Den Graef zijn wettig Vorst den dolk in 't hart dorst stooten,
0231 En Goiland verwen met het bloed van zynen Heer,
0232 Dat wraek riep, daegende heel Holland in 't geweer.
0233 Toen Woerden en Renesse en andre wraekverwanten,
0234 Op 't hooge Kroonenburg vergeefschen hun standert planten,
0235 Alsamen jammerlijk gesneuveld in ellend.
0236 Zoo valt hy in zijn straf die 't recht der Vorsten schent.
0237 Maer 't Hooft, dat, uitgeleert in staethistoryschriften,
0238 Zoo net de waerheit wist van loogentael te schiften,
0239 De duitsche Tacitus en deftige Lukaen,
0240 Die menigmael de Vecht met zijn gedicht hielt staen,
0241 En 't Y, wel meer gewoon in 't zeeperk uit te springen,
0242 Omhoog getoogen op zijn zielberoerend zingen,
0243 Heeft d'eer van 't waterslot vereeuwigt door zijn geest.
0244 Het zy hy, schoeiende op een Sofokleeschen leest,
0245 De wraek van Velzen zingt en Batoos ongelukken;
0246 Het zy 't hem luste op 't land het veltgewasch te plukken,

0247 Granidaes drooge borst te laven, uit een bron
0248 Door 't boschtapijt bedekt, voor 't steeken van de zon,
0249 En in zijn moedertael de Poëzy te bouwen,
0250 Die met haer eige schoonte en pennen stant kan houwen.
0251 De brave Vlooswijk zwicht dien grooten voorzaet niet,
0252 En Goiland eert zijn wijs en rekkelijk gebiet:
0253 Terwijl hy moedig volgt de loffelijke stappen
0254 Zijn 's Vaders, afgeslooft in Burgermeesterschappen,
0255 Ten dienst van Amsterdam, Europaes kooptoneel.
0256 De zuiderzee ontfangt de Vecht met open keel.
0257 De ziel van Hooft eet mann' met haere hemelsche ooren,
0258 Als Papekop den klank van haer gedicht laet hooren,
0259 En steekt de treurtrompet met zijn' geleerden mond,
0260 Die 't hart verrukt van d'aerde, en lieflijk d'ooren wont.
0261 Zoo hoortmen Filomeel, wanneer de zon in 't daegen
0262 De vochte kimmen droogt op haren Lentewagen,
0263 Haer eigen treurspel met een goddelijk geschal,
0264 En Tereus zusterkracht door 't omgelegen dal
0265 En bergh uitschateren, dan krijgt de boomgaert tongen.
0266 Wort van den Drossaert eens mijn stroomliet opgezongen,
0267 Dan steekt mijn zanggodin, hoe nederig van trant,
0268 De borst vooruit, gelijk een zwaen die aen den kant
0269 Des Aemstelviets, gewoon in stillen stroom te baden,
0270 Zoo drae hy wort genood in wijder zogh te waeden,
0271 Zichzelven vleit, en eer hy 't roeien durft bestaan
0272 De wieken klapt, als was hy ruimer ingegaen:
0273 Dan schijnt mijn dicht niet laeg langs d'aerde neêr te daelen,
0274 Als kruipende kamil; maer buiten zyne paelen

0275 Verheven, 't hoofd om hoog te beuren in het licht,
0276 En in de zon te zien met onverdraeit gezicht.
0277 Het vond van outs geloove, en uit de landkronyken
0278 Der Goiers, zou misschien noch elk de waerheit blyken,
0279 Indien de zeissen van den tijt en oorlogsbrant
0280 Het niet had afgemaeit: hoe aen den Muiderkant,
0281 Daer 't hooge zeekasteel bespoelt wort van de baren,
0282 Een schoone zeemeermin, met ongevlochten haeren,
0283 Vast golvende op haer' rug, gelijk een stille zee
0284 Van goutdraet, uit den gront opborrelde aen deez' ree.
0285 Zy was een Heroutin, hier van Neptuin gezonden.
0286 Een kostelijk karkant was om den hals gebonden
0287 Met witte parelen van schelvisoogen, net
0288 En geestig geschakeert. de sluier hechtze met
0289 Een paerlemoederhaek op 't schouderblad na boven.
0290 Aen d' ooren wapperden, om geestiger te hooven,
0291 Twee Esmerouden, met een groene strael van vier,
0292 Zy volgde met haer keel de klanken van een lier,
0293 Uit vischbeen opgemaekt. nu kon zy lieflijk daelen:
0294 Dan scheenze, als in een' rei doorluchte kerkkoraelen,
0295 Alleen den Bovenzang te houden, dat die toon
0296 Door trans en daken klonk, en 't zangkoor zijne kroon
0297 Gewillig overgaf: * Een ander magh bekliven,
0298 Maer 't nedrig Muiden zal voor eeuwich Muiden blijven.
0299 Een grooter wasdom blijft alleen aen 't Y verpant,
0300 En Amsterdam, eens milt te zegnen door zijn hand.
0301 Dus zongze, en schoon het Goy dit scheen aen 't hart te raeken,
0302 Noch luisterde 't om niet te steuren dit vermaeken.

0303 Het Y hielt altemael zijn golven streng in tucht.
0304 Het heesche strant wiert stom. men hoorde geen gerucht.
0305 Nu hief zy weder aen: gy zult my spellen hooren
0306 't Geen in den breeden raet der goden leit beschooren.
0307 Het wankelbaer geval, 't geen met een' dartlen voet
0308 Op 't hart der rijken trapt, de staeten ommewroet,
0309 En alle banden plag t'ontrennen op zijn vleugelen
0310 Wort eens de wiek gefnuikt, en voelt zijn wulpscheit teugelen.
0311 Het heeft een eeuwige eer den Ystroom toegestaen:
0312 Hoewel het overal de wisselbaere maen
0313 Gelijk is, die zoo licht haer hoorens kan veranderen.
0314 Nu dreigenze van ver, dan sluitenze in elkanderen
0315 En geven daegelijks de maen een ander oog;
0316 Die sluit een' ronden ring, en flus een' halven boog:
0317 Dan met een teering om het flaeuwe hart geslagen,
0318 Verdwijntze, en smelt als wasch voor 't vier van febus wagen.
0319 Fortuin belooft het Y een vriendelijk gelaet,
0320 En onverdeelde gonst. wat hangt dien stroom een staet
0321 En glory over 't hoofd! wat zal hy zijne baren
0322 Befaemt zien boven 't perk van Herkules pilaeren!
0323 Wanneer de boukonst, 't hoofd opsteekende aen zijn' kant,
0324 Een nieuwe werrelt scheidt van kielen, die gemant
0325 Met watervorsten, stout het zeeperk uitgestooven,
0326 Alom het ziedend schuim der blaeuwe golven klooven.
0327 En gy o Aemstel, die met kabbelenden vloed
0328 Zijn kruik stoffeert, en dien doorluchten broeder groet,
0329 Hoe diep is 't u gegont in zijn geluk te deelen!
0330 Hoe moedig zal uw vliet langs rijke graften spelen,

0331 Als eens de Hoofstad, hier te stichten aen zijn wal,
0332 Het merk van uwen naem op 't voorhoofd voeren zal.
0333 'k Zie reets dien gouden tijt met wijde schreeden komen,
0334 Dat een geweldig bosch van omgekeerde boomen,
0335 Zoo diep de wortels neêr zal schieten in 't moeras,
0336 Als 't met zijn torens hoog tot aen des hemels as
0337 Staet op te vaeren, 't geen verheerlijkt, allen rijken,
0338 En koningsteden zelf de boukroon af zal strijken.
0339 Dan giet de Koopfortuin en Welvaart, milt van hand,
0340 Haer rijke zegeninge u toe van allen kant.
0341 Gelijk 't rivierendom uit allerlei gewesten,
0342 Zijn daelend stroomnat geeft den Oceaen ten besten,
0343 Zoo drae het bergsneeu, nu gesmolten in de zon,
0344 Ten bergkruin af bruischt, zwelt en overgaept zijn bron.
0345 Dan strektge ô Stad, zoo trots te bouwen op twee stroomen,
0346 Een wijk, voor die gedrukt verleege tot u komen,
0347 Een herberg zoeken in het nijpen van den nood.
0348 Gy zultze koestren en ontfangen in uw' schoot;
0349 En meermaels afgebrant, geplondert en vertreeden,
0350 Verrijzen uit uw asch met schooner stal van leeden.
0351 Tot op 't gehengen van den Zeemonarch, het Y,
0352 Aen mijn orakelzang en diepe profecy
0353 Gedachtig, u gebiet zijn' breeden vloed te bouwen,
0354 En op een zeilend vlot uw leven te betrouwen
0355 In wilde zee, getroost dat Nereus dit bestemt.
0356 Wat wondren zultge zien, wanneerge uitheemsch en vremt
0357 Een andre werrelt zoekt door onbekende plassen,
0358 En zonder graedboog en de lely der kompassen

0359 Den werreltgordel snyt, en werpt, met rijken buit,
0360 Voor 't zwaere paelwerk van uw' stroom het anker uit.
0361 Dan moetge leeren de gestarnten onderscheien,
0362 Die veilig by den nacht uw vloot in zee geleien,
0363 Of licht bedriegen op de zorgelijke plas.
0364 De wreede Beeren, dicht aen 's hemels uiterste as.
0365 De Paeu, die haeren staert wyt uitspreit in het Zuien.
0366 Orion, zwart om 't hoofd gezwollen van de buien.
0367 De Boer Arktofilax, die met zijn zwaere leên
0368 Het wed der zee beroert, wanneer hy moê gereên
0369 Op zijn besneeude sleede, al hijgende af komt treden,
0370 En weêr met stormen dreigt, ten wolken ingereden.
0371 Ook zultge letten op het vreesselijk Serpent,
0372 Dat, als een breede stael van vier, zich krult en went
0373 In 't Noorden, als gy 't ziet van blaeuwen zwavel gloeien,
0374 Hael in de schoot, 't zeil neêr. een nachtstorm aen het loeien
0375 Steekt van de Noordpool op, en mengt de zee en lucht.
0376 De Regenstarren, bleek en kout van waterzucht,
0377 Staen op den norssen kop des Hemelstiers te grimmen.
0378 Maer als de Pleiades beginnen op te klimmen,
0379 En snoeren 't haer met gout, of Pollux uit zijn' trans,
0380 Of Kastor 't water kust met tintelenden glans,
0381 Dan zal de Dolfijn zich niet kronkelen in boghten,
0382 Noch 't pekkel schuimen van ontuimlende gedrochten.
0383 De zeeman zet gerust dan alle zeilen by,
0384 En troost zich met de gonst der winden en 't gety.
0385 Dus staen uw borgerye en gilden aen te groeien.
0386 Gy zult gewetendwang en tieranny besnoeien,

0387 De vrijheit voor blazen omvoeren in uw' schild,
0388 En teugelen, al wat te reukeloos en wilt
0389 Durf steken na die kroon; dus leert gy 't volk bestieren,
0390 Met na den eisch den toom te korten en te vieren,
0391 O koopjuweel! want in den ring van Nederlant
0392 Noemt u mijn zanggodin met recht den diamant.
0393 Maer eer gy vierwerf zult uw oude wallen sloopen,
0394 (Want zulk een' wasdom laet u 't noodlot toe te hoopen)
0395 En springen verder uit, moet menige oorlogsvlaeg
0396 Afstuiten op uw borst: nu zal de goude Taeg
0397 U vaeren in den schild, en d' Iber met zijn Kraeken,
0398 Begort van vier en vlam, als Kolchis toverdraeken,
0399 Uw stranden dreigen, tot een Jazon, trots van moet,
0400 Den stroom van Gibraltar verf met het Spaensche bloet,
0401 De waterslang verniele en wreede roofharpije,
0402 Met zijnen donder schokk' de kust van Barbarije,
0403 En slae Toledo met een dootschrik voor het hoofd.
0404 Nu heeft de Teems zich zelf de waterkrans beloofd,
0405 En hecht van Doever en zijn' krijtberg, te vermeten,
0406 Op Schevelingen den metaelen waterketen.
0407 Hoe ist? ik voelme 't bloet ontroeren, en 't geluit
0408 Bezwijken in mijn keel, maer neen! het moet 'er uit.
0409 Wat zultge hooren, ô doorluchte waterlingen!
0410 Als weêr Kartage en Rome elkander hier bespringen.
0411 Op Ystroomgod. beman uw vlooten, voort in zee.
0412 De vyand blixemt vast afgrijslijk op uw ree.
0413 Ruk aen. de Vriesche Leeu, de Maes en Zeeusche baren,
0414 Uw bontgenooten zijn bereit hem in te vaeren.

0415 Daer dondert zee en strand. ik zie 't, zy rukken voort.
0416 Kanonnen, zwanger van salpeter, vier en moort,
0417 Aen 't baldren in een' storm; de blixemgloet, geschoten
0418 Uit monden van metael, drijft dolle donderklooten
0419 Door buik en ribben van de kielen, scheurt en rijt,
0420 En steekt het water aen. de korst der stranden splijt,
0421 De strandduin davert, als de losgeborste zwavel
0422 Het marmer schokt in zee tot op des afgronts navel.
0423 De buskruitrook bedwelmt de zonne, die het bloet
0424 In d' oogen spat. men ziet hier niet dan vier en gloet.
0425 Een schriklijk krijgsmuzijk van trommels, zeetrompetten,
0426 En scheepsklaroenen, en kortouwen en musketten,
0427 Wort met een' naeren toon en heeschen kreet verzelt
0428 Van stervenden, gewont, geblaekert, neêrgevelt,
0429 En 't kleed van 't lijf gezengt, en in de lucht gevaeren,
0430 Zoo drae de scheepsmijn springt, weêr plompende in de baren,
0431 Half levende, en verminkt, en nu in deeze ellend
0432 Te spaê vervloekende het oorlogselement.
0433 Stae vast: u staet noch meer t' ontworstlen. 't zal gebeuren
0434 Dat eens de Zont, met toegebonsde waterdeuren
0435 Aen 't pruilen in zijn kil, uw vloot zijn' stroom ontzegt,
0436 Dan moet de zeekortouw weêr pleiten voor uw recht.
0437 Het Deensche Zeelant, en de Zontsluis, opgebroken,
0438 Getuigen ofge uw eer manhaftig hebt gewroken.
0439 'k Hoor d'onderdrukte Belt, belegert op zijn' grond,
0440 En d'armen op den rug gevleugelt door de Zont,
0441 Uw machten, daer hy zucht, in zijn paleis beslooten,
0442 Om bystant roepen. voort te water met uw vlooten.

0443 Verlos den rijxstoel. red uw bontgenoot. ruk uit
0444 De kramme en grendel die den waterdraeiboom sluit.
0445 De sleutel van kanon zet alle poorten open.
0446 Dus moogt gy overal op d'overwinning hopen,
0447 En zien den lauwer der triomfe te gemoet,
0448 Hoe fel een oorlogstorm op uwe grenzen woed,
0449 O Ystroomgod, zoo lang uw hoofstad het geweeten
0450 Den vryen teugel viert, en God, in 't licht gezeeten
0451 Op 's hemels troon, alleen de straf der zielen laet,
0452 Die, niet schoffeerende het lichaem van den staet,
0453 Indien zy dwaelen, uit onnozelheit geweken
0454 Van 't rechte pad, den mond des lands noit wederspreken.
0455 Zoo lang gerechtigkeit de hand slae aen het roer
0456 Der stede, en in 't gericht den gouden septer voer',
0457 En Eendracht haer verbind met haere bondgenooten,
0458 Is alle maght te zwak haer grootheit om te stooten.
0459 Maer och! wat heeft uw stad niet uit te staen te land',
0460 Als zy allengs begint te groeien aen uw strand!
0461 En gy, ô Muiderslot, wat zultge van uw' tooren
0462 En prachtig burgtkanteel gekerm en jammer hooren!
0463 Hoe deerlijk zal de Vecht, met bloetkoraalen root
0464 Besprenkelt en geverft, beschreien zijnen noot:
0465 Wen 's lands Andromeda, geklonken met een' keeten
0466 Aen barren rots, en voor het ongediert gesmeeten
0467 Ten roof en schouspel, met erbarmeljk gezucht,
0468 Vergeefs de handen wenscht te steeken naer de lucht,
0469 (Zy zijn geboeit) vergeefs haer naekte leên te dekken,
0470 Daer vast de kluisters haer gewricht en spieren rekken,

0471 Zy afgemartelt, en gedoodverft van de schrik,
0472 Den muil van 't strandgedrocht verwacht alle oogenblik.
0473 'T is uit met haer. 't en zy een Perseus, uitgekooen
0474 Door 't zeeorakel, tot haer hulp en troost gebooren,
0475 Op zijne pennen aen koom streeven, hare smart
0476 Verlichte, en stoot zijn zwaert het monster in het hart.
0477 Schep moet. gy moogt gerust op zulk een' wachter slaepen,
0478 Die onbezweeken, en geduurig in de wapen,
0479 Zijn' krijgsleeu weiden laet in een Oranjen velt.
0480 Den fellen landdraek, die noch van venijnen zwelt,
0481 De blaeuwe kam verheft, begint den staert te krollen,
0482 Te schuifelen, en slaet van bloetdorst voort aen 't hollen,
0483 Zal hy met kracht de pan inklinken, onverzet,
0484 En d'eerste Heiland zijn die uwe paelen red.
0485 De Staeten, en des lands gewettigde overheeden,
0486 Op 't bloetspoor van Tarquijn, de hoofden afgesneeden,
0487 Uit haeve en erf geschopt, en 't vaderland ontzeit,
0488 Verrijzen weêr op 's Mans vernuft en dapperheit.
0489 De forsse Tuinleeu, met vergifte tooverdranken
0490 In slaep getoovert, hoort van ver de wapenklanken;
0491 Verrekt de spieren, slaet en slingert met den staert,
0492 Schud zijne maenen, en opspringende onvervaert,
0493 Rukt met de klauwen om verwaten moortschavotten,
0494 Noch rookende van 't bloet der trouste patriotten,
0495 Staetmartelaeren, schelms met landverraet beticht.
0496 Dan wort de tieranny de wreede voet gelicht,
0497 De groote Welhem, door de keur en stem der Staeten,
0498 Die nu 't ondraeglijk juk des dwingelands verlaeten,

0499 De schoone Zevenstar, die met een heilig licht
0500 De Nederlanden noch zal straelen in 't gezicht,
0501 Ten veltheer ingewijt, drijft voor zijn leeusbannieren
0502 't Ontuchtigh roofgespuis van havikken en gieren,
0503 Groothartig op de vlucht. maer duikt vry in uw bron
0504 O vlieten, en verbergt het aenschijn voor de zon,
0505 Die u, zelf toegedamt, uwe afgestormde steden
0506 Zal toonen, binnen van de hongersnood bestreden,
0507 Van buiten met den brant en borgermoordery,
0508 En plondering gedreigt. dan gaetge zelf niet vry
0509 Vermaekelijke Vecht. een weerwolf, tuk op loogen,
0510 En met een schaepevacht het lichaem overtogen,
0511 Dreigt uwen schaepestal, betrouwende op zijn woort;
0512 Hy rust niet, voor hy 't al bloetdorstig heeft vermoort.
0513 De lammers, veel gewoon te watren in uw vloeden,
0514 Staen voor zijn tanden bloot, geen blaeten schut het woeden.
0515 En gy, t'onzacht gewekt door 't vreeslijk moortgerucht,
0516 Hebt niets tot haere hulp, als traenen en gezucht.
0517 Wat krijgt de stormbok werk! wat zalmen muuren rammen,
0518 Wat steektmen steden aen met oorlogsblixemvlammen!
0519 Hoe menig stroomgod zal, verkropt van borgerbloet,
0520 Opstuiven naer zijn bron met aerzelenden vloed?
0521 Apollo zelf wil weêr, in zulk een vloek beladen,
0522 Den dissel wenden, en met ongerukte raden
0523 Te rugge spoên, als op Thyëstes moortbanket.
0524 d' Onmenselijke Alba mest zich woedend geil en vet,
0525 Hy slint den zuuren oogst des landmans met zijn tanden,
0526 Slokt gansche steden in zijn gulzige ingewanden,

0527 En tapt den borger 't bloet met zijne tranen af.
0528 Gelijk een winterbeer, geborsten uit zijn graf,
0529 En nare sneeusponk al grommende aen kooft stuiuen,
0530 En grijpt d'onnosle kudde en harders in zijn kluiven,
0531 En knaegt en zuigt het merg uit schenkels en gebeent':
0532 Zijn wreetheit holt, en kreunt zich niet wie dat'er weent,
0533 Maer zoo een bergleeu, daer hy weid, en onverdrooten
0534 Plast tot den buik in 't bloet, hem komt op 't lijf geschooten,
0535 Uit zijnen schuilhoek, op den driesprongh, hem verrast,
0536 Dan druipt hy bevend wegh, en trekt, van vrees vermast,
0537 Den staert van achtren in; de ruige borstels rijzen
0538 Van dootschrik overend; hy zelf verloopt zijn spijzen,
0539 En wenscht alleen nu 't lijf te bergen in dien nood.
0540 Dus wil het Alba gaen, en alle die te snood
0541 De vryheit kneevlen, en opgroeiende in het woeden,
0542 Den borger taisteren met Inquisitieroeden.
0543 Meer heeft de Waermont uit zijn koor my niet gespelt.
0544 Maer gy ô Vecht, die 't Y zoo hoog ziet opgesteld,
0545 En zelf d'orakelkerk en waterwichelaeren
0546 Hem kroonen tot een hoofd der Nederlandsche baren.
0547 Verheug u, en begroet dien grooten bloetverwant,
0548 Wiens zegen rijklijk toe zal stroomen aen uw strand.
0549 Hy neemt uw' staet ter harte, en voor zijn bontgenooten
0550 Is zijne milde hand en schatkist noit gesloten.
0551 Hier zweeg de Poëters en waterprofeetin.
0552 Waer vluchtge, riep het Y, waer vluchtge ô wichlaerin?
0553 Och! keer die nooden af, die donkere onweêrvlagen;
0554 Of zoo een bloetstorm tot ons onheil op moet daegen,

0555 Zalf onze wonden met uw godlijke artzeny.

0556 Hy riep vergeefs. zy zonk nu neêr, om in den ry

0557 Der vorsten, 't werk van haer gezandschap te vermonden.

0558 Gansch Neêrlant heeft hier nae, al zuchtende bevonden,

0559 Hoe die gedreigde orkaen van oorlog heeft gewoet;

0560 Toen zy haer vryheit op moest wegen tegen bloet.

0561 Die rampen zijn voorby. maer in de dapperheeden,

0562 Door wien dat groot geweld zoo braef is doorgestreedn,

0563 Heeft d'Ystroom meê zijn deel gelijk in 's krijgsgevaer.

0564 Het staet hem levend voor, hoe een vrybuitenaer,

0565 Gewoon langs zijne kust te plonderen en rooven,

0566 Quam met een handvol volks ter dijkbresse ingestooven,

0567 En nu geen Hoen geleek, maer Engelsche haen,

0568 Die scherpe spooren durft in 's vyands spieren slaen.

0569 Hy wacht een leeger af van meer dan hondert paerden,

0570 En werpt zich midden in de blixemende zwaerden;

0571 Treed zoo veel dooden en gevaeren in 't gezicht,

0572 Als oorlogshelden, op een' krijgstoght afgericht.

0573 Noch houd hy de kornet begreepen, daerze kleeven

0574 In 't zuigend veen, en zich te spaê ter vlucht begeeven.

0575 Zoo stuite Schanderbeg, door Amurath getergt,

0576 En wreeder Mahumet, in 't woest Albaensch gebergt,

0577 Met weinig oorlogsvolk, de dolle razernyen

0578 Van Schiobargen, met Janissars en Spahijen:

0579 Een leeger, stortende in zijn rijk met meer geweld

0580 En grooter meenigte, als de sprinkhaen op het veld

0581 In eenen droogen herfst. hy slaet hun in de lenden

0582 Van achtren, keert het spits, d'aenhortende oorlogsbenden,

0583 Door wanhoop aengevoert, en strijdende op hun graf,
0584 Van vooren trots op zijn' bebloeden sabel af.
0585 Hier is geen uitkomst aen. de neêrgehouwe lijken
0586 Beletten hun weêrzijs dien Herkules t'ontwijken.
0587 En gy Bossu, al zagh de zuiderzee uw vloot
0588 Verslagen, zult uw' lof noch hooren naer uw doot.
0589 Ik wensche u op papier te schetsen naer het leven,
0590 Daer gy, lafhartig van uw oorlogsvolk begeven,
0591 De waterleeuwen van Noordholland op uw' schild
0592 En yzre borst verwacht. wat wort'er bloet gespilt,
0593 Hoe staet gy voor de mast! als waertg'er aen een' keeten
0594 Gebonden. elk is op den Amirael verbeeten.
0595 Nu zetten op zijn vlagge al d'oorlogskoggen aen.
0596 Noch houd hy 't heel de nacht op zijne krijgshulk staen.
0597 De norssche Voerman van den noorder Beerewagen,
0598 Hoe styf van kou, vergat zijn traeg gespan te jaegen,
0599 Om 't eind der slaghe te zien van zijn bevrozen as.
0600 De zon verspreide nu haer straelen door het glas
0601 Der Indiaensche zee, op 't aengezicht der volken,
0602 En schoof de nachtgordijn van 't vochtig oog der wolken;
0603 Toen d'onversufte helt, geëntert en belet,
0604 Gelijk een boschzwijn, van het jachtgespan bezet:
0605 Vergeefs zich weerde, tot de middagh aengeronnen,
0606 Den oorlogsman eer zagh gevangen als verwonnen.
0607 Och! Hoe veel schooner blonk uw glory uit aen 't Y,
0608 Zoo gy, geen deelgenoot van Albaes tieranny,
0609 Den Waterlander niet waert in den schild gevaeren
0610 Met handen, klam van bloet der Rotterdammaeren!

0611 Een wreetheit die al d'eer verdonkert, boven drijft,
0612 En uwen naem met bloet in 's lands kronijken schrijft.
0613 Zoo wischt een misdaet uit een' reex van heldendaeden:
0614 Men etst het ongelijk in koper, en op blaeden
0615 Van eeuwig parkement, en voed het als een wond'
0616 In 't hart: maer weldaet valt op een onvruchtbren grond,
0617 Die wort als op een blad van water aengeschreven,
0618 En teffens metten stroom in doode zee gedreven.
0619 Noch was 't den Ygod niet genoeg der helden moet
0620 Te zien in zijn gebiet; hy zelf wil zijnen vloed
0621 Verdadigen, en nu gedenkende aen de zangen
0622 Der Zeesibil, zijn stad, die noch verstrikt blijft hangen
0623 In 't Spaensche net, het oog verlichten, om de zy
0624 Te kiezen van Oranje, en leeniger voogdy.
0625 Hy walgde van 't gezicht der raden, galgen, staeken,
0626 En 't vreesselijk geloei der stervenden in 't blaeken
0627 En branden. 't doodsche strand en al de vogelwijk
0628 Verstreckt een moorttoneel, gevult met lijk op lijk,
0629 De bloetraed brult gelijk een Tiger, die gewrongen
0630 Door d'yzre tralie, en de ketenen ontsprongen,
0631 Zijn tuchtheer aenschent, vult het huis met roof en moort:
0632 Dan gaet d'onnoosle wieg niet vry, hy slaet al voort,
0633 En voed den wreedten dorst en honger met verslinden.
0634 Hy sprak in 't worstlen van die donkere onweêrwinden,
0635 Verslagen in 't gemoet, den zuiderzeegod aen.
0636 ô Vader, 't is met u en mijnen stroom gedaen.
0637 De kroon van Amsterdam aen 't waggelen, zal vallen,
0638 En wy, bedrukt het puin der omgewroete wallen

0639 Afleken van den grond, en lijden in ons hof
0640 Een' stoker van 't noordwest, vast kaatzend' met het stof
0641 Der hoofstad, ons ten trots. gy ziet aen alle kanten
0642 Het land in oproer, en de maght der eedverwanten
0643 Aen 't groeien; yder zweert Borgonjes standert af,
0644 En offert aen Nassau den vrijen veltheerstaf.
0645 Noordholland heeft den toom lang in den nek gesmeeten,
0646 En houd zijn vryheit vast. de Vlissinger, verbeeten
0647 Op bloetplakkaeten en den brandtol, is nu moê
0648 Te zwoegen onder 't juk. noch wort de vette koe
0649 Van Holland, bloet en vleesch ten jadders uitgemolken.
0650 En zou eens Amsterdam de kruin tot aen de wolken
0651 Opsteeken, gantsch Europe, en Afrikaenschen Moor,
0652 Japonner, en Javaen verstreken een kantoor,
0653 En zijne wisselbank geduurig aen zien groeien,
0654 Met een gewenscht getijde, in 't ebben en in 't vloeien,
0655 Een zilverty, dat stroomt met baren klinkklaer gout:
0656 Dan most het uit den dwang gereddert, eer die stout
0657 Hier zijnen zetel vest, terwijl het hart der heeren
0658 En borgren twijffelt aen wat zijde 't zich wil keeren,
0659 En, als een onrust, door gewicht noch vêer gestuit,
0660 Vast wankelt, noit gerust noch zeker in besluit.
0661 Gy moet Enkhuizen, en de Waterlandsche vlekken
0662 Gebieden, met hun vloot tot op mijn' stroom te trekken,
0663 De Stad in d'oogen te braveeren op mijn rijk.
0664 Die wil ik flux den moed ontvonken, tegelijk
0665 Haer hulpe bieden, en verdrukken; en betoonen
0666 Dat wy met eigen keur haer vyanden verschoonen,

0667 Op 't punt, dat alles scheen gevallen in haer hand,
0668 En in een tocht vernielt de hoop van Waterland.
0669 Dit wil den bontgenoot den moet intop verheffen,
0670 Den Amsterdammer als een donderkogel treffen,
0671 Te rugge leeren zien, en toonen, dat een god
0672 Zijn vryheit hanthaaft, en de Spaensche hoogmoet knot.
0673 De Zeevorst, op de komst des Ygods afgestegen,
0674 Van zijne schulpkoets, toont zich vaerdig en genegen,
0675 En geeft zijn' schoonzoon 't woort. [want vader Oceaen
0676 Had zelf hem tot die trou genood en aengerâen.]
0677 Hy prest de vlooten op, die over Pampus streeven,
0678 En dicht voor Amsterdam ten anker zich begeeven.
0679 Nu stremt de blaesbalg van 't Noordoosten, streng en guur,
0680 Al 't water tot een vloer van ys, een dikke muur
0681 Van marmer, en beklemt de schepen in de schotsen
0682 Van 't grondys, vast gegroeit als blinde waterrotsen,
0683 Op een geschoven in den ysgang, met gedruis
0684 En hol gemor: elk ziet bestorven naer zijn huis
0685 En kindren om, de doot begrimtze aen wederzijen:
0686 Hier dreigt hun 't stael den draet des levens af te snyen,
0687 Daer steekt de winter op met hagel, ys en sneeu.
0688 De Kreeft verstijft van kou. de felle Hemelleeu
0689 Is grijs berijpt om 't hoofd. de zon, de koude ontweken,
0690 Vreest herwaerts aen 't gezicht uit haer karros te steken.
0691 Wat raet? de stad valt uit met vierwerk, brandgeweer
0692 En pektoorts en harpuis, hier is geen uitkomst meer.
0693 Maer d'Ygod zorgt voor u, hy zal het marmer sloopen,
0694 En bonzen met zijn' arm den breedden ysdam open.

0695 Ik hoor van ondren 't ys vast bommen, 'k zie van ver
0696 Hoe 't splijt en dreunt, en staet bezaeit met star op star,
0697 Of eer een regenboog van starren, met koleuren
0698 En straelen geschakeert. daer is het glas aen 't scheuren,
0699 En laet door d'open byt den Waterlander uit.
0700 Een springvloed zet hem voort, daer hy op Pampus stuit;
0701 En mits hy 't dreigement der Hoofstede is ontkomen,
0702 Sluit dadelijk de bres der opgereeten stroomen.
0703 D'aenzienlijke Raed terwijl, en borgery
0704 In 't wonderwerk verstomt, beginnen aen d'een zy
0705 Te wankelen. men roept; de hemel is ons tegen;
0706 Maer eermen zulk een heir van zielen kan bewegen,
0707 Dien grooten oversprong te waegen, en van heer
0708 Te wislen, draeit het werk noch jaeren hene en weêr;
0709 Eer 't uit den winkelhaek bewogen onder 't draelen,
0710 Met open poorten 't huis van Nassauw in durft haelen.
0711 De scheepsboukonstenaer helpt dus het oorlogsvlot
0712 Eerst aen 't bewegen, viert weêrzijs het slagbed bot,
0713 Daer 't nu aen 't wiegen door geweld van dommekrachten,
0714 Vast op zijn rollen schokt: al d'ommestanders wachten
0715 Met smart dit draelen af, tot dat het lang gesolt,
0716 Getuimelt en geschrangt, met kracht voorover rolt,
0717 En spoelt den mont in 't Y, en scheurt het water open.
0718 De ronde kimmen en rantsoenen zijn beloop
0719 Van schuim, door zulk een' slagh oprijzende uit den grond:
0720 Terwijl 't nu aerdig strookt, en prijst des bouheers vond.
0721 De vryheit, t'Amsterdam zoo lang een tijd verschoven,
0722 Stak eindlijk dus haer hoofd met grooter aenzien boven.

0723 Gelijk de zonnebloem, verslingert op 't gezicht
0724 Der zonne, moeder van het albezielend licht,
0725 Geduurig op ziet met zijne oogen van beneden,
0726 Haer volgt, van daerze in 't Oost ten wolken uitgereden,
0727 In 't root scharlaken praelt, tot daerze met een kroon
0728 Van diamanten en karbonkels, uit haer' troon
0729 Getreên op d'avontkim, met eene mai van roozen,
0730 De blakende oogen dekt en wangen, die nu bloozen
0731 Van hitte, en gloeien door het floers der wolken heen.
0732 Zoo zet de Vrystad aen het Y, noit afgestreên,
0733 De vryheit op 't altaer, ten trots der dwinglandyen,
0734 Die dit * Palladium noch wenschen eens t' ontwijen.
0735 Dat Godsbeeld, hier in't land, als een verborge schat,
0736 Ten hemel afgedaelt, een heiligdom, de stad
0737 Zoo dier vertrouwt, beschermt de macht der Amstelaeren.
0738 Die is het te gering hun eigen grond en baren
0739 Te veiligen, zoo zy niet al den oceaen
0740 Ontsluiten, weigerende in vreemden dienst te staen.
0741 Toen 't Oosten, ziende allengs de schat van Holland groeien,
0742 Verraderlijk bestont haer scheepvaart te besnoeien,
0743 Beslaet in Pomeran en Pruissen, Zont en Belt,
0744 De koorenvloot van 't Y, en rooftze met geweld:
0745 Dorst Amsterdam (hoe klein 't zich toonde voor twee eeuwen.)
0746 Zich met meer koggen, dan gantsch Holland met de Zeeuwen
0747 Te samen rukte, in zee begeven, en het strand
0748 Der roovers plonderen, hun vlotten in den brand
0749 Vernielen, en gekeert met zege, en trots gewroken,
0750 Heeft op het hoog toppet den bezem opgestoken,

0751 Als die de ruime zee, van schuimers lang geplaegt,
0752 Nu zagh door haren moet geveiligt en gevaegt.
0753 't Heeft sedert menigmael, eer 't zulk een' milden zegen
0754 En rijkdom door de hand des hemels heeft verkregen,
0755 In 't oorlogsvier de proef en loutring uitgestaen.
0756 Nu dwingt het Barbarye, en Hagars halve maen:
0757 Dan slaet de waterleeu, al brullende opgeschoten,
0758 Zijn klauwen reis op reis in Londens oorlogsvlooten.
0759 En 't Y bezwijkt met zijn drie kruissen, voor geen maght
0760 Van zoo veel kroonen, in dien storm te veld gebraght.
0761 Ik zwijg, hoe ver het met zijn vlooten door durf dringen,
0762 In andre werrelden den Indiaen bespringen,
0763 En Tarter en Sinees, en wie, verhit op buit,
0764 Met Oorlogsjonk en Praeu op 't water rooft en ruit,
0765 Braveeren, en de vlagh voor Holland leeren strijken,
0766 En draeien op den duim d'oostindiaensche rijken.
0767 Zoo mannelijk een reex van Oorlogsdaden kroont
0768 Mijn' vloed met eeuwige eer. de koopvaerdye loont
0769 Hem rijklijk met haer winst. elk schenkt hem hare gaven,
0770 En rust in zijnen schoot als een gewenschte haven.
0771 Maer 't geen oneindlijk meer zijn' grooten naem trompet,
0772 Is Amsterdam, zoo breet langs zijne kust gezet,
0773 Daer Y en Amstelstroom, geklemt in nauwer boghten,
0774 Met hondert aderen om stryt de Stad bevochten
0775 En laven, met hun versch en vlietend stroomkristal.
0776 Venedje trouwe vry, om 't jaer, het zeegeval
0777 Met 's Hertogs ring, wen hy, op 't prachtigste uitgestreeken,
0778 Op 't feest der Hemelvaart, die werpt in zee, ten teeken

0779 Van 't eeuwigh echtverbond, met Thetys aengegaên:
0780 Dan steek' het Wapenhuis, Sint Markus oorlogsvaen
0781 Te trotser uit, en mann' galeien, galeassen
0782 En krijgsefeloeken, om de Turken te verrassen,
0783 En hael' de zeeslag van Lepante weêr intop.
0784 Wy heffen met meer recht den waterstander op:
0785 Want Amsterdam verbont noit waetren met geschenken.
0786 De Zeegoôn vliegen zelf gewilligh van haer wenken,
0787 En trekken gonstigh met de Stad een zelve lijn.
0788 ô Heerlijk kooppaleis, hoe lust hetme in dees schijn,
0789 Verslingert op uw schoonte en keur van rijke gaven,
0790 Met heerlijker trant den zangberg op te draven,
0791 Zoo niet mijn zangheldin, nu met een laeger toon
0792 En waterlucht gedient, ontzagh na zulk een kroon
0793 Te steken, die alleen vergunt aen fenixpennen,
0794 Gewoon met vluggen zwier de steilten op te rennen,
0795 My d'oogen met haer' glans en weêrlicht slegs verblind;
0796 Noch is de knoop zoo nau die u aen 't Y verbind,
0797 Dat ik my niet onthouw, al schijnt het buiten reden,
0798 Ook menigmael in uw waranden in te treden.
0799 Of zou mijn stroomgedicht wel aerden nae den stroom,
0800 En luistren op zijn' trant te minder nae den toom?
0801 Met welk een recht magh 't Y op zulk een Hoofstad pratten,
0802 De ware stapel van al 's werrelts koopmanschatten.
0803 Hoe lustig weid het oog der vreemden, aen zijn' kant,
0804 In zulk een' rijken beemd van huizen, hier geplant,
0805 En in den grond zoo diep gewortelt, als hun kroonen
0806 Ten hemel rijzen, en een marmerrots vertoonen.

0807 Geen min sieraet zet weêr de ruime vaert van 't Y,
0808 Als in vergelding, 't Hooft der watersteden by:
0809 Het zy men zich vergaepe aen zoo veel lange rijen
0810 Van havenpaelen, die bequaeme havens snijen
0811 En deelen, elk een plaets vergunnen naer zijn soort,
0812 En even vol rondom met schepen zijn geboort.
0813 De Noordsche handelaer heeft hier zijn plaets verkooren,
0814 Daer, die de wilde kust uitplondert van haer Mooren.
0815 Gins die noch ruiken na de geurige Levant.
0816 Hier zietmen laeden, daer weêr lossen, al het strand
0817 En 't water grimmelt van matroozen, vremdelingen
0818 En koopliên, die hier uit alle oorden samendringen.
0819 Het zy men schemere op de schoone regenboog
0820 Der zyde vlaggen, zoo wellustig voor het oog,
0821 Zoo dartel uitgespreit, de goude paeuwevêeren
0822 Niet ongelijk, wanneer de paeu aen 't triomfeeren
0823 Met opgesteeken borst hoogmoedig prijkt en draeit,
0824 En d'oogen toont, in 't velt van haren staert gezaeit:
0825 Of eer komt met een schat van diamanten pronken,
0826 Weêrlichtende in de zon met tintelende vonken,
0827 En duizent kleuren, weêr opgloeierende en vergaen,
0828 En domlende ondereen. hoe vrolijk zaegtge 't aen
0829 ô Ystroomgod! hoe trots spanseerden uwe stroomen,
0830 Toen Holland van den Teems met zege weêr gekomen,
0831 Uw' vloed bedekte met een gloeiend paviljoen
0832 Van wimpels, geschakeert tot een triomffestoen,
0833 Verlicht door duizenden van vieren, langs de stangen,
0834 En marssen vast gehecht; terwijl kortouw en slangen

0835 Matroos verquikten met hun dreunende muzyk.
0836 Wanneer de zonnekloot, vermoeit zoo lang te pryk
0837 Aen 's hemels tent te staen, begint in zee te daelen,
0838 En kort den teugel in van d'uitgediende straelen,
0839 Dringt hier een werrelt aen van menschen, die gelaên
0840 Met zak en koopmanschap, en voor hun gelt voldaan,
0841 Vertrekken naer hun huis en vrou, en lieve panden:
0842 Die zien verlegen uit, of noch geen schepen landen,
0843 En waer de beurtman toeft. 't heeft schyn, dat menighmael
0844 De moeder hen vertroost, en met een breet verhael
0845 Van Amsterdam, haer groote en schat en kostlijkheden,
0846 Hun vrees bedriegt, daer zy verstommen op haer reden,
0847 En yder zich de Stad verbeelt na zijn begrip,
0848 En schildert nae een boot een magtig oorlogsschip.
0849 Een deel doet Vriesland aen, en haer beruchte steden.
0850 Een deel wenscht aen den zoom des Yssels uit te treden.
0851 Een menigte vertrekt met kagen, smak en jaght,
0852 Na 't Vlie en Tessel daer hun d'oorlogsvloot verwacht.
0853 D'uitheemsche, die al dat gewoel ziet op de baren,
0854 Meent Amsterdam is van dien avond leegh gevaeren.
0855 Wien 't liever lust, terwijl de wolken aen de lucht
0856 Hem hope geven van een koelte, dit gerucht
0857 t' Ontvlieden, en voor wind door 't zilver heen te streeven
0858 Van 't bruisschend Y, kan zich in sloep of jacht begeeven.
0859 De havens, tot vermaek geschikt en afgedeelt,
0860 Zijn rijk voorzien. indien hem d'eenzaamheit verveelt,
0861 't Zal hem in zoo veel keur op geene vrienden steeken,
0862 Bereit op zijn verzoek, om mede grond te breeken.

0863 Zijn Rozemont verzelt hem lichtlijk op dien tocht.
0864 Wanneer de wind hem dan heeft op het ruim gebrocht,
0865 En 't jacht na zijnen zin recht door den vloed gaet strijken,
0866 Hoe zal hy haeren hals by blank yvoor gelijken,
0867 Het hair by goude drâen, de kaeken by een blad
0868 Van witte leliën, met rozebloet bespat;
0869 De lippen by den daeu van kerssen en moerellen;
0870 De borsten, half ondekt, en lieflijk aen 't zwellen,
0871 By hemelsche appels, waerd van goden afgeplukt.
0872 Wat spelt hy hem een vreugd, dien 't eindelijk gelukt
0873 Te smelten in haer' schoot, en op die lieve wangen,
0874 En frissen mond, verrukt van min te blijven hangen.
0875 Met hoe veel traenen smeekt hy haer het jawoort af.
0876 Zy wankelt nae het schijnt, en valt hem minder straf.
0877 d'Ygoden maeken hem welspreekender in 't minnen.
0878 De schoone Venus zelf ontvonkt haer borst van binnen
0879 Met een geheime vlam. nu ziet hem Rozemont
0880 Verliefder aen, en voed een diepe minnewond.
0881 Och, zeght hy, ziet gy niet de zwarte lucht verdwijnen,
0882 En 't zonnelicht ons weêr met schooner glans beschijnen;
0883 En wint die donkre wolk van strengheit, zoo verwoed,
0884 ô wreede maegt, noch veld in uw versteent gemoed?
0885 Ach laet een wenschlijk licht van troost en mededoogen,
0886 Eens straelen op mijn ziel uit die aldwingende oogen.
0887 Hoe weinig hebtge, en och! hoe veel weêrom gemeen
0888 Met dezen stroom, daer wy nu glippen over heen.
0889 Die is eens uitgewoed, hoe fel hy opgestooven,
0890 De kielen dreigt, en brult en roert de gronden boven,

0891 De tijt strijkt eenmael zijne oploopenheit van 't hart.
0892 Maer gy blijft even wreet, en groeit in mijne smart.
0893 Leer eindlijk van den stroom, mijn schoone, leer bedaeren;
0894 Gelijk gy leert, niets van mijn zuchten te bewaeren,
0895 Maer in den wind te slaen mijn klaght en minnebeê,
0896 Vergeeten eer gy 't hoort. gy ziet de golven meê
0897 Dus weinig houden 't spoor, zoo diep hen ingeschreven
0898 Met d'yzre kiel, en weêr ten eersten uitgewreven.
0899 Dus weid de minnaer uit. gelukkig zoo een lach
0900 Van zijn godinne, een lonk hem eens gebeuren magh.
0901 De winter zelf belet den Amsterdammaeren
0902 Geen vreugd, wanneer het Y, met toegevrozen baren,
0903 De rossen op zijn' rug laet streeven, zoo gezwint
0904 Als een Tartaersche pijl, geschooten voor de wind.
0905 Zy snuiven vier en rook ten neuze uit, onder 't noopen
0906 Der jeught, en schynen nu zich zelf voorby te looplen.
0907 De schoone Jofferschap, gedekt met kostlijk bont,
0908 Streelt hen in 't jaegen met het orgel van haer' mond.
0909 Men ziet'er andre, met de vleugels aen de voeten,
0910 Voortvliegen als een schim, 't godinnendom begroeten
0911 Met duizent zwieren; nu laveeren heel in ly
0912 Op d'eene schaets, en voort gezwiert aen d'andre zy,
0913 't Omwerpen, sneller als een arend op zijn pennen,
0914 En sneller als door 't sneeu de Samojeeden rennen.
0915 Mijn oogen scheemren door dat dryven hene en weêr:
0916 En daer ik hier meê sprak, zie ik nu nergens meer.
0917 Hoor Rome, en hoor Atheen, wie dorst oit stouter liegen,
0918 Als datmen menschen zagh met yzre wieken vliegen?

0919 Hier zeggen wy 't met recht: en gy denkt uit de wijs,
0920 Hoe snel het glippen moet, glad yzer op glad ys.
0921 De welvaart van de Stad is mede aen 't Y gebonden.
0922 De minste vlieten zijn bequaem tot ankergronden,
0923 En dikmaels van den stroom en barrening verheert;
0924 Die loeiende uit den grond, afgrijslijk gaept, en keert
0925 Het zwaere zeegevaert, of stampet het uit zijn naeden.
0926 Hier vintmen rotsen, die geblint, matroos verraeden,
0927 Daer rissen, banken en zandplaeten steil en breed:
0928 De havenstroomen staen veel open, en gereet
0929 Voor elk, die recht uit zee hun boezem in komt streeven,
0930 En vriend of vyand zich ten anker durft begeeven.
0931 Maer d'Yrivier heeft met die havens niet gemeen.
0932 Zijn ziekbed Pampus zet de kielen door haer veen.
0933 En slijm gemaklijk door, en hindert geene vlooten:
0934 Hy zelf komt eerst in 't rijk der zuiderzee geschoten
0935 Met zijnen waterval, en streeft van daer, door 't nat
0936 Des zeegods (die hem dit vergunde tot een schat
0937 En Bruitsgaef) mijlen verre, en ziet de Vriessche kusten;
0938 Tot dat hy eindlijk blijft in Nereus golven rusten:
0939 Nae zulk een langen tocht, die niemand kan bestaen
0940 Uit vyandschap, 't en zy hy zeker wil vergaen.
0941 Ook houd hem ebbe en vloed geduurig in bewegen
0942 Op haren tijt, en weet d'onreinheit weg te vegen,
0943 En scheidt het slijm en veen, eer dat het samen kleeft,
0944 Terwijl het Leidsche Meir een' snellen doorvloed geeft;
0945 Dat kort getuchtigt met geweld van zwaere sluizen,
0946 En posten, sterker woed en arbeit door te bruizen,

0947 En schuimt, als 't in zijn plas de woeste golven braekt,
0948 Het grontveen open, dat al d'oever beeft en kraekt.
0949 De Vogelwijk, de schrik der schelmen, recht in d'oogen
0950 Der Stad gelegen, heeft op 't water meê vermoogen;
0951 Dat hier in naeuwer kreek geschoten en geparst,
0952 Met grooter schuuring weêr in ruimen boezem barst.
0953 Dus haelt de ryke stroom, tot heil der Stad genegen,
0954 Geduurig vloten in, en kroontze met zijn' zegen.
0955 Wat watren buigen nu niet willig voor het Y,
0956 En stryken voor de vlag van zyne zeevaerdy?
0957 d' Eufrates, zeker, schoon hy sneller voort komt breeken
0958 Uit Nifas bronspelonk, en schuurt de vruchtbre streeken,
0959 Van 't ryke Armenie, en, voortrukkende in dien spoet,
0960 't Geblixemt overschot van 't oude Babel groet,
0961 En opent zijne kil den moede Karavaenen,
0962 Die, onder het gelei der Turkse standertmaenen,
0963 Na Bagdad trekken, en den Tigris, twijffelt niet
0964 Hem toe te staen den lof van maghtiger gebiet.
0965 Want zoo veel leeuwen en gedrochten, als'er huilen
0966 Aen zijn onveilig strand, en brullen uit hun kuilen
0967 In starreloozen nacht, zoo menige oorlogsvloot
0968 En scheepsmaght zend het Y rondom den werreltkloot.
0969 d'Araxes, al te trots, om van een brug benepen,
0970 Zijn' ongestuimen vloed met boghten na te sleepen,
0971 Door naeuwe hoolen en gewelfselen, wanneer
0972 Hy stort in 't bruischend zout van 't Kaspiaensche meir,
0973 Ontzeght den Ystroom niet, hoe eng hy wort beslooten
0974 Van paelen, hoe gedwee in zuiderzee gegooten,

0975 Te wijken, en gelijk een' Koning, onbepaelt
0976 Van rijk en heerschappy, te groeten, daer hy dwaelt
0977 Met vloot op vloot, zoo ver Neptuin, van liefde onstoken,
0978 Zijn Zuster d'aerde omhelst, die schooner opgeloken,
0979 Om zulk een gunst, met vreugd zijn frisse lippen kust,
0980 Hem vriendlijk d'oogen streelt, en in zyne armen rust:
0981 Gelijkze beide dus gestrengelt, in het blaeken
0982 Van kuissche zucht en min, den werreltkloot volmaeken,
0983 En teikenen de ronde en omtrek van de Sfeer.
0984 De Scytische Arar, en de Heber hoort nu d'eer
0985 Des Ystrooms met meer lust en aendacht, als het speelen
0986 Van Orfeus, wen 't hem luste een lier of harp te streelen,
0987 Daer eene schouburg van geboomten om hem stont,
0988 En zag den zangheld bly de woorden uit den mond;
0989 Terwijl hy leeu en beer by d' ooren hiel gevangen,
0990 En 't alles aen den klank van zyne luit bleef hangen.
0991 Hoewel de Faem getuigt, dat hy, uit rouw en zucht,
0992 De traenen niet weêrhield, maer vulde zee en lucht
0993 Met zyne klaght, toen 't hooft des zangers, van Bachanten
0994 En wijnpaepinnen, die ontzint van alle kanten
0995 Toeschoten, in zijn' vloed geworpen, mette tong,
0996 Nu stijf bestorven, noch een droevig klaeglied zong,
0997 En driemaal flaeu, uw' naem Euridice, liet hooren.
0998 De vlietgod dronk die klaght al schreiend met zyne ooren,
0999 Om 't onheil van zijn' vriend te jammerlijk begaen.
1000 Noch kittelt hem de roem, den Ygod toegestaen,
1001 Gevoeliger, waerom hy traeger wenscht te vlieten,
1002 En d' Arar sneller als voorheen in zee te schieten;

1003 Hy, om zich langer te vernoegen in die stof,
1004 En deeze, om dat hy groeit en dartelt in zijn' lof.
1005 Zelf Acheloüs, schoon zijn hooren is gebroken
1006 Van 't norsse voorhoofd, en 't schandael noch ongewroken,
1007 Erkent den staet van 't Y, misschien uit vrees, of weêr
1008 Een sterker Herkules, verdadiger voor d'eer
1009 Van zijn' geboortestroom, hem, stouter in 't bespringen,
1010 Den andren hooren met den wortel af moght wringen.
1011 De heilige Jordaen, zoo dier van God bemint
1012 Voorheen, als nu helaes van 't ongeloof verblind,
1013 Roem vry, als hy door 't kruid van Liban af komt stroomen,
1014 Op 't riekend paviljoen van zyne Cederboomen;
1015 De Rijn op wijngaerdloof, langs zynen boort geplant;
1016 De slepende Paktool en Taeg op 't gouden zand;
1017 De Betis op den geur van zyne olyvespruiten;
1018 De zilvre Wijssel op zijn graenen, vee en fruiten:
1019 De god des Yvloeds vaert ten hemel, met een woud
1020 Van schepen, kostelijk en konstig opgebout
1021 Aen zynen oever, en ontduikt de zonnestraelen
1022 In een gehemelte van vlaggen, die hier praelen
1023 En kraeken van de zyde, en goutdraet even schoon.
1024 De Wijssel brengt zoo veel gewassen niet ten toon,
1025 De Betis stammen van Olyven, noch de stranden
1026 Van Tagus en Paktool getal van goude zanden,
1027 De Rijn parst minder maght van druiven, de Jordaen
1028 Ziet zoo veel Ceders niet om zyne bronnen staen,
1029 En spieglen in zijn glas; als d'Ygod daeglijx kielen
1030 Op zyne ruime kolk laveeren ziet, en krielen

1031 En strooken ondereen: en zentze om Cederhout,
1032 Om frisschen vernenwijn, en baren van root gout,
1033 Den witten olie uit de Poelje, vee en kooren,
1034 En wat hem d' Overvloet kan schenken uit haer' hooren.
1035 Wie twijffelt aen mijn zangh, klim op dit schip om hoog,
1036 Dit oorlogsslot, en laet van 't steil kampanje 't oog
1037 Uitstraelen over 't vlak, van daer de witte duinen
1038 Zich schijnen in de lucht te heffen met kun kruinen:
1039 Of liever daer die streek een zilvre lucht verbeelt,
1040 En al het duin, een wolk, daer 't zonnevier op speelt.
1041 Tot daer de zuiderzee 't gezichte schijnt t'ontslippen,
1042 En in het blaeu verschiet gesmolten, weg te glippen.
1043 Wat zietge op 't vloedtoneel, zoo wijt en breet verdeelt,
1044 Opdondren, dan een bosch van kielen? als een teelt
1045 Van strandgevogelt, dat, gebroet in zomerdagen,
1046 Nu eerst in eene vlucht de toght van strand durft waegen,
1047 En spreit zich dichter dan een regen over 't zout
1048 Der zee, en blint de zon, als 't zich geslooten hout,
1049 In eene dichte zwarm, van niemant na te tellen.
1050 Wat zietmen zeilen, wat bezaenen ginder zwellen!
1051 Hoe groot een vloot leght daer met zijne rees gekaeit,
1052 Wat vintmen hier een maght die op haer ankers draeit,
1053 En wacht een voordewint om voort in zee te streeken.
1054 Maer ziet gy verder nae de zuiderzeesche streeken,
1055 By 't heerlijk Magazijn, die haven afgesneên
1056 Met paalwerk? zietze niet als met ontsach. wy treên
1057 Hier monsters op den nek en vreeslijke oorlogsdraeken;
1058 Die uit hun mond de doot en vier, en donder braeken:

1059 Wanneer de vryheit, dier bevoelen aen hun wacht,
1060 En 't recht des Oceaens gekreukt wort en verkracht.
1061 Hier leggen aen de band * Griffioen, Tigerdieren,
1062 En felle Leeuwen, elk verdeelt in hun bannieren.
1063 Daer praelt de goude Leeu manhaftig in 't kasteel
1064 Van 't zwaere zeegevaerte, en gaept met open keel
1065 Nae 't vyandlijke bloet. gins drijft hy in de baren,
1066 Of sleept een' bloetstreep langs zijn' wreed en haeren.
1067 Streek d' oorlogsgod hun eens deze yzre ketens af,
1068 En bonsde 't gruwzaam Hok weêr open met zijn' staf:
1069 Gy zoud den Olifant afgrijslijk hooren schreeuwen,
1070 En een vermengt gebrul van Wateroorlogsleeuwen
1071 En Luipaerts, vliegende en onzweevende op den vloed.
1072 De Steden dansten zelf op 't water, lucht van voet.
1073 De Harders dreigden met hun yzren stok de wolven.
1074 De Staertstar sleepte een' strael van zwavel langs de golven:
1075 Zy spelde met haer roede een' fellen storm op zee,
1076 En blixemde 't geweld des vyands van de ree.
1077 Men zou de Bergen hier al brandende zien zweeven:
1078 Ja, bergen, die van hout en yzer samenkleven,
1079 Geen Etna wijken, noch den gloeienden Vezeeff,
1080 Wanneer hy donderde, en zijn' vlam ten hemel dreef
1081 In eene vierorkaen, die, barstende aengewassen,
1082 Leide al het Paradijs van 't vet Kampanje in assen.
1083 De Spiegel zette weêr aen 't Kormantijnsche strand,
1084 Op ^a Archimedes spoor, de schepen in den brant.
1085 ^b Oudshooren, tot behoud van stad en land gebooren,
1086 Brak 's vyands heirspits in met zijn' metaelen hooren,

1087 En trof hem op de borst, tot dat hy afgewoet,
1088 De zee besmette, en hem vergulde met zijn bloet.
1089 De Mauritaensche leeu, de snelle tigerdieren,
1090 Die op Kaukaes en zijn besneeude klippen zwieren,
1091 En wreede draeken in het Lybiaensch gewest,
1092 Verdaedigen alleen met eenen mond hun nest.
1093 Maer schoon een Hydra weêr ten poel quam uitgestreken
1094 Met zeven koppen, elk gespitst om zich te wreeken,
1095 En braekte Cerberus uit zijn drie muilen weêr
1096 Een gansche zee van vier, zijn hoogmoet lagh ter neer:
1097 Hy blafte, doot van schrik, de poort des afgronds open,
1098 En zagh al 't ongediert verbaest het veld verlopen,
1099 Als onze Zeeleeu, môme zijn' doodelijken wrok
1100 Te kroppen, dreigde met den klaeu, en stak een klok
1101 Al t'evens op uit meêr dan hondert kopre monden;
1102 De Zeedraek antwoorde, en de dolle waterhonden
1103 Uit zoo veel monden meê naebasten met een barst;
1104 Dat aerde en hemel schokte, en Nereus zelf, geparst
1105 In enger kil, ontdook de vlamme en donderklooten,
1106 Ten kopren oven van hun keelen uitgeschooten.
1107 Hier onder moght de Roos verschynen, op haer' steel
1108 Zoo preuts en heerlijk opgelooken, maer geheel
1109 Omzet met doornen van metael, niet aen te raeken
1110 Als met ontzach en schroom, waer voor de Ridders waeken;
1111 Gelijkze meê de Maeght beschermen, en een ry
1112 Van Landen, die men zou spanseeren zien langs 't Y.
1113 Maer veiliger is 't hen niet in den slaep te stooren.
1114 Zy zijn oplopende en verslindende in hun' tooren.

1115 En niemand, hoe gehart, viel in hun ongenaê,
1116 Als tot zijn ongeluk en onherhaelbre schaê.
1117 Hoe nader mijn gedicht aen 't einde schijnt te spoeien,
1118 Hoe minder ik mijn' trant en rijkdom kan besnoeien.
1119 Gy stroomt den dichter, die zich kittelt in uw' lof,
1120 Geduurig ryker toe met eenen vloed van stof;
1121 ô Stroomgod, daer gy op uw schulpkarros gereden,
1122 Uwe enge boorden ziet gezegent met twee steden,
1123 Aen uwe zuiderzy, en, daerge in 't noorden streeft,
1124 Een kroon van Dorpen, die als gy, geen weêrgae heeft.
1125 Het scheeprijk Nieuwendam, de Schellingwousche velden,
1126 Buiksloot en Durgerdam, voorzien van waterhelden:
1127 En geeft uw plas den lof, waer opze billijk praelt,
1128 Dat zy Zuidholland van Westvriesland deelt en paelt.
1129 Niet anders schijnt de zon veel grooter in onze oogen,
1130 Wanneerze, 't aengezicht reets van een wolk betoogen,
1131 Haer daghvaert heeft volend, en zinkt met weitser zwier,
1132 En gloeiende om het hoofd met breeder glans en vier,
1133 In 't koelbad van de zee. noch moet ik voor u spreken,
1134 Al wenscht mijn zangheldin de dichtsnaer af te breeken.
1135 'k Wil uw groothartigheid en eedlen moet, te blind
1136 Van 't onverstant misduyt, tot eigenbaet gezint,
1137 Verdadigen. men zegt; dat gy uit bittren tooren,
1138 Zomwijl de golven prest met uwen onweêrhooren,
1139 En drijftze, daar geen sluis hun woesten oploop stuit,
1140 Ter Hoofstede in, met een aenschennend stormgeluit,
1141 Verdrinkt de kelders, parst de pakhuisdeuren open,
1142 En komt tot voor de Waeg en 't heilig Raedhuis stroopen;

1143 Om dat de Stad, zoo rijk van uwe gonst bestraelt,
1144 Niet met uw wapen, maar den naem des Aemstels praelt.
1145 Als ofge, dronken van de zoete nektartoogen,
1146 Nu dubble zonnen zaeght met uw benevelde oogen,
1147 En raezend van den wijn, zoud plondren in een' toght,
1148 Het voordeel zoo bezorgt de koopstad toegebroght,
1149 En op uw' eigen rug tot aan de wal gedraegen.
1150 Neen! dat's uw grootsche ziel misverwen en belaegen.
1151 Gy deelt de weldaên uit, en wacht op lof noch loon:
1152 Dat's goddelijk, dat voegt uw koninklijke kroon.
1153 'T is u genoegh de Stad te zeegnen met uw baren,
1154 Dat vlecht een eeuwig loof om uwe grijze haeren.
1155 En valt eens Amsterdam, ('t val noit) want niets met recht
1156 Zich d' eeuwigheit belooft: het trots Kartage leght
1157 Gedolven onder zee, en Rome, in top gewassen,
1158 Als 's aerdrijs monarchin, begraven in haer asschen,
1159 Door 't woeden van den tijt; noch blijft uw deugd in stant,
1160 Die lacht de jaeren uit en waternood en brand.
1161 Maer was alleen uw naem aen Amsterdam gebonden,
1162 Ik zach met haer uw faem van 't zelve vier verslonden.
1163 Maer 't schijntme toe, en ook bevestigt het gerucht
1164 Mijn gissing, dat uw plas verbaest te rugge vlucht,
1165 Als een noordwesterstorm komt op zijn vlerken gieren,
1166 Zet al de kust in brant, en dooft des hemels vieren:
1167 Zy vlucht, uit hoogen noot gedwongen en gearst,
1168 Wanneer die stoker in den mond van Tessel barst,
1169 En steekt d'alarmtrompet. dan rukken Nereus baren
1170 Byeen, en in den schoot der zuiderzee gevaeren,

1171 Vervullen schielijk met een springvloed zijne kolk;
1172 Die overstortende, als een zwangre zomerwolk,
1173 Den Ystroom dwingt voor dat gedrang te rug te wijken,
1174 Te springen over 't perk van burgwal, boort en dijken,
1175 En in een ruimer kil te schuilen, tot de zee
1176 Den aftocht blaest, en sleept het doolend water mee.
1177 Men ziet uw stroomnat zelf schoorvoetende verdwaelen,
1178 Als 't wort geparst zoo wijt te springen uit zijn paelen,
1179 d' Ondankbre laster byte op hare tong voortaan,
1180 En tuig, dat d'Ygod naer geen titel heeft gestaen.
1181 Het zuivelrijk Edam bevestigt, 't geen wy zongen;
1182 Dat, door het dier verzoek des rijken vloeds, gedwongen,
1183 Den naem van Ydam heeft verwisselt in Edam.
1184 Maer wiert de Hoofstad eens gedreigt met vier en vlam,
1185 En in een krijgsverraet van vyand overvallen,
1186 Dan zoudge zelf het Y zien blank staen voor de wallen,
1187 Tot heil der Stad, door zijne oploentheit gered:
1188 Men zag hem over beer en schutsluis voortgezet,
1189 En boven zoom en dijk van 't platte lant gewassen,
1190 Het aerselende heir vervolgen met zijn plassen,
1191 En schempen op den rug de vluchtelingen nae.
1192 Dus gaf zijn inbreuk nut, al wiert hem die tot schaê
1193 Verweeten, van ondankbre en hatelijke tongen,
1194 Die liever zagen 't land van tieranny gedwongen,
1195 En d'onderdrukte Stad verdronken in het bloet,
1196 Als eigen kroft en wei te wed gaen in den vloed.
1197 Gy moogt ô Amsterdam op uwen Hoofdstroom boogen,
1198 Zoo ver uw zeilen, al de winden onder d'oogen

1199 Laveeren, en van moet gezwollen op dien naem,
1200 Vermoeien met zijn' lof den hooren van de faem.
1201 Hy zet u glory by, en schat, vermaeklijkheden
1202 En sterkte, en wijd u in tot koningin der Steden,
1203 En met den Aemstelstroom (die nu zijn broeder groet
1204 Uit liefde, en valt om hem u williger te voet)
1205 Zich spreijende op uw' grond met onbekrompe toomen,
1206 Boud uw verheven troon op 't harte van twee stroomen.
1207 Daer al de naebuursteeën, die d'edle Maesstroom schaeft,
1208 En in wiens oog de Rijn zich onder 't zand begraeft,
1209 Die 't zuiderzeenat zien bevloert van uwe kielen,
1210 En daer de Vechtstroom rolt met zilvre waterwielen,
1211 En die de Merwe, Lek, en Yssel deelt en kust,
1212 U eeren, en bezien uw heerlijkheit met lust.
1213 Gy Vaders, die ten top van Staetbewint geheven
1214 In Gijsbrechts waterstad, zoo ver de kielen streven,
1215 Een lieffelijken geur van uw rechtvaerdigheid,
1216 En onbesproken zorg en trou, door 't aertrijk spreit;
1217 Voor wie zich d'Ygod buigt, en luistert nae uw reden,
1218 Gelijk hy zelf wort op zijn zetel aengebeden,
1219 Van andre vlieten, om zijn deugden en gezagh:
1220 Gy stelt alleen zijn' naem zo heerlijk in den dagh.
1221 Hy schept zijn' glans uit u. de koningin der vieren,
1222 Die 's nachts om 's hemelskloot en starreriemen zwieren,
1223 Heeft dus haer' gloed tot een schenkaedje van de zon,
1224 Die bintze aen haren wenk, als aller lichten bron.
1225 Had uw beleit, en zy, die moedig voorgetreeden,
1226 Uw loflijke ampten meê ten dienst van 't land bekleeden,

1227 In hunnen tijt, (terwijl hun zielen van om hoog
1228 Uw vlijt begunstigen met een vervroolijkt oog)
1229 Niet opgewaekt, den vloed geschuurt, verdeelt met paelen
1230 En havens, en een ry van gadelooze Waelen,
1231 En 't nat in naeuwer wed gedreven, om den toom
1232 Te vieren, aen den bouw der Hoofstede op den stroom;
1233 Dan klonk de naem van 't Y, in 't ongestuimig woeden
1234 Van vlot noch schip bezocht, niet verder als zijn vloedden;
1235 En zijne krans van riet, was noit door Nereus hand
1236 Verwisselt, in een kroon van gout, met diamant
1237 En paelen ingeleit: gelijkze noch haer straelen
1238 Verspreit op kruissen, die in 't goude schiltveld praelen,
1239 Aen zijn vermaerde plas en Amsterdam gemeen.
1240 Dus houd hy zijnen lof van uw verstand te leen.
1241 Op dien doorluchten naem schijnt my het Y, ten teeken
1242 Van zijne eerbiedigheit, beneden 't peil geweeken,
1243 Met nederiger zwier te ruisschen langs het strand.
1244 Gelijk mijn zanggodin, hier eindlijk meê gelant,
1245 Geen maghtiger gestarnt kan met haer' graedboog schieten,
1246 Als 't geen de heirbaen wijst door alle zeen en vlieten,
1247 En kemt de golven glat, en streelt het woedend meer.
1248 Dies werptze, in schaduw van dien glans, het anker neêr.

Editie Van der Goes

- 101 De dichter bespiegelt uit Waterlant de Amsterdamsche hoofdgebouwen.
- 102 Gelijkenis.
Hij beschrijft Sardam.
De Waelen zijn tot Amsterdam afgezonderde plaetsen daer de schepen leggen.
- 103 De Zaen en de bleeckeryen van Oost en West Zaenen.
Aenspraak aen de Zaen.
- 104 Verschooning over deze uitweidinge.
Beschrijving van den Y-stroom.
- 105 Een Treurspel van de Heer Diedrik Buisero, Heer van Heeraertsheininge, ??????
- 106 De Ystroomgod wort van het Sparen begroet.
en herdenkt met vreugd de dapperheit der Haerlemmeren voor Damiaten.
Gelijkenis.
Haerlem is vermaert door de vinding der drukkunst
Lof der zelve.
- 107 De vermaertheit der drukkerye is door de Heeren Blaeuwen in den hoogsten top verheven.
Het Y ziet ook het huis ter hart, en de Waterlandsche dorpen. En aen de Zuiderzeekant Edam en Hooren.
De Stephani tot Parijs, aldus tot Venetien, en Plantijn tot Antwerpen, zijn door gansch Europe om hun sierlijken druk befaemt.
De drukparssen van de(???): Heeren Blaeuwen worden genaemt nae de negen zanggodinnen.
- 108 Ten Oosten der selve het slot te Muiden, vermaert door de doot van Graef Floris,
en de geleerde werken van den Drost Hooft.
Gelijk het nu hoevaerdigh is op 't gebiet van Vlooswijk,
- 109 Gelijkenis.
Gelijkenis.
Men zegt dat hier een meermin verscheen in ouden tijt.
- 110 Gelijkenis.

- En zong.
 Daer het Y en Goy nae luisteren,
 Zy spelt den Ystroomgod eenen eeuwigen lof, en groeten staet.
- Gelijkenis
 Een oud vaersje gaet noch in zwang, Muiden zal Muiden blijven. Muiden zal niet beklijven.
- 111 Door d'aenwas van een magtige stad, aen zijnen stroom te bouwen.
- Gelijkenis
 Deze zal een wijk verstreken voor onderdrukten en vremdelingen,
 door de scheepsvaerd haere paelen uitbreiden.
- 112 De gewetendwang de voetlichten.
- 113 En viermael uitgeleit worden, en moedig in alle rampen, het uitharden ter zee tegen Spanje, Portugael.
- En Engellant.
 Beschijving van een zeeslagh.
- 114 en den oorlogh in de Zout.
- 115 Zy spelt, wat de stad te lande zal hebben uit te staen.
 't geheele land,word als een Andre Andromeda, de handen gebonden, en den moetwil ten proi overgegeeven.
- 116 En weder van de tieranny verlost door 't beleid der Staeten, en Prinsen van Oranje.
 De woedende hartogh van Alba.
- 117 wort by een' beer geleecken, die onder het verslinden, van eenen Leeu wort besprongen en voortgejaegt.
 Besluit van het gezangh
 en de waarheit van het zelve.
- 118 De dapperheit van eenen vrybuiten, 't Hoen genaemt,
 Wort met den moet van Schanderberg vergeleken.
 Lof van Bossu,
- 119 Gelijkenis
 En laster (???).
 D'Ygod de dwinglandye moede.
- 120 Gelijkenis.

- Spreekt den Zuiderzeegod aen, stelt hem den nood des lants voor oogen,
Gelijkenis.
en geeft hem raed omze af te keeren.
- 121 die daer inbewillight.
Verhael van de Noordhollandsche vloot,
Die in 't ys bezet op het Y, schielijk gesloopt wort, en uit het dreigende gevaer behouden.
- 122 Gelijkenis.
Gelijkenis.
- 123 De vryheit is het Palladium van Amsterdam.
d'Amsterdammers de zee geschuimt hebbende, steeken den bezem op de mast.
Het beeld van Pallas, dat de Trojanen, en naderhant de Romeinen bewaerden, als iets, waer aen door 't noodlot de behoudenis des rijks was gebonden.
- 124 De grootste lof van den Ystroom is, Amsterdam aen zijnen vloed te hebben.
Veneedje trout de zee.
- 125 Het Y zet wederom het grootste sieraet aen Amsterdam by met zulk een Bosch van Scheepen en vlaggen.
Gelijkenis.
- 126 De menigte van afvaerende en aenkomende reizenaeren.
't Vermaek op het Y met Jachten.
- 127 Vryaedje op den Ystroom.
- 128 Wintervermaek op het Y met sleden en schaetsen.
Gelijkenis.
Bequaemheit van 't Y, booven andre vloeden, tot een Reede voor de schepen.
- 129 Oorzaek van de diepte en Schuuring op den Ystroom.
d'Eufraet en andre stroomen, met het Y vergeleken, vallen te licht.
- 132 Gelijkenis.
Beschrijving van het Hok: een haven, rondom met paelwerk beslooten, daer de Oorlogsschepen in leggen.
Griffioenen, Leeuwen, Tigers, Bergen, ...(???) . zijn naemen van schepen.
- 133 Archimedes wist de stralen van de zon met zulk een kracht te doen afstuiten van groote spiegelglazen, datze de vyandlijke schepen van den Roomschen hooftman Marcel in den brant Staeken.

- Een Oorlogsschip, nae den Heere Burgermeester Oudshooren genaemt.
- 134 Gelijkenis.
- 135 Oorzaek van 't overvloeien des Ystrooms.
- 136 Edam wiert eertijts Ydam genaemt.
Het Y geeft een sterkte aen de Stad;
die wort geëert van al de nabuur Steden. (Staden?)
- 137 Het Y en de stad hebben hun welvaerd en rijkdom, alleen de goede Regering dank te weten.
Gelijkenis.
- 138 Besluit van dit werk.

Editie Bilderdijk

Blz 101, r 1 vb

Vlijdden. Men schrijft meer zoo; en het is als een Dichterlijke vrijheid aan te merken, doch de taal eischt *vleden*, als imperfectum. Ook moet men *gevleden* zeggen, en volstrekt niet *gevlid*.

Blz 102, r14 vo

Togtschuit voor *trekschuit* omdat *togen* trekken, en *tocht* trek is. Doch in den aangenomen naam van *trekschuit* heeft het woord *trek* eene zeer bepaalde beteekenis, 't beteekent dus een *voortgetrokken schuit*; terwijl *trekschuit*, door niet even zoo in 't gebruik bestemd te zijn, niet meer dan *reisschuit* uitdrukt. Het woord verplaatst of vervangt derhalve dat van *trekschuit* niet. Die net en nauwkeurig deukt, gevoelt dit, en dit is een der eerste vereischten in een Dichter.

Blz 102, r9 vo

Nederstruiklen. Zie hiervoor bl. 1 reg. 8 v. b.

Blz 102, r3 vo

Braeut. Men weet of wete, dat *braauwen* is de voegen en scheuren van kiel met ruigte van vlasch of hennip of eigenlijk tot ruigte geslagen touw te stoppen.

Blz 103, r8 vo

En 't gout. Waarschijnlijk heeft de Dichter geschreven *in 't gout van*, d.i. *in zijn gouden zonnestralen* neer te dalen.

Blz 104, r5 vb

Weiden voor *uitweiden*. 't Woord is eigenlijk *wijden*, dat is *spatiari* van *wijd*; en *weiden* is *pascere*. *Uitweiden* laat zich echter zeggen als van weidend vee ontleend, maar op zich-zelfs is *wijden* eigenlijker.

Blz 104, r6 vb

Aan ééne reex. Achter een, zonder afbreken of verpoezen.

Blz 104, r9 vb

Uit de borst der Zuiderzee gevloten. En waar was het Y eer de Zuiderzee bestond, en dus toen Cicilis en Brinio tegen de Romeinen streden? Zie de aanmatiging bl. 89, reg. 15. v. o.

Heer Lem. Fabelachtige persoon, verdicht om den naam van *Haarlem* te verklaren, die echter zeer eenvoudig is, en van hare ligging en grond genoemd, als ik in mijne Lessen over de Geschiedenis onzes Vaderlands gewoon ben te toonen. [Geschied. Des Vaderl. DL. 1. BL. 341. In de Bijvoegselen.].

Ant. v.d. Goes III.

Blz 105, r4 vb

In haer Graefelijke kroon! Die zy, wel te weten, niet dragen kon of mocht, maar die het trotsche kwaadaardige wijf haren laffen man, Keizer Lodewijk, die onder haar zat, balddadig afdwong, om ons vaderland geheel uit te plonderen. De helsche helleveeg Margareta van Beieren, naamlijk, wordt hier gemeend, wie men nog dom en onbeschaamd genoeg is om voor te spreken. En dit heet een verlichte eeuw, waarin men de eerste beginsels zelf van Rechts- en Geschiedenis-kennis voorbyziet.

Blz 105, r14 vb

Samson. Doelende op Vondels Treurspel van dien naam en dat onderwerp.

Blz 105, r 18 vb

Elize. Doelende op Didoos door door Pels.

Astrates (Astratus). Een Treurspel van den Heer Diedrik Buisero, Heer van Heeraertsheininge enz. docht 't geen de overlevering wil dat, niet door dezen die er den naam van had, maar door *Jan de Wit*, Neef deze Raadpensionaris en auteur van het bekende boek over het *Publyk gebed* vertaald zou zijn. (Maar deze *Buizero* was de byzondere begunstiger van Antonides die hem zeer het Hof maakte.) Doch hoe komen deze Treurspelen hier by gehaald? De zaak is deze. De beschouwing der vervallen sloten doet den Ygod nadenken over de vergankelijkheid der wereldsche grootheid, en zoo op Alexander, en de afschaduwing daarvan op het Toneel, en nu moest in het voorbygaan Vondel als Treurspeldichter een pluimtjen hebben. Zeer goed! Ook *Pels*, zijn medebroeder in 't Genootschap, *Nil volentibus arduum.* - Maar *Astratus*, waarvan *Boileau* niet onaartig zegt, dat al de melding die de geschiedenis van hem doet in de twee woorden bestaat: *Astratus vixit?* – dit was of heette door *Buisero*, 's Dichters begunstiger en die hem naderhand een Klerksplaats ter Admiraliteit binnen Rotterdam gaf, vertaald te zijn, en dezen man moest ook iets aangenaams gezegd worden. Men moet echter bekennen dat dit een zeer zedige vleierij is, en ook dat deze *Astrate*, waar *Boileau* deerlijk mee spot, toch zoo geheel slecht niet is.

Blz 106, r15 vb

Het Graefelijk geweer. Het zwaard, waarvoor het kruis dat te voren met de vier starren het wapenbeeld der stad was, verkleind en naar de hoogte geschoven is.

Blz 106, r10 vo

O drukkunst! Die alleen – Zou men niet zeggen, dat Europa toen ter tijd in barbaarsheid gedompeld lag! Intusschen bezat en kende men al de schrijvers der oudheid, die overgebleven waren uit de stormen der middeleeuwen, beter dan die er nu meest van schreeuwen. Doch men is daaromtrent even zoo moedwillig dom, als in niet te willen erkennen, dat er lang voor Koster gedrukt werd; maar die goede man 't uitvond en gebrekkig, gelijk ieder kind het tekenen uitvindt, niet wetende dat het reeds bestond. Zoo vond ik zelf, een aankomend jongeling zijnde, meer dingen uit, die ik naderhand bevond zeer bekend te zijn. En het was natuurlijk dat hy het niet wist, daar het in dien tijd by die het oefende, geheim werd gehouden. – Doch het is met het uitvinden zodanig gelegen, dat zeer zelden een uitvinding niet genoegzaam gelijktijdig by meer dan één persoon geschiedt. De eer van Koster, (bestaat in) de eerste drukkerij in ons land te hebben opgericht en tot stand gebracht, en my dunkt, dit is wel.

Blz 106, r2 vo

Mooglijk noch. Neen zeer onmogelijk. Ovidius vooral was te bekend, zoo wel als Vergilius.

Blz 108, r3 vb

Zoet op wraak. Neen waarlijk niet *zoet*. *Zoet op iets, is van iets houden.* Zoo zegt met *zoet op Poëzy, op Muzyk* enz. maar Velzen was dol van wraakzucht, dat hem zijn wieken zoo gekort waren, en zijn geslacht het Recht niet meer ontwassen mocht, als by Floris minderjarigheid die Heeren zich hadden aangematigd.

Blz 108, r9 vo

Afgeslooft, de arme Vlooswijk! [*Afgesloopt* d. t. p. is eene drukfout.]

Blz 109, r17 vo

Een schoone Zeemeermin. Het vangen van eene Zeemeermin zoo men 't noemt, is in onze geschiedenis bekend, doch het *schoon* mocht daar wel af. Wonderlijk is het dat men daar een Meermin van heeft willen maken. Zy was een vrouw als alle anderen van het kleine dwergachtig menschensoort uit het hooge Noorden van Amerika, en schijnt van onderen in haar vischlederen schuitjen genaaid, (waarmeê deze lieden door de golven omtuimelen en altijd weer boven komen,) op zoo van stormen overvallen en afgedreven te zijn; waar zij opgenomen, gevoed werd, en spinnen leerde, 't geen zy spoediger meester werd dan smaak in brood te vinden; als byzondere oude overleveringen melden, en waarmeê ook de oude *Schoorlerkronijk*, nu vergeren, genoegzaam

overeenstemde, schoon haar altijd *meermin* noemende. Door 't woord *meermin* echter verstond men oudtijds niets anders dan zeevrouw; zonder daaraan juist eenig denkbeeld van visschenstaart te verbinden. Gebeurde zoo iets tegenwoordig, men zou haar leeren verstaan of haar 't Neêrduitsch leeren spreken. Maar in die onbedreven tijden was 't een noch het ander doenlijk. De opschik dien Antonides de zijne hier schenkt is recht Dichterlijk, gelijk ook de geheele visding.

Blz 109, r1 vo

Maer 't nedrig Muiden enz. In Antonides tijd ging van ouds reeds een versjen in zwang

Muiden zal Muiden blijven,

Muiden zal niet bekliven.

't geen ik ook, een kind zijnde, wel gehoord heb. Dichterlijk legt hy dit de Meermin in den mond, die hy recht fraai opschikt, en in plaats van te Zandvoort of daaromtrent te laten aandrijven in het Y doet opkomen, en na een voorzegging van ruim zeven bladzijden lengte op te zingen, weder naar de grond duiken. De lengte en duidelijkheid der voorspelling zijn echter tegen den aart van zulke profecyen, en daar was van dit Epizode voor 't Dichtstuk beter party te trekken geweest, zoo schoon dan ook deze geheele tirade is uitgevoerd.

Blz 112, r8 vb

Pleiades. Latijn, en noch in uitgang noch in accent Nederduitsch.

Blz 112, r9 vo

Begort is *bezwangerd*. Welk woord toen nog in geen verachting gevallen was, maar zelfs in de Treurspelen vorstelijke personaadjen in den mond gelegd plach te worden. 't Woord is van *gore* (voor 't *semen virile* als voor alle vocht uit ingewanden gebruikt). By Breêro in Roderik en Alfonsus zegt de Koninklijke prinses dus tegen haar zoon:

Op die voorwaarde hoeft Alfonsus my begort,

Zoo dat gy wel te recht zijn zoon geheeten wort.

Blz 112, r7 vo

Gibraltar. Tegenwoordig laat men in de uitspraak den toon veelal vallen op de middelste sylbe van dit woord, en maakt dus de eindsylbe kort. De uitspraak die onze Dichter hier aan geeft was die van zijn tijd, en is de ware. De naam is Arabisch en eigenlijk *Gibel 'al Tarif*, dat is, *de berg van Tarif*, en dit *Tarif* is een eigen naam. De eerste en laatste sylbe zijn dus noodwendig geaccentueerd, en de middelste, als 't bloote artykel *al* zijnde, even noodwendig toonloos.

Blz 11, r18 vo

De groote Welhem. Versta Prins Willem den Eerste. Dit gedeelt der profecie loopt (van de periode van Andromeda af) over de dwinglandy van Filips den Tweede, en loopt ook niet verder dan Alvaas vertrek uit de Nederlanden. Men zoeke dus hier geene verkeerde toespelingen of bedoelingen buiten het oogmerk des Dichters loopende.

Blz 116, r11 vb

Hy slint. *Slinden* voor *verslinden*, geheel in onbruik. Der Hoogduitschen *Schlund* (d.i. *schlond*) is daarvan. Doch het werkwoord *slinden* zelf, hebben [zy] in 't harde en onaangename *schlingen* veranderd.

Sli-en, sliden is een versterking van het oude *lijden* door- of voorbygaan, en beteekent doen doorgaan. Hiervan *slii-ing*, en hiervan een nieuw verbum *sli-ingen*, saamgetrokken tot *slingen*. 't Hoogduitsche. Dit zelfde *sli-en*, maakt *sli-ig* glijdend, en daarvan 't verbum *sli-igen*, dat saamgetrokken, ons *slikken* geworden is.

Blz 116, r18 vb

Wie dat 'er weent. Over dit overtollige *dat* hebben wy elders (ik meen ook in de Aanteek. Op Huygens) gesproken. [Juist; en wel Dl. 5. Bl. 185].

Blz 117, r7 vb

Vermonden. Dit woord dat voorheen zeer in zwang was en een aangenamen klank had, behoort thands mede onder de verouderden.

Blz 117, r17 vb

Geen Hoen. De Vrijbouter, 't *Hoen* genaamd, wordt hier bedoeld.

Blz 119, r5 vb

De Vogelwijk. Men dient te weten dat de Vogelwijk een onbewoond spitsjen van Noordholland in 't Y uitstekende is, waar de vaste galg van Amsterdam stond. Het viel binnen de lijn tusschen de twee uiterste punten van Amsterdams breedte getrokken. Vergelijk bl. 128. reg. 7 v. b.

Blz 121, r13 vo

Kimmen en rantsoenen. De *kim* is de kromte van de steven, 't *Randsoen* behoort eigenlijk, (zoo ik 't wel heb) tot de achtersteven.

Blz 122 r13 en 14 vb

Beslaet – en rooftze. Hoe deze twee Verba in den tegenwoordigen tijd, tusschen de praeterica *beslond* en *dorst*, van vorige en volgende regel invallen, is eene vreemdigheid, die ik inderdaad niet begrijpe, zoo ik 't aan geen Druk- of schrijffeil wijten moet. Wellicht heeft Antonides zelf

Besloeg - -

En ----- roofde met geweld

Geschreven, of als een tusschenrede:

(Beslae 't in *Pomeren en Pruissen Zont en Belt*,

De korenvloot van 't Y, en rooftze met geweld!)

Welk laatste licht de tegenwoordige lezing veroorzaken kon. – In dit geval diende men de volgende haakjens weg te nemen, die inderdaad ook niet nodig zijn.

Blz 123, r14 vb

Het zeegeval. D. i. de *zeefortuin*; doch hij trouwt eigenlijk de zee.

Blz 124, r3 vb

Pratten voor *prat zijn*. Eigen maaksel van den Dichter.

Blz 124, r4 vb

Koopmanschatten. Kwalijk; 't moet *koopmansschatten* zijn. *Koopmanschap* is goed en aangenomen, maar het is als alle de woorden met *schap* uit een Verbum bestaande, naamlijk koopmannen, even als *winkelieren*, *schipperen*, enz. gevormd. Maar *schat* koppelt zich niet dan met het naamwoord *koopman*, en men kan zoo min *koopmanschat* als *koopmangoud*, *koopmanbrief* zeggen. Zoo men *koopmanbrief* zei, zou dit geen *brief van* een koopman beteekenen, maar een brief van vergunning, om te *koopmannen*.

Blz 124, r8 vb

Een marmerrots. Een *arduinrots* zou draaglijk zijn, om dat er zich arduinen huizen vertoonen, maar waar is of was in Amsterdam een huis of gebouw, uiterlijk van marmer? In Italië bouwt men dus wel, doch het geeft geene schoonheid aan een stad, om de vlakken die door indringing van vocht, en het daardoor veroorzaakte roesten der ijzerkrammen en staven waar de steenblokken mee verbonden zijn, het marmer doorslaan. Inwendig is het marmer in onze huizen rijklijk en meer dan elders gebruikt, tot verwondering der vreemden. Maar 't *vertoon* van een *marmerrots* kan alleen het uitwendige raken. Docht het zijn de *kroonen der huizen* die deze *rots* vertoonen moeten. Men mag dus denken dat hij de bovenlijsten der huizen meent, die, gelijk men het noemt, *steengraauw* geverfd, (schoon het niet graauw maar geel is) zoo veel steenen lijsten moeten verbeelden, en men

moet den Dichter dan juist by dat woord van *marmer* niet vatten, maar vatten 't op als of er in 't algemeen *steenrots* stond. Inderdaad versieren die lijsten onze steden ongemeen, en men kan niet begrijpen, hoe onooglijk en droevig het gemis van zulke bovenlijsten de huizen, (te Londen b. v.) aan een Hollander doet voorkomen, eer hy daar eenigzins aan gewend is.

Blz 124, r15 vo

Zijde vlaggen met weet dat het vlaggedoek geen *zijde* is; maar dit zijde is even zoo Dichterlijk te verstaan als de *gouden paauwenveëren* die hier volgen, als de *albasten boezens* en *parelrentanden* enz. enz. Even zoo bl. 130. reg. 8, 9 v. b.

Blz 125, r10 vo

Op geene vrienden steken. Byzonder idiotismus. In Holland zou men zeggen: *'t zal hem – op geen vrienden aankomen*. – De uitdrukking is verwant met ons Hollandsch *jeuken*, wanneer met zegt: *daar jeukt het hem*, voor *daar schort het hem*, dat is zijn gebrek. Dit *steken* is dus in deze zin: *aan geen vrienden ontbreken*.

Blz 125, r9 vo

Gront breken is *van land steken*, en in sommige streken nog in gebruik.

Blz 127, r9(???) vb

Met het orgel van haer' mont. Onder dat jagen op de Narrensleê zingen! Ik heb het nooit gehoord, en my dunkt dat het wel is, zoo men met zulk een van de koude benepen borst, malkander iets toefluisteren kan.

Blz 128, r7 vb

De vogelwijk. Vergel. Aant. Bl. 119. reg. 5 v. b.

Blz 128, r18 vo

Den moede Karavaenen. Kwalijk. Lees *den moeden karavanen*, met de *n* achter het adjectief, zoo wel als achter 't pronomen. 't Is vreemd, dat men by ons zoo sukkelt met dien *dativus pluralis*. Men verwacht hem telkens met den accusativus geheel of ten deele. – Doch niets zotter dan het **ter golven uitstijgen**, **ter starren invaren**, en dergelijke, als het zelfstandig woord vrouwlijk is. Dit schijnt velen niet afgeleerd te kunnen worden.

Blz 129, r5 vb

De ronde. Kwalijk. 't Is *de rondte*. Alleen zegt men nog, *de ronde doen* in een beweging, om dat het dan een adjectief is, substantive genomen. Anders is *de ronde* een Archaïsmus.

Blz 129, r6 vb

Heber voor *Hebrus* laar zich volstrekt niet zeggen, om dat *Heber* ook een eigen naam, maar geheel andere, is.

Blz 129, r17 vb

Mette tong, voor *met de tong*. Vroeger was dit goed en algemeen, maar met Antonides tijd hangt het niet samen. Alleen is dergelijke schrijfwijze nog lang overgebleven in het adverbiale *mettertijd* en *metterdaad*.

Blz 131, r1 vb

Gekaeit is aan de kaai of kade vastgemaakt.

Blz 132, r 13,12 vo

Stak een klok op. *Klok* voor de keelgalm was voorheen zeer gewoon, en komt by Vondel meer voor. Dus in *Gysbrecht van Aemstel* van *Klaas van Kijten*, die

- *Egmond met zijn klok en grove stem vervaerde*.

Vergelijk *Bellone aen Bant*, bl. 152. reg. 2 v. b.

Blz 133 r16 vb

Paelt. Bepaalt of afpaalt.

Blz 133, r8 vo

Verdrinkt de kelders. Deze overstromingen waren by springvloedstij' in mijn jongen tijd aan den Ykant zeer gemeen. De Lieden in de woonkelders hadden daar by het recht, hun toevlucht in de huizen daarboven bewoond, te nemen. En somwijlen overvielen deze vloedden hen midden in de nacht, 't geen het wonen aldaar onaangenaam maakte. Zeer zelden echter strekten deze overstromingen zich uit tot den Dam, als Antonides hier zegt.

Blz 134, r8 vb

Leght. *Leggen* als verbum neutrum. Kwalijk. Doch in den tijd onzes Dichters niet vreemd.

Blz 134, r14 vb

't *Zelve vier*, voor 't *zelfde*. Oud, want het geheele verschil van beteekenis, daar tusschen gezocht, is ingebeeld.

Blz 134, r 2 vo

Edam. In Amsterdam noemde men (me puero) [toen ik een kind was] by 't gemeen de stad wel *Edam*, maar sprak echter altijd van *Eidammer* of *Ydammer kazen*.

Blz 135, r13 vo

In wiens oog. Lees *wier oog*; 't ziet op *stad* in het voorgegane woord van *natuursteên* opgesloten. Hij meent *Leyden*.

Blz 136, r18 vb

't *Goude schiltvelt*. Zekerlijk is het veld van 't Amsterdamsche wapen niet oorspronkelijk rood, maar *gouden*, met den fabelen paal des Amstels daar door vloeiende, even gelijk die paal door het zilveren veld van Delft stroomt. Zijn kruissen (wat Dapper, of wie het zijn mag, daar tegen raaskalle) zijn oorspronkelijk molenwieken, hoedanig zy nog in Duitschland zijn, en doelen op den moerassigen grond door molens droog te houden. Doch het is hier de plaats niet daar in te treden.

Editie Witsen-Gysbeek

(1) Hier blijkt het klaar dat de dichter al wat hij in het derde boek verhaald heeft voor eene poëtische verrukking gehouden wil hebben, uit welke hij nu ontwaakt, en zich weder in zijn op het Y zeilend vaartuig bevindt. De vinding, van alles, waarvan hij, voorgeeft ooggetuige geweest te zijn, aan eene mijmering toe te schrijven, is oordeelkundig, verstandig, en dichterlijk tevens; hij redt daardoor op eene zeer natuurlijke wijze de waarschijnlijkheid van dit wonderbaar (*merveilleux*), hetwelk het derde boek zoo veel levendigheid bijzet.

(1) Tegenwoordig Koninklijk Paleis. Zie bl. 46, aant. (2).

(1) De Diemer- of Watergraafsmeer, zeshonderd Rijnlandsche morgens groot, was eertijds een vischrijk water, doch werd in 1630 bedijkt en droog gemaakt. In 1651 werd de Diemermeer door eene doorbraak Van den St. Antonisdijk overstroomd, doch wederom droog gemalen. In 1672 werd deze dijk doorgestoken, en de Meer andermaal onder water gezet, om de stad Amsterdam tegen de aanrukkende Fransche krijgsmagt, die Naarden reeds bezet had, te beveiligen, doch naderhand wederom van het water ontlast. Nog voor weinig jaren vond men er eene aaneenschakeling van prachtige buitenplaatsen, wier afbeeldingen nog in een prentwerk voorhanden zijn, getiteld: Het verheerlijkt Diemer- of Watergraafsmeer, te Amsterdam uitgegeven. Een vooroordeel, dat de lucht aldaar ongezond zou zijn, heeft de meeste bezitters hunne buitenverblijven doen verlaten, die in herbergen veranderd, vervallen of gesloopt zijn. Tegenwoordig wordt er meest wei- en warmoesland gevonden.

(2) De Amstel neemt zijn' oorsprong even boven Mijdrecht, loopt voorbij het dorp Ouderkerk, onder de Amstelsluis door in de stad, vervolgens door de Magere, Blaauwe en Halvemaans bruggen en Doelesluis in het Rokin, en voorts onder de Beurs door in het Damrak, waar deze rivier zich in het Y stort. De Amstel is, schoon in een' geheel anderen smaak, zoowel bezongen als het Y, eerst door d. willink, wiens stijf, koud en zenuwloos gedicht De Amstelstroom in 1723 in het licht kwam, en weldra in vergetelheid geraakte, toen n. s. van winter in 1755 zijn' Amstelstroom, in IV Zangen, uitgaf. Dit dichtstuk is volgens een geheel ander plan bearbeid dan De Ystroom, en daarmede door den Heer van kampen (Gesch. der Ned. Lett. en Wetensch. II Deel, bl. 113) zeer oordeelkundig- in contrast gebracht. van winters gedicht is, even als De Rottestroom van d. smits, eene poëtische topographie, waarin alles wel sierlijk en bevallig, maar natuurlijk en waar voorgesteld wordt; en even als van de Rotte bij het werk van dezen, is ook eene zeer nauwkeurige hydrographische en chorographische kaart van den Amstel bij dat van genen gevoegd.

(1) Eigenlijk Zaandam, dus genaamd naar de rivier de Zaan, die de stad in Oost- en West-Zaandam verdeelt, beiden te land gemeenschap hebbende door een' dam, waarin twee sluizen gelegd zijn, door welke de Zaan in het Y uitwatert. Aan het oosteinde van dezen dam staat eene kerk, die reeds in 1411 gebouwd is; die te West-Zaandam is eerst in 1638 gebouwd en in 1680 vergroot. Boven de groote deur is een schilderstuk geplaatst van het gebeurde met een' woedenden stier, op den 29sten Augustus 1647. Het huisje, hetwelk de Russische Keizer peter I bewoonde, toen hij te Zaandam het

scheepstimmermans handwerk leerde, is aldaar ook nog in wezen. Behalve de kerken der onderscheiden Christelijke gezindheden, godshuizen en andere openbare gebouwen, werden volgens eene telling in 1750 bevonden te Oost-Zaandam 1260 huizen, te West-Zaandam 1222 dus zamen 2482 huizen, en meer dan 12000 inwoners. Volgens de opgave van gosselin (Alph. Naamlijst, II Deel, bl. 540) bedraagt de bevolking tegenwoordig 9015 zielen. De hout-, graan- en zaadhandel zijn de bestaanmiddelen der aanzienlijkste ingezetenen; er zijn ook eene menigte papier-, olie-, pel-, verf-, loodwit-, run-, snuif-, vol- en andere molens, die ontelbare handen arbeid en onderhoud verschaffen. Onmiddellijk op Zaandam volgen onafgebroken de aanzienlijke dorpen Koog, Zandijk en Wormerveer; zoodat de oevers der geheele Zaan bebouwd en bewoond zijn. h. soeteboom, Zaanl. Arkadia. a. loosjes, De Zaanlandsche Dorpen.

(1) Walen zijn te Amsterdam de havens of plaatsen, waar de schepen liggen.

(1) Te Sparendam, een klein uur gaans van Haarlem, zijn vier sluizen, om het Y bij vloed buiten het Sparen te keeren en doortogt te geven aan de vaartuigen, die uit het Haarlemmer Meer door het Sparen naar het Y stevenen of van daar komen.

(2) Dit uitgestrekte Meer in vroegere tijden door het ineenloopen van verscheiden kleine meren en landafspoelingen ontstaan, beslaat tegenwoordig de ontzaggelijke uitgebreidheid van 30,000 morgens. Meermalen is men bedacht geweest, om dezen, verderfelijken plas te bedijken en droog te maken, waartoe verscheiden ontwerpen voorhanden zijn, onder anderen een van den schranderen J. A. leegh-water, in zijn Haarlemmermeerboek, uitgegeven in 1643; eene eeuw later, namelijk in 1742, werd, op last van Dijkgraaf en Heemraden van Rijnland, door m. bolstra een ontwerp van droogmaking beraamd, doch de ontzettende kosten van f 6,631,000 deden van de onderneming afzien; in 1819 ontwierpen de Heeren W. F. Roëll, o. repelaer van driel en de Baron j. g. van lijnden van hemmen andermaal daartoe een plan, hetwelk 's Konings voorloopige en voorwaardelijke goedkeuring wegdroeg, doch van welks uitvoering wij tot heden nog niets vernemen. J. c. baron du tour, Verhandeling over het Haarlemmer Meer, Amst. 1819.

(1) De stede Beverwijk, twee uren van Haarlem en vier van Alkmaar, was reeds in de dertiende eeuw aanwezig; in 1489 werd het plaatsje door de Saksers en in 1517 door den Zwarten Hoop of de Geldersche Friezen verbrand; gedurende de belegering van Haarlem in 1572 en 1573 werden alle huizen der Beverwijk, op twaalf na, door de Spanjaarden verwoest. Naderhand is het steedje wederom opgebouwd en van tijd tot tijd verfraaid.

Het huis Merestein, gelegen tusschen Beverwijk en Alkmaar, behoorde aan het geslacht egmont van merestein (s. van leeuwen, Bat. Illustr. bl. 957). Eene lustplaats, op deszelfs grondslagen aangelegd, en De Schans genaamd, heette eerst lang Oud-Merestein.

Het kasteel Banjaert stond in de duinen tusschen Beverwijk en Castricum, en behoorde aan het oud geslacht van dien naam. s. van leeuwen (Bat. Illustr. bl. 1191) vermeldt reeds in 1157 een' Albert banjaert onder de Hollandsche ridders. Het kasteel werd in 1203 in den brand gestoken door het krijgsvolk van Iodewijk, Graaf van Loon, gemaal van ada, Gravin van Holland.

j. van heemskerk , Bat. Arkadia, bl. 194. I. smids, Schatk. der Ned. Oudh. bl. 25. J. kok, Vad. Woordenb. V Deel, bl. 89. j.a. de chalmot, Biogr. Woordenb. II Deel, bl. 71.

(1) De naam der stad Haarlem wordt afgeleid van derzelver fabelachtigen stichter, die Heer lem. zou geheeten hebben, een naam, die, volgens ampzing (Beschr. ende Lof der stad Haerlem, bl. 3), om meer soeticheyd, Niet langer Heer-Lem nu, maer Haerlem word geseyd.

Latere schrijvers hebben billijk met deze afleiding den spot gedreven.

(2) Het huis te Heemskerk, bij de Beverwijk, werd in 1250 gesticht door willem II, Roomsch' Koning en Graaf van Holland, om de West-Friezen in toom te houden, en stelde tot Slotvoogd op hetzelfde gerrit van heemskerk. Hetzelve werd ingenomen door dirk, Heer van Polanen, in 1358 voor albrecht, Hertog van Beijeren, en in 1436 door de Kennemers vernield. Het geslacht van heemskerk uitgestorven zijnde, kwam het huis in bezit van dat van vianen, en vervolgens in dat van aremberg, van hetwelk door koop eigenaar van hetzelve werd daniël d'hartaing, Heer van Marquette, in Vlaanderen, aan de Marque, bij Rijssel, die van de Staten van Holland in 1612 verlof kreeg, om den ouden naam Heemskerk in dien van Marquette te veranderen. Sedert 1717 behoort de heerlijkheid Marquette aan het geslacht van rendorp. s. van leeuwen, Bat. Illustr. bl. 2247 I. smids, Schatk. der Ned. Oudh. bl. 223. Tegenw. Staat van Holl. VIII Deel, bl. 234.

j.kok, Vad. Woordenb. XXII Deel, bl. 277.

(1) Het huis te Brederode werd in 990 gesticht door aarnoud, Graaf van Holland, doch voltooid door zijn' zoon sicco, in Kennemerland, buiten Haarlem, omstreeks de Zandpoort. In 1302 werd hetzelve door lodewijk, Graaf van Loon, ingenomen; in 1436 door de Kabeljauwschen andermaal verwoest en niet wederom opgebouwd, alzoo walraven van brederode, in 1417 gehuwd zijnde met johanna, erfdochter van henrik, Heer van vianen, waardoor deze heerlijkheid aan het geslacht van brederode kwam, en deszelfs afstammelingen zich op het huis Batestein te Vianen onthielden, waardoor het huis te Brederode verlaten bleef en eindelijk geheel verviel. De laatste mannelijke spruit van dit beroemd geslacht, het edelste van Holland, als van den Graaf zelve afkomstig, was, zoo men meende, walraven van brederode, die den 21sten Junij 1679 te Vianen stierf; het adellijk wapen werd alzoo, volgens gebruik, met hem begraven; de goederen van het huis brederode werden, als opengevallen leenen van Holland, door de Staten tot 's lands domeinen getrokken, en de aangehuwde goederen van de erfgenamen in 1725 voor 898,200 guldens aangekocht (wagenaar, Vad. Hist. XV Deel, bl. 38); doch het bleek naderhand, dat men zich vergist had, alzoo er nog tegenwoordig zoowel wettige als natuurlijke afstammelingen, doch meest in behoefte omstandigheden, aanwezig zijn. S. van leeuwen, Bat. Illustr. bl. 86; p. bokkenberg, Hist. et Geneal. Com. Bred. p. van. den broeck, Doorl. van brederode, uyt den Graf. huysen van Holland. I. smids, Schatk. bl. 42. j. w. te water, - Hist. van het Verb. der Edelen, II Deel, bl. 280, aant. j. kok, Vad. Woordenb. VIII Deel, ad vocem. J. van den toorn, Geslachtboom van brederode. j.a. de chalmot, Biogr. Woordenb. IV Deel, bl. 232. J. Scheltema, Staatk. Nederl. I Deel, ad vocem.

(1) Rigter. XVII: 25-30.

(2) Astrate, Koning van Tyrus, treurspel, van d. Buisero, Heer van Heeraartsheiningen. Hij was een zeer vermogend en aanzienlijk man, de vriend en weldoener van antonides, wien hij een ruim

bestaanmiddel als eersten klerk ter secretarie aan het hof der admiraliteit op de Maze bezorgde. Schoon zelf slechts een middelmatig dichter, zocht hij bij anderen den lust tot de dichtkunst op allerlei wijzen aan te moedigen. Vondel werd door hem voor de opdracht van zijne vertaling der Herscheppingen van ovidius met een' zilveren kop beloond. Op zijn' gunsteling antonides maakte hij het volgende grafschrift:

Hier rust Antonides, t' ontijdig weggerukt,

De liefste van Apolloos zoonen,

Die al de lauwren van Parnas heeft afgeplukt,

Opdat men naderhand zijn graf daermee zou kroonen. Biogr. Anthol. en Crit. Woordenb. I Deel, bl. 444.

(1) De landstrook, die tusschen Velzen en de Beverwijk het Wijker Meer van de Noord-zee afscheidt, wordt Holland op zijn smalst geheeten.

(1)De geschiedenis vermeldt den kruistogt van Willem I, Graaf van Holland, op welchen togt de Haarlemmers hem de sterkte Damiate, in Egypte, den 5den November 1219 hielpen veroveren. « Het volksvertelsel van de zoogenaamde zaagschepen, waarmede bij « deze gelegenheid eene over den Nijl gespannen zware ijzeren keten « verbroken zou zijn, verdient naauwelijks eenige aandacht meer. « Het verbreken van een' gewonen dus genoemden boom, van aan « elkander geketende houten balken, dwars over de rivier in het « water drijvende, heeft misschien aanleiding tot dit sprookje ge« geven." Schoonh. en Merkw. Tafereelen uit de Ned. Gesch. I Deel, bl. 99, aant.

(2) Volgens pausianias bewoonden de Amazonen de oevers van den Thermodoön, in Cappadocië; al wat de overlevering van deze vrouwelijke soldatenmaatschappij verhaalt verwijst de gestaafde geschiedenis naar de mythen eeuw. Hippolite, van welke antonides hier spreekt, was eene Koningin der Amazonen, wier zuster antiopé door theseus geschaakt was geworden, waaruit een oorlog ontstond. theseus overwon de Amazonen in de velden van Marathon, waar zij meest allen verslagen werden. Hippolite week naar Megare, en stierf aldaar van verdriet over deze nederlaag.

(1) Het wapen van Haarlem, zijnde een zwaard onder een zil-veren kruis, tusschen vier zilveren sterren, op een rood veld, met de bijspreuk: Vicit vim virtus, wil men, dat de stad ter gedachtenis van de verovering van Damiate bekomen heeft. s. ampzing (Beschr. ende Lof der stad Haerlem, bl. 154) verklaart ook dit wapen in dien zin:

Wil iemand in sijn huys 's Stads wapen plaetse geven,

Laet dese verzen dus daeronder sijn geschreven,

Waerby men lezen mag, tot ere van dit feyt,

Tot ere van de stad, wat al ons Wapen seyt.

De Moed verwint de Magt. Het Veld en 't Swaert getuygen

Dat Damiaet voor ons den hals heeft moeten buygen,
De Sterren dat ons naem steyl tot de sterren gaet,
En 't Kruys vermeld het eynd en oorsaek van de daed.

(1) willem jansz. blaeuw, een geleerd Boekdrukker en Boekhandelaar te Amsterdam, en aldaar geboren in 1571, was een liefhebber der wis- en sterrekunde, in welke wetenschappen hij in zijne jeugd door den beroemden tycho brahe onderwezen werd. Hij heeft verscheiden sterre- en zeevaartkundige werken geschreven, die door martinus hortensius in het Latijn vertaald zijn. Zijn atlas is genoeg bekend onder den naam van Atlas van janssonius. Hij stierf den 18den October 1638. Zijn oudste zoon joan blaeuw, insgelijks Boekdrukker, Schepen en Raad der stad, is beroemd door de uitgave van zijn' grooten prachtigen Atlas. Zijne drukkerij bevatte negen drukpersen, die de namen voerden der negen Zanggodinnen, welke jan vos (Ged. I Deel, bl.525) ieder met een bijschrift vereerde, en in een tiende (l.o. bl. 527) blaeuw de plaats van apollo bij deze negen Musen aanwees. Deze voortreffelijke en beroemde drukkerij was sedert 1667 geplaatst in het gebouw der voormalige Latijnsche school in de Gravestraat; doch op den 22sten Februarij 1672 werd zij geheel in de asch gelegd. De schade werd op 382,000 guldens begroot. blaeuw stierf den 28sten December 1673. Onder zijne nakomelingschap worden verscheiden regeringsleden en aanzienlijke stedelijke ambtenaren geteld. j. wagnaar, Amst. XI St. bl. 286. j. kok, Vad. Woordenl. VI Deel, bl. 593. j.a. de chalmot, Biogr. Woordenb. III Deel, bl. 114.

(2) Steven (robertus stephanus) was een geleerd man en vermaard Boekdrukker te Parijs; hij had de gewoonte van de proefbladen der werken, die hij drukte, openlijk ten toon te hangen, en dengenen te beloonen, die feilen in dezelve aanwees, zoodat alles ongemeen net en naauwkeurig van zijne pers kwam. Daar hij de gevoelens van calvinus aankleefde, geraakte hij in twist met de Sorbonne, doch hij werd in bescherming genomen door frans I; na den dood des Konings moest hij echter hare vervolgingen buiten Frankrijk ontwijken. Hij begaf zich naar Geneve, waar hij zijn leven als Boekdrukker eindigde en zijnen kinderen een aanzienlijk vermogen naliet. Zijn zoon henricus stephanus, insgelijks Boekdrukker te Parijs, was even zulk een beroemd geleerde als zijn vader, in wiens huis, tot zelfs onder de dienstboden, schier niets anders dan Latijn en Grieksch gesproken werd. Zoowel als zijn vader schreef hij verscheiden geleerde werken. De lierzangen van anacreon zijn door hem het eerst in Italië ontdekt en uitgegeven. Ook hij moest om de vervolgzucht der geestelijken Frankrijk verlaten, onthield zich langen tijd in Duitschland, en stierf eindelijk te Lyon. Aldus manutius was te Rome geboren, en insgelijks een vermaard Boekdrukker te Venetië; hij bleef in het laatst der vijftiende en in het begin der zestiende eeuw. Zijne uitgaven der klassieken met aanteekeningen van zijne hand, schoon zij in onzen tijd slechts de waarde der zeldzaamheid bezitten, verwierven hem in den zijnen den roem van een' zeer oordeelkundig' geleerde. Zijn zoon paulus manutius was insgelijks geleerde en Boekdrukker te Venetië, waar hij in 1512 geboren werd, en deelde in beide opzigten in zijns vaders roem. Zijne uitgave der brieven van cicero verdient onderscheiding onder de menigte andere werken, die hij geschreven en uitgegeven heeft. Op uitnodiging van den Paus bracht hij zijne drukkerij over naar Rome, doch hij stierf aldaar kort daarna, in 1574. Christoffel plantijn, Hofdrukker van philipus II te Antwerpen, was in 1514 te Tours, in Frankrijk, geboren, en stierf te Antwerpen in 1589. Zijne drukkerij was zelfs nog lang na zijn' dood de beroemdste van geheel Europa, en wedijverde in keurigheid van uitvoering met de drukkerijen der stephanussen en manutiussen. Schoon zelfs geen eigenlijke geleerde, was plantijn toch een voorstander der geleerdheid en een vriend der geleerden van zijn' tijd.

(1) Het Gemeenelandshuis van Rijnland, het huis ter Hart of Zwanenburg genaamd, staat op halfwegen aan de trekvaart tusschen Amsterdam en Haarlem, in de nabijheid van twee sluizen, door welke het Haarlemmer Meer met het Y-gemeenschap heeft. Het is onzeker, wanneer dit huis gebouwd is, doch in 1660 kreeg hetzelfde zijne tegenwoordige deftige gedaante.

De overlevering wil dat het dorp Vroonen, welks uitgestrektheid, aanzien, koophandel en rijkdom men slechts als een monnikenverdichtsel heeft aan te merken, gelegen was ter plaatse, waar tegenwoordig het dorp S. Pancras ligt, in de nabijheid van Alkmaar. Na den slag op den Vrooner Geest, den 27sten Maart 1297, in welchen Jan I, Graaf van Holland, de wederspannige West-Friezen overwon, werd Vroonen geheel verwoest en in de asch gelegd.

Eene naauwkeurige Geschiedenis van het Slot te Muiden, en Hoofds leven op hetzelfde, door den Heer J. Koning, is in 1827 te Amsterdam, bij J. van der Hey en zoon, in het licht verschenen; een werk, waarin al het wetenswaardige, aangaande dit in onze vaderlandsche geschiedenis zoo vermaarde kasteel, met veel zaakkennis en oordeel is aangeteekend.

(1)« Als geschiedschrijver draagt HOOFT met regt den naam « van tweeden Tacitus, dien hij ook vertaald en in zijne oorspronkelijke schriften nagevolgd heeft. Doch met Lucanus kan « hij, als dichter, in geenen deele vergeleken worden; hij heeft « meer van Ovidius en Horatius. Beter dan Hoofd zou men « Antonides zelven met Lucanus kunnen vergelijken; in de « Pharsalia zijn inderdaad plaatsen, die in stoutheid, verhevenheid en kracht van uitdrukking, maar ook in gezwollenheid, « wonderigheid en valsche vernuft met sommigen van Antonides « vrij gelijk staan." Biogr. Anthol. en Crit. Woordenb. I Deel, bl. 122.

(I) Nicolaas van Vlooswijk, Ridder, Heer Van Papekop, Diemerbroek, Raaphorst, enz. was op dien tijd (sedert 1666) Baljuw van Gooiland, en in die hoedanigheid Kastelein van het Slot te Muiden.

(2) Antonides verwijt hiervoor (bl. 69) den schijnheiligen onder anderen, dat zij hun dertel oor ten dans leiden; Broekhuizen (Ged. bl. 33) legt ooren in toovertaal te weken; Vondel (Poëzy, I Deel, bl. 595) hangt er zielen bij op; Poot (Ged. II Deel, bl. 303) schildert voor de ooren; Horatius (L. II, Od. XIII, 31), Ovidius (Trist. L. III, El. V, 14) en Propertius (L. III, El. IV, 8) laten de ooren drinken; zoo ook Vondel (Poëzy, I Deel, bl. 659); Palam. bl. 54), die echter het bibit aure van Horatius (1.c.) door joocken der ooren vertaald heeft! De Hoogleraar Siegenbeek (Werken der Bat. Maatsch. van Taal- en Dichtk. II Deel, bl. 107), eenige dezer voorbeelden aanhalende, noemt dit met de ooren drinken of indrinken eene « fraaije dichterlijke uitdrukking, welke bij onze vaderlandsche dichters zeer gemeenzaam is." Ik mag het wel lijden, maar mij behaagt zij niet; ik ken den ooren geene andere faculteit toe dan die van luisteren of hooren; de meesten dier overdragtelijke faculteiten doen mij lagchen; vooral dat eten en drinken der ooren, hetwelk toch maar een uitsluitend voorregt van den mond is. Als zulke overdreven metaphoren fraaije uitdrukkingen moeten heeten, dan heb ik ook het regt om den neus te laten zingen, den mond te laten snuiven en rieken, de armen en beenen te laten schreijen,

het oog te laten dansen, in één woord, de geheele organisatie der menschelijke zintuigen het onderste boven te keeren. Antonides waagde dit eten der ooren waarschijnlijk op het voorbeeld van

g. brandt, die in zijn Gezang voor 't eeten (Poëzy, II Deel, bl. 17) van geestelijk brood (metaph. de Heilige Schriften) sprekende, zeer wel zeggen kon:

Dat geestlijk brood, uw woord, zy smaaklyk in onze oren.

Doch antonides kent dit eten van manna slechts toe aan de hemelsche ooren der ziel van hoofd, waartoe de aardsche van zijn ligchaam zeer zeker minder georganiseerd waren.

(1) De herschepping van philomela in een' nachtegaal verhaalt ovidius, Metam. VI.

(1) Zie bl. 168, aant. (1).

(2) Toespeling op een oud versje, in 's dichters leeftijd nog in zwang.

(1) Volgens zeker volksvertelsel zou in 1403 in het Purmer Meer eene zoogenaamde meermin gevangen zijn, uit de Zuider-zee bij zwaren storm en doorbraak der dijken daarin geraakt. De afbeelding van dit schepsel hangt, of pleeg ten minste te hangen in het Prinsenhof te Edam, en was ook in steen uitgehouwen in de Purmer poort aldaar (die echter eerst in 1610 gebouwd is), met dit bijschrift:

Dit beeld, hier opgericht, tot (toont) een gedachtenis Wat in het Purmermeyr voorheen gevangen is.

Anno 1403.

Van dit volksvertelsel heeft antonides hier niet ongelukkig partij getrokken, om deze meermin de opkomst en aanstaande grootheid van Amsterdam te laten voorspellen. Dergelijke voorspellingen, door bovennatuurlijke of allegorische wezens, vindt men in meer dichtstukken van vroeger' tijd. In Hoofts Geraard van Velzen voorspelt de Vecht de lotgevallen van Amsterdam, zoo ook de Engel rafaël in vondels Gysbrecht van Aemstel. Zoodanige phantastische wezens voegen ondertusschen minder in een treurspel dan in eenig andersoortig dichtstuk, alzo de dramatische handeling door natuurlijke middelen in werking gebragt en geleid moet worden. Antonides, niettegenstaande het ten tooneele voeren van een' deus ex machina, om de ontkenning te bewerken, in zijn' tijd eene zeer gewone zaak was, keurt zulks af op dezelfde gronden, zeggende in zijne voorrede, die ik bij deze uitgave achterwege gelaten heb: « De kunstenaars kunnen « allerminst onwaarschijnlijkheden in tooneelwerken toestaan, als die « eene waarachtige vertooning van eene ware geschiedenis behelzen, « en den toezinder dadelijk hinderen, als zij van de natuurlijkheid « afwijken." De epizode dezer meerminne en hare voorspelling daarentegen hindert hier niemand, en is inderdaad eene geestige en regt dichterlijke vinding; de verzen zijn bij uitstek fraai en krachtig.

(1) Zie bl. 84, aant. (1)

(1) Amsterdam is vier malen uitgelegd, namelijk in de jaren

1582, 1593, 1612 en 1657, en beslaat tegenwoordig eene oppervlakte van 892 morgen lands en een' omtrek van 3758 Rijnlandsche roeden, of 18790 geographische schreden. Bij eene telling in 1795 bevond men in de stad 25,244 woonhuizen, onder derzelver regtsgebied

1,156 in het geheel

26,400 woonhuizen, bewoond door 54,613 huisgezinnen, uitmakende 217,024 zielen; dertig jaren later bedroeg de bevolking, volgens Gosselin (Alphab. Naaml. I Deel, bl. 10), 191,460 zielen: Amsterdam verloor in dat tijdbestek dus 25,564 van zijne inwoners, of bijna een achtste gedeelte van zijne bevolking.

(1) Zie wegens dit woord mijn Biogr. Anthol. en Crit. Woordenb. III Deel, bl. 279, aant. (1), en mijne uitgave van cats, I Ged. bl. 610, aant. (45).

(1) Deze levendige en krachtige schildering is mede door dezelfde hand, als de vroeger medegedeelde vertalingen uit dit dichtstuk, op de volgende wijze in het Fransch overgebracht:

Qu'entends-je ? Justes dieux! quels éclats de tonnerre
Font bouillonner la mer et tressaillir la terre?
Neptune est éperdu, quand le cruel métal

Vomit partout la mort de son centre infemal.

L'océan est enfeu; de carènes brisées

Je vois flotter partout les côtes fracassées;

Le rivage se fend. Crains, Pluton, que les mers

Par leur fond déchiré n'inondent les enfers.

De l'épaisse fumée un horrible nuage

Du soleil, qui recule, obscurcit le visage;

Les instrumens guerriers par leurs accords bruyans Accompagnent les cris des héros expirans.

Quelle nouvelle horreur! une mine flottante

Porte au ciel de guerriers une troupe mourante,

Qui, brûlés dans les airs, par un étrange sort Rencontrent dans les mers une seconde mort.

johannes brandt heeft in zijn' Vredezag (Poëzy, bl. 12) dezen stouten zeeslag van antonides getracht te copiëren; hij is daarin vrij wel geslaagd; zijne laatste penseelstreek is zelfs stouter dan die van zijn origineel:

Het oorlogsvuur sist uit al tintlende in de baren.

(1) Dit is de houding van cassandra bij virgilius (Æneid. II, 405):

Ad caelum tendens ardentia lumina frustra;

Lumina, nam teneras arcebant vincula

(1) Wanneer men zeide een schip vermasten, dan zou dit schijnbaar beeteekenen een' anderen mast op hetzelfde zetten, en niet hetzelfde overladen, vermoeijen, te veel vergen, enz. Hetwelk daarmede toch gemeend zou zijn, want dit woord wordt in den zin van aggravare, opprimere, obruere, e. d. g. van andere voorwerpen gebezigd; bij vondel. (Poëzy, I Deel, bl. 26) zelfs met eene woordspeling:

Keer, Melker, —

Bezoek uwe oude buurt: vermast met vet uwe ossen

In 't vette Mastebroeck.

Ondertusschen komt dit vermasten toch van mast, en zou eigenlijk moeten zijn overmasten, dat is het schip met een' al te zwaren mast bezetten (zie winschoten, Seeman, bl. 153); zoo schrijft hoofd verladen voor overladen, en wij schrijven nog onverschillig vermeesteren en overmeesteren, verwinnen en overwinnen, enz.

(1) Dit vermonden is eene letterlijke vertaling van het Latijnsche orare, hetwelk toch ook van os (mond) afkomstig is, en eene verrigting met den mond (spreken in het algemeen) aanduidt; oratio (vermonding) is dienvolgens de benaming van gebed, redevoering, en allerlei gesprek van iemand, die alleen het woord voert.

(1) In de maand Maart 1573 bemerkte de vrijbuiters 't hoen, die zich met achttien man in twee roeijagten op het Y bevond, eene bende van ruim honderd Spaansche speerruiters (lanciers), die langs den dijk van Amsterdam naar Haarlem trok. De dappere 't hoen begaf zich met zijn volk aan land, plaatste de helft van zijne manschap op eene plek, die de vijand reeds voorbij getrokken was, en begaf zich met de andere helft op een punt, waar hij nog langs komen moest, en sloot hem alzoo in op een week en modderig gedeelte van den dijk, waar geen uitweg was: hier werd de bende gelijkelijk van voren en van achteren aangevallen; de eene ruiter viel na den anderen, terwijl de paarden tot den buik in den modder zonken: wie vlugten wilde, liep naar den anderen kant evenzeer den vrijbuiters in den mond, en werd door dezen hunnen makkers weder toegedreven, die inmiddels den tijd hadden, om hunne geweren wederom te laden. Dit spel duurde zoo lang tot alle ruiters gedood, afgeworpen of weerloos gemaakt waren. De vrijbuiters bragten hierop de wapenen, het geld, en wat zij verder den vijand afgenomen hadden, aan boord, der beide vaartuigen, en namen zoo vele paarden in als zij bergen konden, eenigen lieten zij aan touwen achterna zwemmen, en die te zeer gekwetst of hun niet goed genoeg waren wegloopen. Zij kwamen met den behaalden buit aan den West-zaner Overtoom, en bragten de paarden naar Purmerend, waar zij er goed geld voor maakten. Dit heldenstuk verwierf den dapperen 't hoen zulk een' roem, dat zelfs het vijandelijk legerhoofd, de Baron de liques, dezen Hollandschen cocles verlangde te zien, en hem, toen hij op vrijgeleide verscheen, eenige geschenken aanbood, die 't hoen echter weigerde, zeggende, dat er wel een tijd komen kon, dat hij zijne gunst meer noodig zou

hebben, gelijk ook inderdaad gebeurde; want naderhand den Spanjaards in handen gevallen zijnde, werd hij, door tusschenkomst van den Baron, zonder losgeld ontslagen. Na nog eene menigte andere dappere daden sneuvelde 't hoen in een gevecht met de Spanjaards bij Wormerveer, op Pinksterdag in 1574. p. c. hoofd, Ned. Hist. bl. 309. t. velius, Chronyk van Hoorn, bl. 367 H. soeteboom, Zaanlandsche Arkadia, bl. 551.

(1) George castriot, meer bekend onder den naam van scanderbeg, welken naam hij bekwam van den Turkschen Keizer amurath II, wien zijn vader joannes castriot, vorst van Albanië, hem met zijne beide broeders als gijzelaars in handen gesteld had. Na den dood van joannes maakte amurath zich meester van Albanië, en liet de beide broeders van george om het leven brengen; george stelde zich door eene list in het bezit der hoofdstad van zijns vaders rijk, en bragt weldra geheel Albanië onder zijne gehoorzaamheid. Twintig jaren lang verdedigde hij zijn land met eene voorbeeldelooze dapperheid tegen de Turken; vergeefs sloeg amurath II in 1448 het beleg voor zijne hoofdstad Croy; maar in plaats van de stad tot overgave te kunnen dwingen, zag hij integendeel zijn leger door de Albanezen belegerd, en was genoodzaakt hetzelve te versterken. Amurath II in het leger gestorven zijnde, werd het beleg in 1449 opgebroken. Mahomed II, die zijn vader amurath opvolgde, half Christen en half Turk, gelijk scanderbeg ook een besneden Christen was, zocht dezen met list en verraad te doen vallen, toen hij zag, dat geweld niets tegen hem vermogt; door groote geschenken en schoone beloften haalde hij amasias, den neef van scanderbeg, over om zijn oom te verraden; maar de aanslag mislukte, en scanderbeg kreeg zelfs zijn neef gevangen. Het veroveren van Constantinopel hield hierop de aandacht van mahomed meer bezig dan het te onderbrengen van scanderbeg; doch toen deze hoofdstad des Oost-Romeinschen keizerrijks in 1453 hem in handen gevallen was, zond hij wederom een leger naar Albanië, doch het kwam, na een verlies van twintigduizend man, onverrichter zake weder terug; verscheiden andere legers, derwaarts gezonden, ging het even zoo. Twee en twintig veldslagen had scanderbeg tegen de Turken gewonnen, toen mahomed dien onverwinnelijken Turkenschrik vruchteloos den vrede liet aanbieden, en hierop met een leger van 200,000 man in Albanië vallende, belegerde hij de hoofdstad Croy, die door balthasar perducci verdedigd werd, terwijl scanderbeg zich te Rome bevond, om onderstand van den Paus te verwerven. Met tweeduizend Venetianen naderde hij de stad, toen de Turken bezig waren met dezelve te bestormen; hij viel zoo nadrukkelijk op hen aan, dat zij genoodzaakt waren in groote wanorde het beleg op te breken. De dappere scanderbeg stierf kort daarna, drie en zestig jaren oud zijnde, in 1464 op zijn bed, na ontelbare malen op het slagveld den dood ontgaan te zijn.

(1) maximiliaan de hennin. Graaf van Bossu, geboren in 1542, had bij de uitbarsting der Nederlandsche beroerten de zijde van Spanje gekozen, en werd na het vertrek van den Prins van Oranje door de Hertogin van Parma aangesteld tot Stadhouders van Holland. Na het veroveren van Briele door de Watergeuzen, in 1672, zond de Hertog van Alba hem met eenig volk derwaarts, om deze plaats te hernemen, doch hierin niet slagende, verraste hij Rotterdam, waar hij een deerlijk bloedbad aanrigtte. Op den 11den October 1573 verloor hij den vermaarden slag op de Zuider-zee tegen cornelis dirksz, Admiraal van Noord-Holland, en werd gevankelijk naar Hoorn gebragt. Na zijn ontslag in 1576 koos hij de zijde van den Prins van Oranje, die hem vervolgens zeer begunstigde, en als dapper krijgsman veel achting voor hem had. Bossu stierf den 21sten December 1578. j. kok, Vad. Woordenb. VII Deel, bl. 860. J. A. de chalmot, Biogr. Woordenb. IV Deel, bl. 50.

J. scheltema, Staatk. Nederl, I Deel, bl. 455; voort van meteren, hoofd, wagnaar, enz.

(1) Op een blad van water schrijven is eene volstrekte onmogelijkheid; wij kunnen ons geen blad water voorstellen, gelijk een blad papier of pergament, waarop wij gewoon zijn te schrijven. De dichters geven het water allerlei fraaije overdrachtelijke benamingen, vloeijend kristal, stroomend diamant, zilver, spiegel, enz.; de Franschen kennen zelfs een tafellaken (*nappe d'eau*), draad (*fil d'eau*), berg (*montagne d'eau*), maar geen blad van water (*feuille d'eau*); het schrijven op het water (*écrire sur l'onde*) nogtans is bij hunne dichters even zoo gemeenzaam als bij de ouden. Catullus spreekt zoowel van in den wind als op het water schrijven:

— — *Mulier Cupido quod dicit amanti*

In vento, et rapidâ scribere oportet aquâ.

Hij bezigt echter geen blad van wind of water daartoe, maar beiden stoffen, zonder bepaling in welken vorm. Ik herinner mij het denkbeeld van antonides ergens in een Oostersch spreukenboek aangetroffen en in mijn Mnemonicom opgeteekend te hebben in deze twee regels; Beledigingen staan met staal in brons gedreven; En weldaên worden meest in 't stuivend zand geschreven.

(1) De Vogelwijk of Volewijk is eene strook lands in het Y, strekkende van den Waterlandschen dijk tot op een kwartieruurs afstand van Amsterdam. Op den zuid-westhoek stond in vroeger jaren de galg, raden en staken, waarop de lichamen der misdadigen na het ondergaan van hunne doodstraf ten toon gesteld werden. Sedert de afschaffing van dit barbaarsch gebruik der middeleeuwen zijn deze afschuwelijke voorwerpen verdwenen. In 1660 werd midden door de Volewijk eene trekvaart gegraven op Buiksloot. Aan den mond van dezelve staat een net gebouwde tolhuis, hetwelk tevens tot eene herberg dient; uit den sierlijken koepel, in 1785 gebouwd, heeft men een heerlijk gezicht op de stad.

(1) Met smaak volgt antonides hier virgilius (*Aeneid. II, 324*); wat hij dezen door het vuur verrigt wordt, geschiedt bij genen door storm en watervloed, maar desnietteenstaande herinnert men zich terstond het zeggen van panthus:

Venit summa dies et ineluctabile tempus Dardoniæ: fuimus Troës; fuit Ilium, et ingens Gloria Teucrorum; ferus omnia Jupiter Argos Transtudit; incensâ Danaï dominantur in urbe.

Zoo behoort men de ouden te volgen, of liever, gelijk hier, op zijde te streven; maar dit verstond bilderdijk welligt alleen — in vroeger jaren namelijk.

(1) Het frequentativum *redderen* is altijd triviaal; als verlenging (*epenthesis*) van *gered* was dit *geredderd* hier ook niet noodzakelijk; de dichter had gemakkelijk, en zelfs beter, kunnen schrijven:

Dan moest het uit den dwang *gered* zijn, eer, enz.

(1) Op het einde van 1572 begon het zoo fel te vriezen, dat de schepen, die de Zuider-zee veilig hielden tegen een' aanslag van den Spaanschen Admiraal boshuizen op Enkhuizen, op eene halve mijl afstands van den Diemerdijk in het ijs bezet geraakten, en in groot gevaar waren van door de Amsterdammers en de Spanjaarden vernield te worden. In dezen nood werden de Waterlandsche boeren geprest, om eene vaart in het ijs te bijten, langs welke men de schepen over Pampus in eene veilige haven zou kunnen brengen; met veel moeite kreeg men eenigen los en te Monnikendam

binnen., doch de groote schepen waren door geene menschelijke inspanning uit het ijs en van den grond te krijgen: men besloot dus het geschut te laten zinken, over het ijs weg te voeren wat men kon, en de schepen in den brand te steken, toen een hevige noordwestewind zulk eene wijde scheur in het ijs maakte, en het water zoo hoog opjoeg, dat alle schepen, uit het ijs en over de ondiepte gerakende, nog dienzelfden dag behouden te Enkhuizen en te Hoorn voor den wal kwamen. Des anderen daags liep de wind om, en het ijs sloot wederom zoo dicht als te voren.

(2) « Deze verlossing, hoezeer door gewone natuurkrachten te weeg gebracht, werd niettemin aangemerkt als eene wonderdadige be-« gunstiging der Goddelijke Voorzienigheid, die de regtvaardige zaak« der onderdrukten met wapenen van wind en weder dus zichtbaar « te hulp kwam." Schoonh. en. Merkw. Tafereelen uit de Nederlandsche Geschiedenis, II Deel, bl. 282.

(1) Amsterdam hield het langst van alle Hollandsche steden de Spaansche zijde, doch na een' mislukten aanslag van helling en ruikhaver, die beiden het leven daarbij verloren, op den 23sten November 1577, door sonoy belegerd, bragt eindelijk een opstand der burgerij, op den 26sten Mei 1578, de stad aan de zijde van den Prins van Oranje. De regering werd afgezet en de stad uitgeleid, met de priesters en monniken. Deze merkwaardige omwenteling werd zonder eenige bloedstorting volbragt, en niettegenstaande de stad drie dagen zonder overheid was, vielen er geene andere ongeregelheden voor dan dat het graauw het Minderbroeders klooster plunderde.

De Hollandsche en Zeeuwsche koopvaardij-schepen in de Oostzee door de kapers genomen en prijs verklaard wordende, besloot men in 1438 eene vloot uit te rusten, waartoe Amsterdam alleen twintig schepen leverde; deze vloot, in zee gestoken zijnde, en merkelijke voordeelen behaald hebbende, voerde bij hare terugkomst bezems in de mars, tot een teeken, dat zij de zee van vrijbuiters schoon geveegd had.

(1) Waarschijnlijk heeft deze beuzelachtige en belagcheltijke plegtigheid geen plaats meer, sedert de republiek Venetië hare staatkundige zelfstandigheid verloren heeft. Men vindt eene beschrijving van dit politiek Platonisch huwelijk en der diplomatische bruiloft, waarmede hetzelfde gevierd werd, in D. j. volkman, Reisboek door Italië, VI Deel, bl. 138, en op rijm in j. van hoogstraten, Afzetzels van de Republiek Venetië, bl. 135.

(2) De beroemde zeeslag van Lepanto tegen de Turken, in 1571, werd gewonnen door de vereenigde Spaansche en Venetiaansche vloot, onder het bevel van andrea doria en Don juan van oostenrijk. Zeventig Turksche schepen werden genomen en dertig in den grond geboord. De slag duurde slechts vijf uren; de Turken verloren over de dertigduizend man aan dooden en gekwetsten, vijfduizend werden gevangen en drieduizend slaven verlost. Men had veertien dagen werk om den buit te deelen.

(1) Van prat (gloriosus, arrogans, fastuosus) als bijv. naamw. vindt men verscheiden voorbeelden aangehaald in huydecopers Proeve, bl. 268; als werkw. heb ik het, behalve hier, tot nog toe enkel aangetroffen bij vondel (Joseph in Egypte, IV Bedr.):

Ondanckbre jongelinck, hoe langh zult gy gaen pratten

Op dat verganglijck schoon.

(1) Paarden, die zich zelve voorbij loopen, zou ik laten berijden door lieden, die zich zelve overtreffen: dan waren zij spoedig over de grenzen van het rijk des gezonden oordeels, waar de goede smaak hen verder naar het rijk der onmogelijkheden verbannen zou.

(2) macquet (l. c. bl. 258) houdt de vier laatste regels voor een punt dicht, dat men, zegt hij, niet gaarne in eene deftige stoffe van langen adem ziet. Hij heeft wel geen ongelijk, maar dit « vliegen » met ijzeren wieken" is toch aardig.

(1) De droogte Pampus, welke ontstaan de dichter hiervoor (bl. 29) zoo geestig poëtisch, hoewel een weinig walgelijk, heeft voorgesteld, noemt hij hier niet oneigenaardig « het ziekbed van het Y," alzo de scheepvaart daardoor belemmerd wordt, en groote schepen niet dan met een hoog getijde daarover kunnen geraken. In 1690 vond meeuwes meindertsz. bakker de kamelen of schipligters uit, waarmede de zwaarste oorlogsschepen over het Pampus en andere ondiepten der Zuider-zee geligt konden worden, j. wagnaar, Amst. VI St. bl. 177.

(1) Zie bl. 236, aant. (1).

(1) Ovidius, Metam. X.

ovidius, Metam. XI.

Zie bl. 215, aant. (2).

ovidius , Metam. IX, 85.

(1) Hier is de benaming Vesuvius wat erg verminkt; Vesuuf of Vesuv' konde er nog door, even als Homeer voor homerus , Juvenaal voor juvenalis , Jupijn voor jupiter , Merkuur voor mercurius; maar Zezeef is geheel barbaarsch. Antonides drijft de dichterlijke vrijheid in het verkorten der eigen namen somwijlen tot volslagen vervalsching; zoo maakt hij, bij voorbeeld, Andromadé van andromeda (Ged. bl. 1):

Nu wenscht hy op de Turxe zee,

Gelijk een Perseus aengevlogen,

's Lants onderdrukte Andromadé

Haer vochte tranen op te droogen.

Cats maakt het nog veel erger; hij herschept de Musen (zanggodinnen) in muizen, om op verhuizen te rijmen (Dichterl. Werken, mijne uitgave, I Ged. bl. 602):

Vaer wel dan, Udemans, met al de Zeeusche muysen,

Ick make pack en sack gantsch besigh met verhuysen.

De bedenking, dat dit genoegzaam 's mans laatste rijmsnik op zijn doodbed was, doet hier den lach wederhouden.

(1) Met bloed kan men niets vergulden; hier schuilt zeker eene drukfeil; de dichter heeft dit onmogelijk zoo geschreven. Aan een overdragtelijk vergulden is hier niet te denken.

(1) De dichter heeft hier een niet ongeestig gebruik gemaakt van de namen der oorlogsschepen, om dezen te personifieren en hunne uitwerkingen aan te duiden; vooral « de Roos omzet met doornen « van metaal" is een beeld zoo fraai en zoo stout, dat slechts een vernuft als dat van antonides hetzelfde kon uitdenken.

(1) Het Y is een arm van de Zuider-zee, en strekt zich van Burgerdam af, tusschen Amsterdam aan de eene, en den Waterlandschen dijk langs Schellingwoude, Nieuwendam, Buiksloot en Zaandam, aan de andere zijde, tot aan de Beverwijk, waar het den naam van Wijker Meer aanneemt en eindigt. Vergelijk bl. 4, aant. (1).

(1) Men wil, dat de benaming Edam inderdaad eene verbastering is van Ydam, welke de ware naam van deze stad zou zijn. Even zoo beweert men, dat het ook gelegen is met den naam van het Waterlandsche dorp Middellie, hetwelk eertijds Middell-Y zou geheeten hebben. Tegenw. Staat van Holland, V Deel, bl. 479.

(1) Macquet (l. c. bl. 188) vindt in deze aanspraak aan de Am-sterdamsche regering iets vernederends voor den Ygod, die daardoor van alle magt (van welke de dichter nog straks zoo breed opgaf) beroofd wordt, zoodat de lezer op eens alle hoogachting verliest, die hij voor deze personaadje had opgevat. « Als men," zegt hij, « iemands magt, vermogen en roem gezongen, hem zoo hoog ver-« heven heeft als men konde, voegt het niet dat men hem aan het einde tot een' geringen slaaf make, een' god in den geringsten « der menschen verandere." Deze redenering schijnt oppervlakkig waar, doch is in den grond valsch. In plaats van tot vernedering, strekt het veeleer tot eere en roem van den Ygod, dat hij zich buigt voor eene verstandige regering en naar reden luistert; hij eerbiedigt haar, gelijk hij zelf door andere stroomen op zijn' zetel geëerbiedigd wordt, want zij alleen stelt zijn' naam zoo heerlijk in den dag; hij scheidt zijn' glans uit haar, enz. In dit alles zegt antonides, hoezeer in dichterlijke beelden, letterlijk de waarheid, en ik vind deze spraakwending tot de Amsterdamsche Burgemeesters van zijnen tijd ver van berispelijk, integendeel zeer gelukkig, gepast en natuurlijk, en eene hulde, welke de dichter dezen achtbaren mannen gewis niet ten koste van de eer der hoofdpersonaadje van zijn dichtstuk toebragt.

Editie Van Mourik

Boek IV

- 3 *gescheel* - geschil
- 4/5 *De Nimfen lijmden weêr de zielen aen haer keel | En bruiloftklanken* – de nimfen namen weer de aandacht der honden in beslag voor hun zang en bruiloftsliederen. (“Hymen” op een dergelijke wijze gebruikt door Vondel [WB IV, pg 590 r. 23])
- 5/6 *Zeeviolen* –
- 8 *bedwelmdde droom* – Vgl benauwde droom: ook alleen volt. deelwoord, waar men tegenwoordig deelwoord zou verwachten
- 12 *vast* – reeds
- 24 *Op het midden van zijn hoop* – gehandhaafd in ed. 1685, 1714 en door Bilderdijk, die geen aantekening plaatst
- 26 *afweiden* – hier afgraven / verwoesten
- 29 *toornen* – torens. Zijn in de edities van 1685 en 1714 gehandhaafd; zelfs Bilderdijk geeft er geen commentaar op in zijn uitgave.
- 30 *myrte* – groeit als heester
- 33 *Hier nood ons het stadhuis* – uitvoerig door Vondel bezongen ter gelegenheid van de inwijding WB 859 – 904. Over de Kunsthistorische betekenis. H. Van de Waal, *Drie Eeuwen Vaderlandsche Geschied-uitbeelding 1500-1800*. Zaen ('s Gravenhage 1952) I pg 215; een analyse van Vondels gedicht *Vondel en Amsterdam*, Amsterdam uitgeverij Espee bv. | Marijke Spies.
- Hier* – helemaal duidelijk waar Antonides zich bevindt is het mij niet. Zie r14-19
- 35 *kapiteelen* – Kop van zuil of pilaar, overgang van belastende naar dragende delen, die vaak decoratief uitgewerkt zijn.
- 40
- 41 *in dreven afgeschoten* – *dreven* van “drijven”, dus eigenlijk de weg waarlangs het vee gedreven wordt; bij uitbreiding de grond daartussen
- 43 *tochtschuit* – trekschuit; *Kogge*- snelvarend schip met ronde boeg
- 44 *Veer* – drukfout van “weer”. Vreemd genoeg hebben zowel de ed. van 1685 als die van 1714 dit “veer” gehandhaafd. Ook Bilderdijk handhaaft “veer”. Op te vatten als “oversteek”? Onwaarschijnlijk in verband met het voorgaande “stroom”.
- 45 *Gebuurten* – (boeren) gemeenschap
- 48 *nederstruiklen* – zie boek I r8.

- 51 *maer* – wel (drukfout voor “meer”)
- 53 *Sardam* – Zaandam (Zaandam → Sa(a)rdam)
- 54 *Braeut* – voortbrengen. Vgl. Vondel “Wat kan de blinde staetzucht brouwen”
- 56 *preutsch* – trots (Fr. preux / mondig)
- 57 *'t voorhoofd zijner paelen* – daar dichtbij, aan de voorkant van haar grenzen
- 59 *voorraet* – voorzorg
- 63 *'t vlek* – (klein) dorp
- 71 *Kreeft* (Cancer) – staat in het Zuiden, staat aan de hemel in de zomer (12 juli – 18 augustus)
Hond (Canis) – Sirius, waaraan de hitte der hondsdagen toegeschreven werd: “Canis rabies” = grote hitte
- 74 *zelf* – zelfs
- 75 *Venus* – Mars – deze “sluikerij” werd door Apollo aan Vulcanus, als echtgenoot, medegedeeld. Hij smeedde toen een net, legde dat op het bed der overspeligen: toen hij ze gevangen had, toonde hij hen aan het zeer geamuseerde godendom (*Metam.* IV; WB VII, pg 521 vanaf r.22)
dartelheit – wellust
- 74 *Venus* – *Adonis* (Ovidius *Metam.* X, WB VII pg 768 vanaf r. 735)
 Adonis was geboren uit de incestueuze liefde van Myrrha voor haar Vader Cinyras, koning van Thebe [Ik kan geen bron vinden voor dit feit, SRM]; Aphrodite had haar met deze liefde gestraft, omdat het meisje geweigerd had haar te eren. In de vermomming van een andere vrouw was Myrrha erin geslaagd met haar Vader sexueel contact te krijgen. Als deze die persoonsverwisseling ontdekt, wil hij zijn dochter doden. Aphrodite verandert haar echter in een myrtestruik, waaruit Adonis geboren wordt. De jongen is zo schoon, dat Aphrodite op hem verliefd wordt en lange tijd omgang met hem heeft. Hij wordt echter tijdens een zwijnenjacht gedood en uit zijn bloed deed de godin der liefde een anemoon opbloeien. In de WB vertaling ... Afrodite Adonis bij van “de popel stil en zacht / In zijne schaduwe, en een bedt van groene weide” (WB VII, pg 769 r. 781-782)
- 77 *paviljoen* – troonhemel; *akoleie* - ranonkelachtige plant, klokjesbloem eertijds zinnebeeld van liefde en ootmoed, zodat bv. de Leidse rederijkerskamer “De WitteAcoleyen” genoemd werd.
- 83 *donker masker* – zie r. 69-72
- 86 *leenigt* – zacht maakt; *blanketten* – witmaken
- 87 Voorwaardelijke bijzin; R 80 begint de HZ.
meê – ook [?, SRM]
gegont – gegund, toegestaan
- 87 *Rozemont* – veel voorkomende meisjesnaam uit de exotische poëzie.

huldigen – eer bewijzen

- 93 *weiden* – (let. grazen) – (of samenhang met wijd?) – (zwerven, uitweiden (Zie de volgende zin!))
- 96 *lijstwerk en festoen* – omlijsting en slingers, dus: opsiering
- 97 Voor de loop van het Y zie het kaartje
- 98 *Wijkermeer* – het westelijkste gedeelte van het Y
- 99 *Begroet het Sparendam* – maar wordt door een paar sluizen buiten het Spaarne gehouden
- 100 *Haerelimmermeer* – in de 17 ... De Haarlemmermeer, ontstaan

Joodschen geschiedenissen, 1594, r 2.

De kennis over de bronnen van de Nijl (Caput Nili quaerere!) te vinden bleef tot 1863 ... en moest men zich vooral tevreden stellen met wat Ptolomaeus er over meedeelt. In 1863 ontdekten de Engelsen Speke en Grant de grote Nijlmeren, de eigenlijke bronnen van deze Egyptische rivier.

Bij r 495 van *De roemster van den Aemstel, off poetische beschrijvinge van de riviere Aemstel* (Inst. De Vooy, Utrecht 1973, Ruygh-Bewerp III)

Met verklaringe van eenige duystere Woorden komt de uitleg voor - ... "In de gheberghten van Gojam of Gojame in ...

- 134 *voort quam brommen* – zich plechtstatig deed horen
- 135 *dartel* – lichtzinnig
- aengezicht* – aanblik
- 136 *bystre* – woeste
- 138 *Dagon* - god der Filistijnen, wiens tempel Samson deed instorten, toen hij de pilaren van hun plaats rukte.
- 140 *blust* – verzadigt
- 142 *Elize* – de vrouwelijke hoofdpersoon uit het door Buisero in 1670 vertaalde spel van Quinault *Astrate*, roi de Ryl (1664) dat groot succes bracht in Parijs. Buisero werd na de publicatie van *De Ystroom Antonides' Mecenas*. Hij is w.s. dan ook lid van N.V.A., want de vertaling draagt het vignet: Nil Volentibus Arduum (idem zie *Korte Beschrijvingen van Parijs En de Manieren en Zeden van die haer daer onthouden*, door D. Buysero. Opnieuw uitgegeven met inleiding. Bronnenstudie en aantekeningen door dr.R.J. Willemijns Doct. Univ. Gent, Antwerpen 1942 pg 27 noot 1

Ziet de zon haer's levens dootgescheenen – ziet wat zij leefheeft ten onder gaan

- 155 *hoorens* – stroomgoden waren voorzien van *horens*. Zie Boek III
- 157 *'t allersmalste deel van Hollant* – Die “Holland op z'n smalst” slaat op de strook land tussen Velzen, Beverwijk, het Wijkermeer en Noordzee.
- 161 *En d'oude wrok* enz. – men denkt aan Vondels *Gijsbrecht* (1637).
- 163 De hutten – Antonides is minder anachronistisch dan Vondel in de tragedie, waarmee de Amsterdamse schouwburg in 1637 geopend werd!

167- De Haarlemmers, deelnemend aan de kruistocht van Willem I, graaf

171

Vondel (WB III, blz 428) Spreekt van de “grootte Korenschuur” (r 3)

“Bestand Tusschen Polen en Zweden aen Dantzick” (III, 428 – 430)

Peter Dorosjenko (1627-1698) van 1665 tot 1676 hetman van de Oekraïene (sic, SRM) “worked heart and soul for the independance of Ukraine. Though he had accepted the hetmancy from the hands of the Tatar Khan, it was his chief desire to ... of Khanednitsky's old policy of making Ukraine a neutral state among Poland, Muscovy and Turkey. In order to ensure complete freedom and self-government” (pg 324 *A history of Ukraine* door Michael Hrushevsky 1941 (derde druk 1948) New Haven. Yale University Press

De Staten van Zeeland hebben in 1669 getracht de import van graan die vooral uit deze gebieden kwam te beperken door de invoerrechten door te verkopen, zulks uiteraard ter bescherming van de eigen graancultuur. De Staten van Holland, bij monde van Johan de Witt, hebben die Zeeuwse fel bestreden. Toen de tarweprijzen weer aantrokken, deden de Zeeuwen er verder het zwijgen toe. Het lijkt aannemelijk, dat Antonides van deze belangenstrijd op de hoogte was. Voor de “Vaart op de Noortzee” zie weer hoofdstuk 66, ‘Handel en Scheepvaart’ van J. G. van Dillen *Van Rijkdom en Regenten*, handboek tot de economische en sociale geschiedenis van Nederland tijdens de Republiek, 's Gravenhage 1970, pg 331-340, voor de tegenstelling, die ik ter sprake bracht, vooral pg 333. Als de invoerrechten hoog werden, zouden de graanschepen Amsterdam als stapelplaats mijden en regelrecht naar de consumerende landen varen.

Twee beroemde Klassieke stormbeschrijvingen: *Aenaeis* I (r. 86) en *Metam.* XI (Zie *Eneas* WB VI, pg 361 vanaf r. 129; en vert. *Herscheppinge* WB VII, pg 801 vanaf r. 643; ook *Ilias* O, 549: “Ghelijk een forse golf, wanneer een stormwind woedt / Stort op een vlugge kim, die worstelt met den vloed. ...

- 337 elementen: “locht, vyer, water en aarde”, de “vier hoofdstoffen” zoals de aantekenaar van de *Roemster* (pg 110 *Ruigh-Bewerp* VII, Utrecht 1973) ze aanduidt

- 212 zijne lijn – zijn weg
- 213 rondom – (bijwoord) in het rond
- 217 aezen – voeden
- 220 kossem – huidzak aan de hals van runderen
- 221 Vroonlandsch – het gebied rond het dorp Vroonen, dat na de slag op de Vrooner Geest - 27 maart 1207-, die Jan I, Graaf van Holland leverde tegen de West-Friezen, geheel verwoest moet zijn.
- 222 dartel – speels, weelderig
- 229 zoet op wraek – belust op wraak; vloekgenooten – samengezwoorenen
- 232 in 't geweer – te wapen
- 234 Kroonenburg (Cronenburch) – waar Floris V na zijn gevangenneming aanvankelijk verbleef (Geeraerd van Velzen)
- Woerden
- Renesse
- 237 't Hooft – naam van de dichter-historicus P.C. Hooft plus aanduiding, dat hij de voornaamste man op deze terreinen is
- Staethistoryschriften - politieke geschiedenis.
- 239 duitse – Nederlandse;
- Tacitus (±55-120), Romeins geschiedschrijver, door Hooft voor zijn *Ned. Historien* als voorbeeld genomen; Lukaen (Lucanus)(39-65) schrijver van *Pharsalia*. Zie over zijn werk Smit, idem, passim
- Deftig – belangrijk
- 240 Hooft woonde van 1609 tot zijn dood (1647) op het Muiderslot, dat bij de Vecht ligt.
- 241 uit te springen – zich uitbreiden. Zie r, 395, waar het betekent “expanderen”
- 244 op een Sofokleesch leest – Sophocles navolgend (een stelling, die in de tegenwoordige literatuurschrijving niet aanvaard zou worden, daar het tragisch werk van Hooft stellig meer aansluit bij dat van Seneca, evenals het merendeel der tragedie-productie uit de eerste helft van de 17^e eeuw. Men zie W.A.P. Smit *Van Pascha tot Noah* III, pg 591-594.
- 247 drooge borst – dorst (II, r.624)
- 248 boschtapijt – bladendak
- 249 bouwen – beoefenen (vgl Latijn “artes colere”
- 250 pennen – vleugels (vanwege de gedachte, dat grote Poëzie zich hoog verheft, zich op vleugels van de aarde losmaakt)

- 251 brave – dappere, flinke.
- Vlooswijk (Nicolaas), Ridder, Heer van Papekop, Diemerbroek, Raaphorst enz., zoon van Burgemeester Cornelis van Vlooswijk en Anna van Hoorn, was van 1666-1674 drost en Kasteelheer te Muiden. Vondel schreef een inhuldigingsvers voor dit gebeuren (WB X pg 225). Hij bezocht de Latijnse School van Franciscus van den Enden en speelde in 1657 de hoofdrol in een Latijns schooldrama *Philedonius* van de hand van Franciscus. Ook op dit gebeuren vervaardigde Vondel een gedicht (WB VIII, pg 570). Nicolaas trouwde in 1664 te Amsterdam met Leonora van Myden, dochter van Joan van der Myden, Rotterdams burgemeester, en Constantia Bartolatti, de oudste stiefdochter van Hooft. Het verhaal gaat, dat hij zijn bruid geschaakt had in 1663 en haar, in een vat verborgen, had laten transporteren. Men zie WB IX pg 15. Over de familie Vlooswijk zie weer Elias, *De Vriendschap* I, pg 485.
- 252 rekkelyk – soepel, tolerant (Vgl Rekkelyken t.o. de Preciezen)
- 258 eet mann' met haere hemelsche ooren - geniet van het hemelvoedsel; eet “manna....met....ooren”, een beeldspraak waar Witsen Geysbeek zich reeds aan ergerde, hoewel de talloze voorbeelden die hij zelf geeft hem hadden doen begrijpen, dat de opvattingen voor taal in Antonides’ tijd anders waren dan de opvattingen, ontstaan ten tijde van de Romantiek. Men zie Witsen Geysbeeks ed. van De Ystroom (1828) PG 215 noot 2.
- 258 Papekop – Nicolaas van Vlooswijk.
- 259 En steekt de treurtrompet – doelt Antonides hiermee op Van Vlooswijks optreden in Van den Endens *Philedonius*, of hadden de voorstellingen plaats op het Muider slot?
- 260 't hart verrukt van d'aerde – ‘t hart van de aarde verrukt
- 261 Filomeel – Philomela en Procne waren dochters van de legendarische Atheense koning Paudion. Procne was getrouwd met Tereus, koning van Thracië, maar deze raakte verliefd op Philomela, en verkrachtte haar, sneed haar daarna de tong uit en verborg haar op een eenzame plaats. Het meisje beeldt wat haar overkomen is uit op een stuk borduurwerk en doet dit Procne toekomen. Uit wraak doodde zij haar eigen zoon Itys en zette Tereus het vlees voor. Toen deze de zusters wilde doden veranderden de goden hem in een hop, Philomena werd een nachtegaal, Procne een zwaluw.
- 272 als was hy ruimer ingegaen – alsof hij meer ruimte gekregen had
- 274 kruipende kamil - flores Chamomillae wordt ongeveer 30cm hoog
- 276 onverdraeit – niet afgewend
- 281 zeekasteel – het kasteel aan de zee (elders: grootschip)
- 283 vast – hier w.s. op te vatten als stoplap en gebruikt om metrische of ritmische redenen. Zie Weynen *Zeventiende-eeuwse Taal* §1.0
- 286 karkant – zie boek II r 456
- 289 paerlemoederhaek – haak van parelmoer. Franck Verwijk (op “Paul”) verwijst naar Kiliaen’s “perlenmoeder” , Duits “perlmutter” , Eng. “ mother of pearl” , Frans “mère-perle” en veronderstelt vertaling van Latijn “mater perlerum.
- 290 Esmerouden – (Eng. Emerald) – smaragten

- 292 Zy volgde met haer keel de klanken van een lier – zij zongen begeleid door een lier
- 293 opgemaakt – gemaakt
- 295 dat – zodat
- 296 en 't zangkoor zijne kroon gewillig overgaf – en het zangkoor gewillig op de achtergrond bleef
- 297 bekijken – toenemen, voorspoedig zijn, groeien
- 300 zijn – nl. van het Y
- 304 Het heesche strant – het door het zeegebruis dof klinkende strand
- 309 En alle banden plag t'ontrennen op zijn vleugelen – (het veranderlijke lot... 't geen... alle banden enz.: dat zich van geen enkele ... iets placht aan te trekken)
- 310 gefnuikt – gekortwiekt
Wulpscheit – losbandigheid
- 315 oog – aanzien
- 316 flus – zoëven
- 318 febus wagen – de zon
- 322 't perk van Herkules pilaeren – Hercules scheidde Afrika en Europa, waardoor de Straat van Gibraltar ontstond: in beide werelddelen richtte hij een pilaar op. Antonides bedoelt hier w.s. de beide werelddelen die door die pilaren gescheiden zijn.
- 323 zijn – nl. van de Ystroom
- 326 klooven – precens! Dus van *kloven*! Niet van *klieven*
- 329 diep – zeer
- 330 graften – grachten
- 334 slaat op het feit, dat Amsterdam op palen is gebouwd
- 337 zelf – zelfs
de boukroon af zal strijken – in mooie gebouwen overtreffen
- 342 daelend stroomnat – naar zee stromend
Geeft ten besten - afstaan ter gerief van
- 344 overgaept – overstroomt (de lege ruimte, opening, meer dan vullen)
- 345 strekt – dient, zijt
- 346 wijk – wijkplaats
Verleegen – geen raad wetend, uitgeput
- 347 herberg – onderdak, hier wel ... om de bijbelse redenen gekozen

- 350 stal – vorm, gedaante
- 351 gehengen – beslissen, toestaan
- 285 Heroutin: ongetwijfeld navolging van Hooft, die aan het slot van zijn *Geeraerd van Velzen* de Vechtstroom laat optreden en voorspellen wat in de schoot der toekomst verborgen ligt. Een dergelijke functie heeft de Engel Rafaël in Vondels *Gysbrecht*. Vooral het feit, dat Vergilius de Tibergod dit in de *Aeneïs* XIII (WB XI r20 r54 e.v.) laat doen, zal onze dichters wel gestimuleerd hebben.

Hecate, dochter van Ceres en Jupiter; [Ik heb geen bewijs dat Hecate de dochter van Ceres en Jupiter was, SRM] door Ceres verstoten en te vondeling gelegd; door honden opgevoed; wordt geacht gezag over de wegen te hebben; daarom bracht men haar op wegen en driesprongen offers bij elke nieuwe maan; bedelaars aten die “offeranden” op; links is het rood met adders en slangen en ze is door honden omringd; bezit de macht over vergiften en toverdranken (D. v. Hoogstraten, *Beschrijving der heidensche goden en godinnen, getogen uyt de fabelschryveren en oude dichteren*, A’dam 1726.

Driesprong – ook symbool v. onzekerheid (Vondel, *Bespiegelingen van Godt en Godtsdienst*, WB IX, pg 412 r. 116

Vondel WB II, 449, r.356 gebruikt “Arcturus” als aanduiding voor de Noordpool

De zon komt in het teken van de Waterman (een van de tekens van de Dierenriem) op 16 januari. (Hor. *Sat.* I, I, 36:” Simul inversum contristat Aquarius annum”)

- 354 zeilen vlot – een zeilvloot
- 358 de lely der kompassen – de lelie (fleur de lys) is de kompasnaald, die de vorm van een lelie heeft (Vondel b.v. “het lof der Zeevaart” WB II, pg 449 r. 355)
- 359 werreltgordel – de evenaar (Vgl Vondel WB II, pg 450 r. 367)
- 363 zorgelijke plas – zorgbrengende, dus gevaarlijke zee
- 364 De wreede Beeren – de Grote en de Kleine Beer staan in het Noorden (“dicht aen 's hemels uiterste as”)

Wreede – vanwege de kou

- 366 Orion – noemt de ondergang van dit sterrenbeeld “onheilbrengend” (Epoden X r.10), omdat die met zware stormen gepaard ging (*Oden* I, XXVIII, r. 21-23)
- 367 Arktofilax – bewaker der Beren (Lat. Ursus (Orksos = Gr αρκτος φυλαξ = bewaker), ossendrijver of boer, staat in het uiterste noorden, vandaar de “besneeude slee”, waarop hij “af komt treden” d.w.z. neerdaalt onder een kim. De ondergang ging, volgens de Ouden, met stormen gepaard. (Hor. *Oden* IV, I r. 26-27.)
- 371 Serpent – Draco, staat in het Noorden tussen de Grote en Kleine Beer.
- 372 stael – De ed. 1685 en van 1714 hebben deze drukfout verbeterd in “strael”.
- 376 De Regenstarren – (= de Hyades Waterman of Aquarius): Horatius (Satiren I, I, r37) zegt, dat “de Waterman het pas begonnen jaar triest en somber maakt; de opgang luidt de regens in (WB VI, 188 r. 138)
- 377 Hemelstier – Taurus
- 370 (Deze tekst is doorgestreept door Van Mourik. Ook is het niet goed leesbaar, SRM)
- 379 Pollux en Kastor – (Lat. Gemini, Ep. Διόσκουροι) in Oudheid als godheden vereerd, die zeelieden beschermden, aan wie zij in stormen in de vorm van het elektrische verschijnsel, dat bekend staat als het Sint Elmes vuur.
- 382 ontuimlende – omtuimelend (omtrent met assimilatie vgl ontrent: zie Weynen §37)
- 387 voor – als
- 393 Maer eer gy vierwerf zult uw oude wallen sloopen – Amsterdam is in 1582, 1593, 1612 en 1657 “uitgelegd”
- 395 En springen verder uit – en te expanderen
- 396 goude Taeg – de grote rivier in Portugal = Portugal
Goude – De Taag stond reeds in de Oudheid bekend om haar “goudzand” (Muller-Renkema)
- 397 Iber – Ebro – Spanje
Kraeken – (Port. rivieren) vrij groot koopvaardy en oorlogsschip
- 398 begort – bezwangerd (W.N.T. II-I, r 407)
Kolchis toverdraeken – In Kolchis, ooit van de Zwarte Zee, dacht men, hing het gouden vlies van het ram, waarop Phrixus en Helle de Hellepoort overstaken; De Argonauten, onder leiding van Jason, hebben die vacht veroverd, nadat de bewakende draken met hulp van de toverkracht van Medea, dochter van de koning, verslagen waren.
- 401 roofharpige – roofzuchtige vogels met vrouwenhoofden (Aen. III, r 25 ev)
- 404 waterkrans – de heerschappij ter zee
krans – kroon
- 405 te vermeten – buitensporig vermetel

- 454 (? ,SRM) mond – prediking, of samenhang met “mondig”, dat afgeleid schijnt van “munt”, hand, fig. *macht* (Inleidinge tot de Hollandsche Rechts-geleerdheid beschreven door Hugo de Groot, met aant. Van Mr. S.J. Fockema Andreae, Arnhem 1895, 2 dln, II pg 9 (Boek I, Deel 4) Zie ook Franck op “*mondig*”, waar ook “heerschappij” gegeven wordt.
- 414 in te vaeren – aan te vallen
- 417 baldren (balderen) – bulderen
- 420 En steekt het water aen – zet het water in vuur en vlam
- 422 het marmer – schitterende waterspiegel (Vondel, Horatius)
- 426 kortouwen (ook kartauwen) – kanonnen
- 429 gevaeren – gevoerd
- 433 ontworstlen – ontworstelen, worstelend te boven komen
- 434 dat eens de Zont – de Noordse oorlog (Zie boek I, r.724 en II, r 921)
Zont – Sont = Denemarken
- 435 kil – stroombed, ... Boezem
- 439 Belt – Zweden
- 440 gevleugelt – de armen gebonden
- 443 rijxstoel – residentie, regeringscentrum, hoofdstad
- 452 schoffeerende – geweld aandoen
- 453 onnozelheit – onschuld, zonder kennis van de wereld, gemakkelijk te bedriegen
- 454 den mond des lands – het gezag, de wetten van het land (via de betekenis: waarmee gesproken wordt, wat gesproken wordt, het woord, wat bevolen wordt)
- 456 gericht – gerecht, rechtspraak
Gouden septer – eerlijke gezagsuitoefening
- Zijne – d.i. de “borger”
- WB VI, pg 596, r. 694-695. En Harvey’s *The Oxford Comp. to Cl. Lit.* Op Hecate! Zie ook *Medea* v. Jan Vos ed. Buitendijk pg 426 r 1495. Komt ook voor in *Bellone aen bant* (*Gedichten* 1685 II, pg 19 4 v.o.) waar staat: “Nu is het lant geschuimt van ontucht en geweld, *Op Melker* laet uw fluit *op deze driesprong horen* Zie ...
Zie Bartelink *Myth. Wdb.*
- 464 zijnen noot – de dood van de Vecht
- 465 ’s lands Andromeda – Andromeda, dochter van een Ethiopische koning, was aan een rots geklonken, omdat zij de dochters van Nereus beledigd had door te beweren, dat zij mooier was. Het monster, dat de zeegod daarop stuurde, kon alleen bezworen worden door de

koningsdochter haar te offeren. Perseus bevrijdde haar door het gedrocht met behulp van de Medusa-kop te overmeesteren. Het beeld van de aan rotsen door het monster bedreigde Andromeda werd vaak gebruikt als symbool van de bedreigde vrijheid van het land, waarbij een verlossende Perseus optreedt. Hier is die Willem van Oranje.

- 468 vergeefs de handen enz. – Navolging van *Aeneis* II, 405
- 477 gerust op zulk een' wachter slaepen – rustig vertrouwen op zijn bewaker
- 481 krollen – krullen
- 482 voort – daarna
- 483 de pan inklinken: inklinken – met een klap verbrijzelen (W.N.T. VI, 1718) Vgl. in de pan hakken
- 485 gewettigde – wettige
- 486 Op 't bloetspoor van Tarquijn – in navolging van de bloedvergietende legendarische Romein Tarquinius Superbus, zo genoemd door zijn tirannieke regering
- 489 Tuinleeu – leeuw die de tuin, het grondgebied verdedigt. Tuinomheining (O-Zaen), bij uitbreiding de grond binnen die omheining, al het grondgebied van de Republiek
- 491 verrekt – rekt, spant
- 499 De schoone Zevenstar – Zie dit boek r 378
- 503 groothartig - dapper
- 508 dan gaetge zelf niet vry – dan wordt zij niet gespaard
- 509 een weerwolf – slaat vermoedelijk op de verovering van Naarden in 1572 door de Spanjaarden
- 513 te watren – te drinken
- 514 schut – houdt tegen
- 519 verkropt – de keel (krop) vol
- 520 aezelenden – achterwaarts gaande; De bedoeling is, dat vele rivieren naar hun bron terug gaan stromen om die ellende niet te zien
- 521 in zulk een vloek beladen – bezwaard door zo veel ellende
- 522 Den dissel wenden – nl. van de zonnwagen
- Ongerukte – omgerukte (zie Weynen, Zeventiende-eeuwse Taal §37) waar mg → ng.
Overgang overigens niet genoemd. Maar de assimilatie lijkt mij duidelijk.
- 523 Thyëstes moortbanket – Atreus, koning van Mycene, zette Thyëstes, zijn broer, het vlees van diens kinderen voor, omdat deze zijn vrouw Aethra [Hier bedoelt VM waarschijnlijk Aerope, SRM] verleid had.
- 525 zuuren oogst – de door zware arbeid tot stand gekomen oogst.
- Slint – verslindt

- 530 onnosle – onschuldige
- 532 kreunt zich – bekreunt zich om, bekommert zich om
- 533 onverdrooten – let. zonder zich te laten neerslaan (verdrieten), onophoudelijk.
- 535 op den driesprongh – op driesprongen stond vaak het beeld van Hecate met drie hoofden en lichamen opgesteld met de bedoeling kwaad af te wenden. Zie Vondels prozavert. *Aeneis V*
- 536 vermast – overladen, overmeesterd
- 538 verloopt – laat in de steek
- 543 Waermont – let. verkondiger van de Waarheid, voorspeller, ziener
Gespelt – voorspeld
- 546 Samentrekking! “En zelf....hem ziet kroonen tot.....”
- 549 staet – toestand
- 551 Poëters – Poëteres? Naar analogie van “dichteres”? Zie ook Weynen *Zeventiende-eeuwse Taal* §60: “vrouwelijke persoonsnamen”
- 557 vermonden – melden
- 559 gedreigde orkaen – de rampspoed, die in het vooruitzicht gesteld is.
- 560 op wegen tegen – in de waagschaal zetten tegen
- 563 in 's krijgsgevaer – in oorlogsgevaar
- 564 levend – levendig
- 567 Engelsche Haen – een zeer vechtlustige hanensoort? Krielhaan WSG.H.T., V, 1382
Hooft (*Ned. Hist.* Pg 309), op wie Antonides hier steunt, vertelt dat op een dag in maart 1573 de “Vrijbouter” ’t Hoen zich met achttien man in twee boten op het Y voer, toen hij op de dijk van Amsterdam naar Haarlem een honderdtal Spaanse lanciers ontdekte. ’t Hoen plaatste voor en achter de troep een deel van zijn mensen en viel hen van beide kanten aan. In de verwarring, die onder de ruiters ontstond op de smalle en modderige dijk werd een zware slachterij aangericht.
- 573 kornet – Vendel, ruiterafdeling
- 575 Schanderbeg – Zoon van de Albaanse [Albanese, SRM] vorst Castriot, die hem als gijzelaar had moeten afstaan aan de Turk Amurath II. Deze gaf de gegijzelde zoon de naam Schanderbeg. Toen de Albaanse vorst stierf, bezette Amurath diens land. Schanderbeg bracht daarop Albanië in opstand en hield het verzet twintig jaar vol. Mohammed II, opvolger van Amurath, werd lange tijd bezig gehouden door de verovering van Constantinopel. Toen hij die stad in 1453 in handen had, richtte hij zijn aandacht op de Albaanse zaak. Schanderbeg stierf in 1464, terwijl het verzet tegen de Turken nog in volle gang was. Dat Antonides deze historische Turkenbestrijder vermeldt, lijkt begrijpelijk met het gevaar, dat men in de 17^e eeuw nog altijd in de expansie-zucht der Ottomanen op de Balkan en Middellandse Zee zag. In 1669 was nog pas Muta (Kandië) in Turkse handen gevallen! Vondel en Antonides wijzen

voortdurend op het feit, dat de verdeeldheid onder de christenen de eigenlijk oorzaak van het Turkse gevaar was. Zie I r. 204 en 264.

578 Schiobargen , met Janissars (Zie III Aant. 449) en Spahijen. Schiobargen - ...

Janissars – Zie Aant. Boek III, 449

Spahijen – ruiters in het Turkse leger

579 Een leeger enz. – dit slaat op de aanval van Mohammed II op Albanië na de verovering van Constantinopel. Met 200.000 man werd de hoofdstad belegerd, verdedigd door Balthazar Perducci. Scanderbeg vertoefde op dat moment in Rome in een poging steun te verkrijgen. Aan het hoofd van twee duizend Venetianen viel hij de Turkse belegeraars aan, die in grote verwarring wegtrokken.

582 keert het spits... Van vooren trots op zijn' bebloeden sabel af – (r. 584) hij drijft hen op de vlucht (let.: hij keert de voorkant van het leger weg)

Aenhortende – de op hem botsende

587 de graaf van Bossu vocht in de Opstand aanvankelijk aan de zijde van Spanje. Hij werd zelfs stadhouder van Holland, toen Oranje gevlucht was. Alva zond hem naar Den Briel, toen dat door de watergeuzen veroverd was. Dit lukte niet, maar wel nam Bossu Rotterdam in, waar hij veel slachtoffers maakte. 11 okt. 1573 verloor hij de slag op de Zuiderzee tegen Cornelisz. Dirksz. en hij werd gevangen genomen. In 1576 koos hij de zijde van Oranje. Hij stierf in 1578. Ook in dit verhaal volgt Antonides Hooft in zijn *Ned. Historien*.

588 naer uw doot – na uw dood

590 begeven – in de steek gelaten

.....

WB VI, pg 340 r. 412: De hitte der Hontsdagen, die de lucht nu ontstack, briet den dorstigen Indiaen, en de zon, nu ten middewege aen den hemel, stack op het hooft,...(*Lantgedichten*, prozavertaling) Bij Ystroom IV 600-603 tekent Macquet (pg 254-255) aan "Dit zegt onze Dichter om te beteekenen, dat de Morgenstond begon, toen Bossu nog vogt. Is dit wel buiten bedenking? Als de Zon de Indiaensche Zee begint te bestralen, wordt het bij ons nacht. Hij moet heir immers eene Europeaansche Zee genomen hebben. Zoude Antonides hier ook gezien hebben op deze Verzen van Vergilius

Jam rapidus torrens fitientis fitius Indos.

Ardebat, Coelo et medium foligneus orbem

Hauserat. (Georg. Lib. IV).

De uitleggers zijn met deze Verzen zeer verlegen, zommigen neemen Sirius hier voor de Zon, wanneer Vergilius ook den dag in Indië zouden beschreven hebben op den middag in Griekeland, waer preteus te slapen lag. Dan ik gelove, dat men deeze regels zoo moet verstaen. Het was in de Hondsdagen, Sirius blaekte de Indiaenen, bij wien het nacht was, en de Zon verdroogde aen den Hemel den middensten bol, dat is in 't Ptolomeiesch stelzel de aerde, of liever het middelste der aerde, in het welk de gematigde luchtstreeken volgen de ouden lagen, waer onder Griekenland behoorde. De Starren maekten op het heetst van den

Zomer de hette bij den nacht, de Zon bij den dag. Antonides maekt het op de Zuiderzee nacht, daer het dag moest worden.

Dus: volgt na zonder te begrijpen!

- 596 staen – stand
- 597 De norssche Voerman van den noorder Beerewagen – Zie boek IV r. 364-367.
- 600 “De zon” enz. Zie hiernaast
- 603 belet – gehinderd, in het nauw gebracht
- 604 bezet – omgeven
- 605 aengeronnen – (van aan-rinnen – aanstromen) – genaderd
- 615 voed – versterkt,
- 617 op een blad van water aengeschreven – wordt vergeten
- 618 in doode zee – in de Stille Zee, waar niemand komt.
- 622 Zeesibil – de voorspellende Zeemeermin. Zie IV, r. 85 e.v.
- zijn stad, die noch verstrikt blijft hangen | In 't Spaensche net.... – Amsterdam koos pas in 1578 de kant van de Opstand. Over deze *Alternatie* uitvoerig R.B. Evenhuis, ook dat was Amsterdam I-V (A'dam 1965-1978) ... pg. 70-128.
- 627 Vogelwijk – Volewijk, recht t.o. het Damrak aan de overzijde van het Y, waar de executies plaats vonden. Zie Hooft *Geeraerd v. Velzen II*, r.74 r. 520 (ed. Stoett). Antonides afleiding van Volewijk uit Vogelwijk zal wel begrepen moeten worden als een volksetymologie, bewerkt door de vogels die zich voedden met de lijken der gehangenen. W.s. volen (mnl.) voor “veulen” .
- 629 gewrongen - zich gewrongen hebbend
- 632 gaet niet... vry – ontkomt niet...aan
- 636 O, Vader - ... aan Badeloch's kunde bij de ondergang van Amsterdam in Vondels *Gysbrecht* (WB III). [Deze aantekening is doorgestreept door Van Mourik, SRM]
- 640 een stoker – zware storm
- Vast – drukt een versterking uit (of “reeds”).
- 641 ons ten trots – die ons tot trots was
- 643 yder zweert Borgonjes standert af – De Bourgondische landen kwamen door vereniging in bezit van Philips de Schone (1482-1506), waarmee de Nederlanden en Bourgondië onder een vorst kwamen. Tijdens Karel V (1506-1555) en Philips II (1555-1598) bleef dit zo.
- 645 Noordholland heeft den toom lang in den nek gesmeeten – Moet betekenen dat dit gebied zich reeds lang van de dwang der Spanjaarden bevrijd heeft. Het lijkt mij slordig geformuleerd: hoe kan iemand een toom in de - eigen! – nek smijten?

- 647 brandtol – brandschatting
- 649 jadders – uiers (W.N.T. VII-I, 113). Antonides wil dus zeggen dat Holland uitgezogen wordt.
- 654 gewenscht getijde – gunstig getij
- 655 baren - staven
- 656 gereddert – gered
- 659 als een onrust – term uit de klokkemakerij? “Gewicht en veer” “stuiten” de beweging van het uurwerk, lijkt Antonides te zeggen. Maar ze veroorzaken de beweging juist, al gaat er wel een regelende werking van uit.
- 661 Gij – de Zuiderzeegod

Eind 1572 raakten door de felle vorst de vloot, die Enkhuizen tegen een Spaanse aanval over zee moesten verdedigen, vast in het ijs, vlak bij de Diemersdijk. Terwijl de opvarenden bezig waren de schepen te ontmantelen, stak er een felle storm op, die het ijs scheurde en de schepen konden ontkomen naar Enkhuizen en Hoorn. Antonides heeft w.s. zijn gegevens ontleend aan Hooft's *Historien*.

- 664 flux – aanstonds
- 666 met eigen keur – volgens eigen keus, vrijwillig
- Haer – van de stad
- Verschoonen – sparen
- 667 op 't punt – op het moment
- 671 Te rugge leeren zien – zich leren beraden
- 684 bestorven – dodelijk verschrikt
- 688 De Kreeft – de zon staat in de Kreeft = het is zomer: evenals de “Hemelleeu” een zomerster.
- 690 herwaerts aen - heenkeer Men denke aan Apollo met zijn zonnewagen
- 692 harpuijs – mengsel van zwavel, lijmolie en hars ter wering van houtworm. Hier meegevoerd om de brandbare kwaliteiten. W.N.T. (V, r. 258) geeft het als de naam voor losgemaakt, geklopt en opgekookt touwwerk om de scheepswanden mee te vullen.
- 695 bommen – dof kraken
- 700 daer – waar
- Zet hem voort – brengt hem verder
- 701 mits – de ... betekenis, die het 17^e eeuwse “mits” vaak heeft (Weynen §108), geeft hier minder zin dan “terwijl, als”
- 704 beginnen aen d'een zy / Te wankelen – beginnen naar een kant over te hellen

709 Eer 't uit den winkelhaek bewogen onder 't draelen – Voordat het uit de rechthoekige – d.w.z. naar geen van beider zijden overhellende – stand gebracht is tijdens het dralen (= ... een beslissing te nemen)

Dit beeld ontleent Antonides aan Metamorphosen IV, waar Ovidius de geschiedenis van Apollo en Klitia vertelt. Het meisje, in een zonnebloem veranderd, draait voortdurend het gezicht met de Zon (Phoebus, waar ze op verliefd was) mee. Ovidius: “Noch draeit dees zonnebloem geduurigh het gezicht / D e zon toe, en volhardt in haeren minneplicht” (WB VII, pg 526, r. 362-363)

712 viert weêrzijs het slagbed bot – een touw tot aan het [water, SRM] laten aflopen (Zie b.v. WB II, 447 r. 325-326)

Slagbed(ding): de stellingen naast een schip, dat te water gelaten gaat worden, waardoor het in evenwicht blijft.

715 sollen – heen en weer duwen

716 getuimelt – heen en weer doen vallen

Schrangen – snikken (let. de tanden van een zaag uitbuigen tot de goede stand.)

719 uit den grond – van onder

720 aerdig – kunstig

Strookt – langs gaat, zaht strijkt langs

721 verschoven – weggeschoven, verwaarloosd

723 gelijke de Zonnebloem - Zie hiernaast.

727 ze – de Zon

728 uit haer' troon / Getreên op d'avontkim – van haar hoge zetel – op de zonnewagen? – afgedaald op de horizon in de ...

met eene mai van roozen – met een groot aantal bloeiende rozen

732 Vrystad – Amsterdam werd ook wel ἔλευθεροπολις, d.i. Vrijstad, genoemd

Afgestreên – moe gestreden

741 Toen 't Oosten – In 1438 rustten Holland en Zeeland een oorlogsvloot uit ter bescherming van hun handel op de Oostzee.

743 beslaet – neemt in beslag, valt aan

750 toppet – mast

752 gevaegt – geveegd (ablaut! Vgl uitvaegsel)

756 Barbarye – Noord-Afrika, in de 17^e eeuw gevreesd om zijn zeerovers

- Hagars halve maen – Arabieren (Hagar was de vrouw, die Abraham Israël schonk, uit wie, volgens de Bijbel, de Arabieren voortgekomen zijn.
- 759 met zijn drie kruissen – slat op de vlag van Amsterdam, waarin drie kruisen staan
- 764 ruit – (van ruien)in beroering brengen (W.N.T. XIII, 1634)
- 766 En draeien op den duim – naar zijn hand zetten
- 774 aderen – grachten
- Bevochten – nat maken, bevochtigen
- 776 Venedje trouwe vry enz. – Ook Vondel brengt in “Het lof der Zee-vaert” (WB II, 454, r. 459) dit “zinnebeeldig huwelijk” dat bij de ambtsaanvaarding tussen de nieuwe ... en de Zee plaats had.
- 780 Sint Markus – (San Marco) de beschermheilige van Venetië.
- 781 galeassen – klein koopvaardijschip
- 782 krijgsefeloeken – snelvarend zeilschip in de Middellandse Zee
- 783 de zeeslag van Lepante – had plaats in 1571, waarbij een verenigd Spaans-Venetiaanse vloot de Turken versloeg.
- 785 Want Amsterdam verbont nooit waetren met geschenken – het is mogelijk, dat de kooplieden der Rep. zich minder van het middel van omkoperij bediend hebben dan andere landen, zo afkerig als Antonides het stelt, kunnen de Amsterdamse Heren er niet van geweest zijn. In het Midden-Oosten en de Oosterse landen was in die tijd zonder “smeergeld” weinig te bereiken: “Zonder uitdeling van steekpenningen was niets te bereiken”, deelt J.G. van Dillen mee in zijn *Van Rijkdom en Regenten* ('s Gravenhage 1970) pg 135.
- 786 van – op
- 787 En trekken gonstigh met de Stad een zelve lijn – Ze nemen t.o.v. Amsterdam dezelfde gunstige houding aan.
- 788 in dees schijn – in deze gedaante nl. als dichter over dit onderwerp.
- ... Een vernuftig excuus om verder het onderwerp Amsterdam te laten rusten, voor een dergelijk groot onderwerp zou de dichter de hoge stijl moeten gebruiken, maar, bezig met een wat mindere stof, durft hij dat hier niet aan.
- 793 fenixpennen – dichters van hoge, verheven poëzie.
- 796 noch – daarentegen
- 797 onthouw – laat weerhouden, er vanaf zie
- 801 pratten – trots zijn op (bijw. prat)
- 802 stapel – stapelplaats
- 806 en een marmerrots vertoonen – en zich voordoen als een marmerrots
- 808 Als in vergelding – bij wijze van terugbetaling, om zich te revancheren

- Bijzetten – schenken
- 't Hooft der watersteden – Amsterdam
- 812 geboort – omgevend (boord – oever)
- 813 De Noordsche handelaer – de handelaar op het Noorden
- 814 die de wilde kust uitplondert van haer Mooren – die de Moren - ... op hun wilde kust doodt
- 815 na – naar
- 817 grimmelt – krioelt
- 819/ schemere op de schoone regenboog / Der zyde vlaggen – (de volgende zin is door Van Mourik doorgestreept, SRM)
- 820 schemeren – enigszins verblind zijn
- Op – tegen, op grond
- 823 opgesteeken – vorm van “opgestoken”
- 828 domlende ondereen – ineenvloeiend
- 829 spanseeren – wandelen, (hier): stromen
- 831 paviljoen – tent (de rimpels vormen a.h.w. een tent)
- 833 stangen – (=stengen) verlengstukken voor mast
- 834 marssen – halfronde platvorm aan de top van de ondermast, dat ... en ruimte moet geven aan het stengewant
- Kotouw – kanon
- Slangen – soort geschut
- 838 En kort den teugel in van d'uitgediende straelen – het licht flauwer wordt
- 840 voor hun gelt voldaan – uitbetaald
- 841 lieve panden – hier: kinderen
- 842 verlegen – hulpeloos, in moeilijkheden verkerend: vgl. “in veele ... zitten”
- 843 beurtman – schipper die een geregelde dienst tussen twee of meer plaatsen onderhoudt
- 847 na zijn begrip – in overeenstemming met zijn verstand
- 848 nae – na
- 849 beruchte – beroemd
- 851 kagen – platbodemd vaartuig met zwaarden en één mast
- Smak – platbodemd rivierschuit met een dik, voor en achter ...
- Jaght – snelzeilend klein vaartuig met één mast

- 854 van dien avond – op die avond
- 861 't Zal hem in zoo veel keur op geene vrienden steeken – bij zo veel ... zal het hem aan geen vrienden ontbreken
- 862 grond te breeken – het anker lichten, van wal steken
- 863 Rozemont – geliefde: soortnaam voor geliefde in petrarkistische minnepoëzie. Antonides heeft zelf enkele van die gedichten geschreven. Zie Gedichten 1685, II.
- 864 op het ruim – in het open water
- 872 hem – zich
- 876 straf – streng, hard
- 880 en voed een diepe minnewond – wakkert zijn grote liefde aan
- 887 weêrom – aan de andere kant
Gemeen – gemeenschappelijk
- 891 oploopenheit – woede
- 896 meê – ook
- 898 ten eersten – spoedig
- 905 noopen – dwingen
- 908 orgel – geluid
- 909 het – drukfout voor “men”. Ed. 1685 heeft nog “met”, Ed. 1714 heeft ...
- 911 in ly – aan de kant waar de wind naartoe gaat, de z.g. “lege” kant
- 919- en gy denkt uit de wijs, / Hoe snel het glippen moet, glad yzer op glad ys. – Als je goed beslagen ten ijs komt, glijd je niet uit! / ? Een ongeluk is vlug gebeurd.
- 921 glippen – uitglijden
- 923 verheert – overmeesterd
Barrening – golfslag
- 926 geblint – onzichtbaar
- 932 Zijn ziekbed Pampus – Vgl. Voor Pampus liggen!
- 935 waterval – stroom
- 937 Bruitsgaef – huwelijksgeschenk
- 941 houd – subj. “ebbe en vloed”, men zou “houden”, in r. 937 ...
- 942 op haren tijt – nl. van eb en vloed [sic, SRM]
- 944 doorvloed – doorstroming

- 945 gewelt – kracht
- 946 posten – balken
- 948 grontveen – de bodem
- Dat – zodat
- 949 Vogelwijk – daar hadden de executies plaats. Zie IV r. 627
- Recht in d'oogen – recht tegenover
- 950 vermoogen – invloed
- 951 kreek – kleine inham
- 956 stryken – erkennen dat men de mindere is
- 958 Nifas bronspelonk – Niphates – sneeuwberg, een berg in Armenië. Het Griekse woord νιψας betekent “sneeuw” (is ook de naam van de rivier, die daar begint). De Eufraat ontspringt op het Armeense hoogland uit de bronrivieren Karasoe en Mourad, die zich bij Kjehan ... verenigen
- 962 standertmaenen – vlaggen met het Turkse wapen, de halve maan
- 963 na – naar
- Twijffelt niet – subj.: d'Eufrates (r. 957)
- 964 hem – de Ystroom
- Gebiet – heerschappij
- 969 Araxes – rivier in Armenië
- om van een brug benepen – om door een brug benauwd: dus, hij is te breed om overbrugd te worden
- 970 met boghten – bijv. bep. Bij “vloed”; een bijw. bep. Bij “na te sleepen” geeft ... weinig zin
- Na te sleepen – volgen
- 973 hij – de Ystroom
- 974 van – door
- 975 gelijk een' Koning – De Ystroom is degene, die hier met een koning vergeleken wordt
- 976 hij – de Ystroom
- 982 zucht – genegenheid
- 983 Sfeer – (Lat. sphaera) bol, meestal de wereldbol
- 984 Scytische – een verzamelnaam voor verschillende volken in Zuid-Rusland. Daar loopt de Tanais d.i. De Bron. De Arar was, voor zo ver mij bekend de naam van de Sarône in Gallie.

- Heber – rivier in Thracie, waarin hoofd en luit van Orfeus terecht kwamen, nadat de “wijnpaepinnen” hem vermoord hadden (Ovidius Metam. XI, vertaling WB VII, pg 782 r. 71)
Stroomt uit in de Egeïsche Zee.
- 987 schouburg van geboomten – Zie Vondelvert. Metam. WB VII, 781, r 21
- 989 nl. door zijn muziek
- 991 hy – de Heber
- 996 bestorven – gestorven, dood
- 997 Euridice – Orfeus’ vrouw, gestorven aan een slangebeet. Orfeus mocht [haar, SRM] uit de onderwereld meenemen naar de aarde, [maar, SRM] handelde in strijd met de voorwaarde door te vroeg om te kijken, en Euridice moest terug.
- 999 zijn’ vriend – Orfeus
- 1004 dartelt – zich ..., vrolijk is
- 1005 zelf – zelfs
- Acheloüs – riviergod. De rivier vormt in Griekenland de grens tussen De riviergod verloor in een worstelpartij met Heracles een van zijn horens (Ovidius Metam. IX, Vondel *Herscheping* WB VII, 708 r. 117)
- 1012 't ongelooft – het Mohammedaanse geloof der Turken, die Palestina bezet hadden in Antonides’ tijd.
- 1013 Liban – Libanon
- 1014 paviljoen – tent (vgl. IV r. 826)
- 1015 boort – boorde, zoom
- 1016 De slepende Paktool – de langzaam stromende Paktool. Rivier in Lydië, die goudzand meevoerde, volgens de mythe afkomstig van Midas, die zich daarin baadde op advies van Bacchus om verlost te worden van de kwaal, dat alles wat hij aanraakte in goud veranderde, een kwaal hem overigens door Bacchus geschonken op eigen verzoek nadat hij de godheid een dienst bewezen had.
- Taeg – rivier in Portugal, bekend om haar goudglans
- 1017 De Betis – oude naam voor de rivier de Guadalquivir. Een van de vier (? , SRM) delen waarin de Romeinen Spanje verdeeld hadden heette *Betica*, ...
- 1022 gehemelte van vlaggen – Zie IV r. 826
- 1029 glas – wateroppervlak
- 1030 kolk – stroom
- 1031 strooken ondereen – vlak langs elkaar heen varen (strooken = strelen)
- 1032 vernenwijn – Zie I, 636
- Baren – staven

- Root gout – met ...
- 1033 de Poelje –
Witten olie – zuivere olie? Kokosolie?
- 1036 kampanje – het verhoogde achtergedeelte op een 17^e eeuws schip
- 1038 kun – drukfout voor “hun”
- 1048 blint – verduistert
- 1050 bezaenen – zeilen aan de achtermasten
- 1051 met zijne rees gekaeit – op zijn (d.i. van het Y) reden gemeerd
- 1053 voort – vervolgens
- 1059 dier bevoolen – duur (warm) aanbevoelen (opgedragen)
- 1068 Hok – de ligplaats voor oorlogsschepen
- 1069 Olifant – naam van een oorlogsschip. In 1070, 1071 e.v. w.s. ook
- 1071 onzweevende – omzwevend. Ed. 1685 en 1705 hebben dit behouden; Ed. 1714 corrigeert: omzwevende.
- 1072 lucht – licht
- 1079 wijken – op zij gaan, onderdoen voor
Vezeef – Vesuvius
- 1082 kampanje – Kampanië, landstreek in midden-Italië
- 1083 't Kormantijnsche strand – Zie II r. 382 (Coromandel op de Oostkust v. ...)
- 1089 Mauritaensche leeu – de leeuw van Mauritius
- 1090 kaukaes - Caucasus
- 1093 Hydra – zevenkoppig monster door Hercules verslagen. Zie boek I, r. 85
- 1095 Cerberus – de Helhond, die de toegang tot de onderwereld bewaakt.
- 1098 verbaest – ontsteld
Verloopen – wegluchten van
- 1100 kroppen – inhouden
Klok – stem, keel
- 1103 naebasten – nablaften; hypercorrecte vorm van “naebassen”?
Met een barst – met een explosie
- 1108 preuts – trots

- Opgelooeken – ontloeken
- 1111 meê - ook
- 1118 trant – manier, stijl
- 1119 kittelt – behagelijk streelt
- 1127 billijk – terecht, rechtmatig
- 1128 paelt – begrenst
- 1130 betoogen – betrokken
- 1139 oploop – omhoogkomen
- 1140 aenschennend – vernielend
- 1142 stroopen – zwerven
- 1145 nektartoogen – nektarteugen
- 1150 misverwen – verkeerd uitbeelden
- 1162 haer – Amsterdam
- 1164 verbaest – ontsteld
- 1166 Zet al de kust in brant – nl. door het “kokende” water
des hemels vieren – maan, sterren
- 1168 stoker – N.W. storm
- 1171 Vervullen – opvullen
- 1172 zwangre zomerwolk – een zomerwolk vol regen
- 1180 titel – aanspraken, recht, roem
- 1182 dier verzoek – (lett. duur verzoek) nadrukkelijk verzoek
- 1190 aerzelende heir – het terugwijkende leger
- 1191 schempen ... nae – achterna schelden
- 1196 kroft – krocht – bouwland
- 1207 Daer – terwijl
Schaeft – schuurt, stroomt langs
- 1208 in wiens oog – nl. van de Maas
- 1209 die – slaat terug op “naebuusteên”
- 1210 En daer – nevenschikkende zin met “Daer al de naebuusteên”
- 1211 die – slaat terug op “Vechtstroom”

- 1215 rechtvaardigheid – hier w.s. in de betekenis van “overeen-een(sic, SRM)-koming van de daad ... met de reden”, een van de betekenissen die Hugo de Groot eraan geeft. Zie F. Veenstra, *Ethiek en Moraal bij P.C.Hooft* pg. 51, waar ook de andere betekenissen: “Rechtvaardigheid wil dus zeggen, dat men daden doet, die door de animale ziel als juist zijn bevonden en door de ziel worden toegelaten” (Veenstra pg. 51 | De “animale ziel” is de “zetel van de rede, waardoor de mens zijn hartstochten, uitingen van de ... ziel, kan reguleren (Veenstra ed.).
- 1207 schaeft – schuurt, stroomt langs
- 1208 En in wiens oog de Rijn zich onder 't zand begraeft – de Rijnmond bij ... was verzand. Vondel vermeldt dit in “De Rijnstroom” (WB III pg 289-294, r. ...
- 1209 bevloert – bedekt
- 1213 Navolging van Ovidius *Metam.* XV, slot, waar Ovidius zijn werk afsluit met lof en gebed voor Augustus.
- 1220 dagh – licht vgl. boek I r. 3
- 1221 de koningin der viere etc. – de maan
- 1222 starreriemen – vgl. de gordels
- 1225 “Had uw beleit ... niet opgewaekt (1229) ... Dan (1233) ...
- 1229 opgewaekt – attent geweest
Geschuurt – afgebakend
- 1230 Waelen – palen
Gadelooze – voortreffelijke, zonder weerga
- 1231 wed – ondiepe plaats, wad
Den toom viere – mogelijk maken
- 1235- Men denke hierbij aan het wapen van Amsterdam
- 1238
- 1239 gemeen – gemeenschappelijk
Subjekt – een leger. Antonides bedoelt: tot wat voor krachtprestatie een leger in staat is, dat ...
Kadenburg? (zie ... 17^e Eeuw)

Vertaling Metsemakers

DE

YSTROOM.

HET VIERDE BOEK.

0001 De vorsten zetten zich om die reden aan tafel;

0002 En Peleus zag verrukt weer de eerste vrolijkheden

0003 Verschijnen, en de kruitdamp van de ruzie optrekken.

0004 De Nimfen trokken weer de aandacht met hun zang

0005 Van bruiloftsliederen, en muziek van zeeviolen:

0006 Wanneer plotseling een licht de zaal, waarin ik verscholen

0007 Naar de goden keek, in vuur en vlam leek te zetten.

0008 Een snelle schrik, of een bedwelmende droom, benam

0009 Mij heel mijn geheugen, en mijn denkvermogen.

0010 Ik zag mezelf levend, en, boven al mijn verwachtingen,

0011 Nog twijfelend of ik het had gezien of gedroomd,

0012 Drijven op het IJ, dat zachter ruist en stroomt,

0013 En graag wilt luisteren naar mijn muziek.

0014 Nu is het ons gegund wat verder te varen,

0015 De waterlandse kust te groeten, zoals vroeger

0016 De arm van de stad, door ons tot aan het einde begaan

0017 Vanaf daar het blauwe Hooft, uit blauw arduin gewassen,

0018 Terwijl het azuurblauw de aanblik van de plassen verft,

0019 Tot het punt waar een bocht begint, en het oog

0020 Over zee laat uitweiden, aan het einde van zijn boog.

0021 Wij willen vanaf de top van de waterlandse dijken,

0022 Die het IJ beletten zijn golven te volgen,

0023 De boomgaarden en het weiland, zoals vroeger,
0024 Midden op zijn grond, te plaatsen in een meer
0025 En mooie zee, die trots inbreekt in de polders,
0026 Al het land afgraven van West-Friesland en omstreken
0027 De schoonheid van Amsterdam beschouwen, en van ver
0028 De hoge Zevenster begroeten met ons oog,
0029 Met haar torens, die zo weids hun hoofd laten zien,
0030 Als in het woud van myrte de dennen hun kronen
0031 Verheffen, en de beuk zijn loof naar het bos onder hem
0032 Ziet vallen, en erboven zweeft.
0033 Hier nodigt het stadhuis ons uit, om het mooiste
0034 Der bouwkunst te bekijken in zijn hoge bogen,
0035 En pilaarhoofden, en het standvastige beeldhouwwerk
0036 En kunst, in het marmeren gevelhoofd geschilderd;
0037 In beelden, die de bovenkant versieren, en van bovenaf
0038 Uitkijken over het IJ, de Zuiderzee, de hoven,
0039 De pleziertuinen, en kastelen, elk prijzig,
0040 Door heel de Diemermeer, het paradijs aan de Amstel,
0041 Verspreid, en opgedeeld voor ieders plezier:
0042 De zilverkleurige Amstelstroom, doorploegd van sloepen, boten
0043 En plezierjacht, trekschuit, kogge en ponten, en al wat nog meer
0044 Geen grote rivier vertrouwt, noch een onstuimige aanlegplaats;
0045 Met alle dorpen en gemeenschappen die, door de venen
0046 En rijkbegroeide velden, buiten het gezichtsveld kwamen te liggen:
0047 Dat, terwijl het zelf vervaagt, alles onder de rand
0048 Ziet zakken, en verdwijnen als een schim.
0049 Nu eens zien wij de schoonheid van de kerken.
0050 Dan weer worden wij blij van de grootte van de stad,

0051 En lijkt ze van hiervandaan wel een paleis, een hoofdgebouw,
0052 Dat door oorlog, vuur noch ouderdom ten onder kan gaan.
0053 Zaandam, gelegen aan de rechterkant van de dijk,
0054 Wijkt af van de kielen, waarvan de toppen naar de hemel reiken,
0055 Hun armen hoog uitstrekken, als uit begeerte
0056 Naar Amsterdam, zo trots en prachtig uitgedost,
0057 Niet meer van ver, maar daar dichtbij
0058 Te zien zijn, en spelen in de havens,
0059 Waar met voorzorg kleine en grote schepen
0060 Wachten tot zij rond de wereld worden gestuurd.
0061 Hier vermengt de traagstromende Zaan zijn water met de golven
0062 Van het IJ, dat een ruimere bedding en inham heeft,
0063 Voorbij de brede scheepswerf en de bocht van het dorpje,
0064 En de frisse lucht van de linnenblekerij en weiden
0065 Meevoert, en bekroont Oost en West met de zomen
0066 Van het schone wasbad en het witsel van zijn stroom:
0067 Nu vaak, als de zomerdauw, uitgespreid
0068 Op het kostbare linnen, uitgelegd in de blekerij,
0069 En door het vuur van de zon, dat alles probeert te roosteren,
0070 En geel te kleuren, en terwijl haar fakkel uit het oosten
0071 Opklimt, de Kreeft en de dolle Hond aansteekt,
0072 En vee en mensen zwart kleurt met zijn verbrande mond,
0073 Gezuiverd, met een zacht en wit sieraad geschonken
0074 Waar zelfs koninginnen in hun verblijf mee pronken:
0075 Waar Venus haar koets en bed mee bedekt,
0076 Als ze de wellust van Mars in vervulling
0077 Laat gaan; of, in de tuin vol elzen
0078 En akoleien, Adonis omhelsde.

0079 Oh zilveren Zaan, zo duur aan het licht van de zomerzon
0080 Op uw wenk gereed gehouden en verplicht
0081 Die Febus dwingt in zijn gouden zonnestralen
0082 Met een andere werking op uw zomen neer te dalen
0083 En waar hij alles met een donker masker bedekt,
0084 Het hier te verlichten, en het aanzicht, bruin bevekt,
0085 Weer op te helderen en te versieren,
0086 Terwijl u het schoon wast en wit maakt.
0087 Waar het u bleke juffrouwen en jongemannen ook gegund is
0088 Eer te bewijzen aan de bruine Rozemont,
0089 Met vol moerellesap over de ledematen gestreken,
0090 Ik zag dat uw kruik leeg was, de weefsels door uw bleken
0091 Vervaagd, een wereld van jonge vrouwen, die zij aan zij,
0092 Op een blanke huid wachten in uw blekerij.
0093 Maar de Ystroom schijnt boos te worden als wij uitweiden
0094 En niet zonder pauze zijn lof verspreiden.
0095 Wij streven dan naar gelijkheid, en ik eer andere stromen,
0096 Want die zijn alleen versieringen vergeleken met zijn schilderij.
0097 Het Y komt uit het midden van de Zuiderzee gestroomd,
0098 Recht in het Wijkermeer. En begroet verderop
0099 Sparendam: en ontvangt, zeer heldhaftig,
0100 De golven van de Haarlemmermeer,
0101 Die wrede waterwolf, die met ontblote tanden
0102 Zijn eigen moeder schendt en haar verscheurt,
0103 En samenspannt met de Amstel,
0104 Totdat hij de Zuiderzee bereikt.
0105 Maar zo'n lange tocht heeft haar vermakelijkheden.
0106 Als de Ygod zich voor hij Beverwijk bereikt,

0107 Omdraait, hoeft hij zijn ogen niet te draaien

0108 Om veranderingen te zien. Hier is het land

0109 Bezaaid met koren, en versiert met boompjes.

0110 Daar zijn de hoftuin en vruchtbare bossen.

0111 Verderop glinstert het water van de duinbeek

0112 Tussen grassen en planten in het boomgaardrijke dal.

0113 Nu huilt hij bij het zien van afgesloten sloten,

0114 Die hij daarvoor nog tot aan de hemel zag reiken:

0115 't geweldige Merestein en Banjaert, breed opgezet,

0116 Buitenplaatsen van beroemde Oudhollandse Edellieden,

0117 Door vuur en zwaar vernield, de torens en rondelen

0118 Vernietigd, in het krijgsgeweld:

0119 Het huis van Heer Lem, de beschermer van Kermerland

0120 Een wonder van die eeuw, om zijn ligging en standvastigheid

0121 Is nu jammerlijk vertrappt, uit zijn voegen gerukt

0122 En het gebeente met een ploegmes doorgesneden:

0123 't huis Heemskerk, erfgebied van het adellijke geslacht,

0124 En Brederoe zijn verwoest, en daarna is het ganse land verkracht,

0125 Door burgeroorlog, waarin de macht van de baanderheren

0126 En edelen werd bevochten op het land,

0127 De stamboom van geslachten werd gesnoeid en de zoon

0128 En moeder bezitten haar graaflijke kroon.

0129 Hij kijkt naar de wereld als was deze een speeltoneel,

0130 Waar Alexander hooghartig de koning komt spelen,

0131 De bliksemschicht komt slingeren, en de hoogmoed naar zijn hoofd stijgt,

0132 En waar hij onverwacht beroofd wordt van leven en bezit.

0133 Het hoge toneel dat zoëven met marmeren zuilen,

0134 Met het schuiven van het gordijn, zo dapper naar voren kwam,
0135 Verwisselt snel van dat lichtzinnig aangezicht.
0136 Een woeste nachtstorm dooft het bloedige fakkellicht.
0137 De pijlers schudden, en de gewelven kraken,
0138 Als Samson de kerk van Dagon laat instorten,
0139 En de vorsten, groots uitgedost op het feest,
0140 De schenen breekt, en zijn wraaklust verzadigt
0141 Met het bloed van geplette Filistijnen.
0142 Elize ziet wat zij liefheeft ten onder gaan,
0143 En in de afgrond storten in de bloei van haar leven;
0144 Zodra Astrates, waar haar kroon en trouw op wacht,
0145 Tegen de wil van zijn liefde in, door wrede plichten en wetten,
0146 Moet toezien dat men haar voor de voeten durft te lopen,
0147 Haar val uit Tyrus' troon en ziet, in zijn geliefde,
0148 Zijn vaders moordnares, die het bevel over het verwante rijk
0149 Veroverde door zijn stamboom uit te roeien.
0150 Nog nooit zag de vorst van het IJ de macht beperken van
0151 Baanderijen en verheven adeldom,
0152 Die haastig instortte, en meer dan honderd jaren oplom.
0153 Dan wil hij, om het niet meer te hoeven aanschouwen
0154 De overbodige huizen
0155 De grond in boren met zijn horens,
0156 De schandvlek met zijn golven van het land spoelen,
0157 En het allersmalste deel van Holland doorscheuren,
0158 Om vrij naar zee te kunnen stromen.
0159 Het Sparen zal de god groeten, als hij langs Haarlem stroomt.
0160 Hij kust zijn bondgenoot nu beleefd in vrede,
0161 De oude haat is allang vergeten en vergeven,

0162 Van toen Haarlem, samen met de Kermers,
0163 De hutten, verdeeld over het groeiende Amsterdam,
0164 Vernietigde, en het land in brand stak.
0165 Nu wil hij zich alleen de dappere heldendaden
0166 Herinneren, hij kan zijn lusten niet verzadigen
0167 wanneer hij zich inbeeldt, hoe het Sparen, zeer dapper,
0168 De zaag voor op de boeg vastmaakt, en brekend in de vloed,
0169 Als bitter verwijt van de christenen,
0170 De havenketting van het machtige Damiate scheurt,
0171 En voortgaat over de schakels en afsluitboom van de Nijl.
0172 Zoals Hippolyte met haar Amazonebijl
0173 De snelle Thermodon, gebogen met marmeren vloeren,
0174 Trachtte open te splijten, en haar leger erdoorheen te voeren.
0175 Zo hangt Haarlem en niet het zwaard van de graaf
0176 In het midden van het universum, met eeuwigdurende eer.
0177 De meeste eer heeft de drukkunst aan haar gegeven,
0178 Toen Koster, terwijl hij tussen beukenbomen liep,
0179 Lettervormen sneed in het zachte beukenhout,
0180 En de wetenschap bedacht, die alles voedt en verenigt.
0181 Namelijk dat letterhelden, allang weggestorven en vergeten
0182 Door de toorn des tijds, doorluchtig ondervonden,
0183 Die, als hun urn in scherven uiteen valt, en de wind
0184 De opstuvende as uitstrooit, nog leven en bemind zijn
0185 In de komende eeuwen, zullen rondzweven op tongen
0186 En vleugels, niet gedwongen door geweld of dood.
0187 Oh drukkunst! U, die zelf de wijsheid hebt gered
0188 Ten tijde van zware nood, en onder uw hoede heeft genomen,
0189 Veilig gesteld voor verwoesting en barbaren,

0190 Nu zelfs zonder gebied een kroon gekregen,
0191 De wereld is veel verplicht aan u.
0192 U deed Ovidius herleven in zijn gedichten,
0193 Na al zijn ellende, alleen niet door de Geest verbannen,
0194 De stugge klauw ontrukkt aan de poëzietirannen,
0195 En mogelijk toch gedoemd tot vergetelheid
0196 Als uw goede hand het niet overal had verspreid.
0197 Maar zoals de Faam de lof van Koster wijd verspreid heeft,
0198 Zo looft zij nu de familie Blaeu, die beter dan Steven,
0199 Aldus en Plantijn, de drukkunst
0200 Vervolmaken, haar een kracht en leven geven,
0201 En de aarde innemen met letterregels,
0202 Wanneer zij Atlas met de aardkloot,
0203 Hemelgordels en dierenriem tonen;
0204 Die, omdat hij de aarde overschaduwet,
0205 Zijn grote voeten op twee werelddelen zet,
0206 Dit alles bevat in veertien boeken;
0207 Een werkstuk, bewerkt door het kundige negental
0208 Van Zanggodinnen, hetgeen de tijd zal overleven;
0209 Hetgeen het IJ en het aanzien van de vrije Nederlanden
0210 Verheerlijkt, en haar lof bazuïnt op alle stranden.
0211 Het Huis ter Hart, de zetel van de raad van de Rijn,
0212 Houdt ook de IJstroom op, wanneer hij zijn weg,
0213 Die rondom de oever van zijn stromen ligt,
0214 Op een prachtige manier een reeks dorpen ziet omzomen.
0215 De Zuiderseekant toont in het westen, in de verte,
0216 Edam en Hoorn, het belangrijkste gebied van Noord-Holland,
0217 Met de rijke zuivelmarkt, die Nederland kan lokken

0218 Met een voedzaam banket van vette Edammer kazen,
0219 En bekijk met vrolijkheid de trage Beemsterkoe,
0220 Die tot zijn nek in malse klavers staat,
0221 En het speelse Vroonlandse kalf, met vet op het lijf,
0222 Het verse gras schuren, dat was ontsproten
0223 Uit Vroonens goede grond, dat overstroomd is met burgerbloed,
0224 De hartader ingetrapt met onstuimige voet,
0225 En, door het vernietigen van overheidsbevelen en verbonden,
0226 Door het Graaflijke vuur verbrand en het mooie hoofd geschonden.
0227 Maar aan de oostkant verheft zich het Muiderslot,
0228 Beroemd door Floris' dood, die zijn kroon hier verloor,
0229 Toen Velzen, samen met zijn bondgenoten, belust op wraak,
0230 Zijn vorst met zijn dolk in het hart stootte,
0231 En het Goiland bedekte met het bloed van zijn heer,
0232 Dat uit wraak heel Holland uitdaagde.
0233 Toen Woerden, Renesse en andere wraakzuchtigen
0234 Die op het hoge Kronenburg tevergeefs hun vlaggen plantten,
0235 Allemaal jammerlijk sneuvelden in de ellende.
0236 Dit is de straf voor degene die het vorstenrecht schendt.
0237 Maar Hooft, die, geleerd in politieke geschiedenis,
0238 De waarheid van leugens kon onderscheiden,
0239 De Nederlandse Tacitus en belangrijke Lucanus,
0240 Die met zijn gedicht regelmatig de Vechtstroom stopte,
0241 En het IJ, dat zich wel vaker uitbreidde,
0242 Omhoog gekomen door het zinnenprikkelende zingen,
0243 Heeft de eer van het waterslot vereeuwigd door zijn geest.
0244 Hetzij hij, terwijl hij Sophocles navolgde,
0245 Over de wraak van Velzen of de ongelukken van Baeto zingt,

0246 Hetzij hij de gewassen wilde plukken,
0247 De dorst van Granida te lessen, uit een bron
0248 Die bedekt is door een bladendak, ter bescherming tegen de zon,
0249 En in zijn moedertaal poëzie wil beoefenen,
0250 Die door haar eigen schoonheid en vleugels standvastigheid kan
kweken.
0251 De dappere Vlooswijk doet niet onder voor zijn grote
voorganger,
0252 En het Goiland eert zijn wijs en tolerant gebied:
0253 Terwijl hij moedig de eervolle stappen van zijn Vader
0254 Volgt, die zich uitputte in burgermeesterschappen,
0255 In dienst van Amsterdam, het kooptoneel van Europa.
0256 De Zuiderzee ontvangt de Vecht met open armen.
0257 De ziel van Hoofd geniet van het hemelvoedsel,
0258 Wanneer Papekop de klank van haar gedicht laat horen,
0259 En de treurtrompet bespeelt met zijn geleerden mond,
0260 Die het hart van de aarde verrukt, en op lieflijke wijze de gunst van de
oren wint.
0261 Zo hoort men Filomeel, wanneer de zon bij opkomst
0262 De vochtige bergwanden droogt met haar Lentewagen,
0263 Haar eigen treurspel met goddelijk gezang,
0264 En de zusterkracht van Tereus door het omliggende dal
0265 En de bergen uitzingen, dan spreekt de boomgaard.
0266 Wordt door de drost mijn stroomlied eens gezongen,
0267 Dan steekt mijn zanggodin, hoe nederig van pas ook,
0268 De borst vooruit, zoals een zwaan die zich aan de kant
0269 Van de Amstel, zich gewoon in de rustige stroom te baden,
0270 Zodra hij zich genoodzaakt ziet in het brede zog te zwemmen,
0271 Neervlijt, en voor hij het zwemmen begint,

0272 Klapt met zijn wieken, alsof hij meer ruimte gekregen had:
0273 Dan schijnt mijn gedicht niet op aarde neer te dalen,
0274 Als kruipende Camille; maar verheven schijnt
0275 Te zijn, het hoofd opheffende in het licht,
0276 En zonder het gezicht af te wenden in de zon te kijken.
0277 De zaak van het oude geloof, en uit de landkronieken
0278 Van de Goiers, zou misschein nooit de waarheid blijken,
0279 Als de zeissen van de tijd en oorlogsbranden
0280 Het niet kaal hadden gemaakt: hoe aan de Muiderkant,
0281 Waar het hoge zeekesteel overspoeld wordt door golven,
0282 Een mooie zeemeermin, met losse haren,
0283 Die golven op haar rug, zoals een stille zee
0284 Van gouddraad, vanuit de grond opkwam tot aan het rondhout.
0285 Zij was een Heroutin, door Neptunus hierheen gezonden.
0286 Een kostelijk sieraad was om haar hals gebonden
0287 Met witte parels van schelvisogen, netjes
0288 En goddelijk aan elkaar geregen. De sluier was met een haak
0289 Van parelmoer bovenaan het schouderblad bevestigd.
0290 Aan haar oren bungelden, om er goddelijker uit te zien,
0291 Twee smaragten, met een groene vuurstraal,
0292 Zij zong begeleid door een lier,
0293 Uit visbeenderen gemaakt. Nu kon zij eens lieflijk laag zingen:
0294 Dan weer leek ze, als een koor van koorknapen,
0295 Alleen de hoogste zangstem te zingen, zodat die toon
0296 Door berg en dal klonk, en het koor zijn kroon
0297 Vrijwillig aan haar overdroeg: ook al wordt een ander groter,
0298 Het nederige Muiden zal voor altijd Muiden blijven.
0299 Een zo grote voorspoed blijft alleen aan het IJ voorbehouden,

0300 Om Amsterdam eens mild te zegenen door zijn hand.

0301 Dus zong ze, en ofschoon dat het Goy hard scheen te raken,

0302 Luisterde het toch om deze vermakelijkheid niet te storen.

0303 Het IJ hield al zijn golven streng in bedwang.

0304 Het dof klinkende strand werd stil. Men hoorde er niets.

0305 Toen hief het geluid weer aan: u zult mij horen vertellen

0306 Wat in de brede mening van de goden besloten ligt.

0307 Het wankelende geval, hetgeen met een speelse voet

0308 Op het hart van de rijken trapt, alle status omvergooit

0309 En alle banden probeert te ontvluchten op zijn vleugels,

0310 Wordt gekortwiekt, en voelt zijn vrijheid beteugeld.

0311 Het heeft een eeuwige eer aan de IJstroom toegestaan:

0312 Hoewel het overal hetzelfde is als de wisselende

0313 Maan, die zo makkelijk haar horens kan veranderen.

0314 Nu eens dreigen ze van ver, dan weer sluiten ze zich

0315 En geven zo de maan dagelijks een ander aanzien;

0316 Die sluit een ronde ring, en zoëven een halve boog:

0317 Dan weer verdwijnt ze, met een klap op het slappe hart geslagen,

0318 En smelt als was voor het vuur van Febus' wagen.

0319 Fortuin belooft het IJ een vriendelijk aanzicht,

0320 En onverdeelde gunsten. Wat hangt die stroom een staat

0321 En glorie boven het hoofd! Wat zal hij zijn golven

0322 Beroemder zien dan het perk van Hercules' pilaren!

0323 Wanneer de bouwkunst, het hoofd opheffende aan zijn kant,

0324 Een nieuwe wereld scheidt van zeeschepen, die, gemend

0325 Door watervorsten, dapper de zee opgegaan,

0326 Overal het woedende schuin van de blauwe golven doorklieven.

0327 En gij o Amstel, die met zijn kabbelende vloed

0328 Zijn kruik versiert, en zijn verheven broeder groet,
0329 Hoe zwaar is het u gegund in zijn geluk te delen!
0330 Hoe moedig zal uw water langs rijke grachten stromen,
0331 Als de Hoofdstad, die hier aan zijn wal gesticht wordt,
0332 Eens het merk van uw naam op het voorhoofd zal voeren.
0333 Ik zie de gouden tijd al met rasse schreden naderbij komen,
0334 Dat een geweldig bos van omgekeerde bomen,
0335 Zo diep zijn wortels in het moeras zal plaatsnemen,
0336 Als het met zijn torens hoog tot aan de hemel
0337 Zal rijken, hetgeen alle rijken verheerlijkt,
0338 En zelfs koningssteden qua bouwkunst de loef al zal steken.
0339 Dan geven het Koopgeluk en de Welvaart, mild gestemd,
0340 Hun rijke zegeningen van alle kanten aan u.
0341 Zoals het rivierendom uit allerlei gewesten,
0342 Zijn naar zee stromend water geeft het beste aan de Oceaan,
0343 Zodra de bergsneeuw, nu gesmolten in de zon,
0344 Van de bergen af stroomt, vermeerdert en zijn bron overstroomt.
0345 Dan dient u o Stad, zo trots om te bouwen op twee stromen,
0346 Een wijkplaats, voor hen die uitgeput tot u komen,
0347 En onderdak te zoeken in de erge nood.
0348 U zult ze koesteren en in uw schoot ontvangen;
0349 En meermalen afgebrand, geplunderd en vertrapt,
0350 Verrijzen uit uw as met een schonere gedaante.
0351 Tot op het beslissen van de Zeemonarch, het IJ,
0352 Denkend aan mijn orakelzang en diepe
0353 Profetie, u gebiedt zijn brede vloed te bouwen,
0354 En op een zeilend vlot uw leven te vertrouwen
0355 In de wilde zee, getroost dat Nereus dit tot de bestemming brengt.

0356 Welke wonderen zult u zien, wanneer u ontheemd en vreemd
0357 Een andere wereld zoekt door onbekende plassen,
0358 En zonder graadboog en kompas
0359 De evenaar snijdt, en, met rijke buit,
0360 Voor de zware palen van uw stroom het anker uitwerpt.
0361 Dan moet u leren de sterrenbeelden te onderscheiden,
0362 Die 's nachts uw vloot veilig naar zee begeleiden,
0363 Of licht bedriegen op de zorgwekkende plas.
0364 De wrede Beren, dichtbij het uiterste punt van de hemel.
0365 De Peau, die haar staart weids uitspreidt in het Zuiden.
0366 Orion, rond zijn hoofd zwart opgezwollen door de regen.
0367 De Boer Arktofilax, die met zijn zware lijf
0368 Het wed van de zee beroert, wanneer hij moe gereden
0369 Op zijn besneeuwde slee, al hijgende afzakt,
0370 En weer met stormen dreigt, terwijl hij de wolken inrijdt.
0371 Ook zult u letten op het vreselijke Serpent,
0372 Dat, als een brede vuurstraal, zich krult en draait
0373 In het Noorden, als u het ziet gloeien van blauwe zwavel,
0374 Haal dan de schoot in, en het zeil neer. Een loeiende nachtstorm
0375 Steekt van de Noordpool op, en vermengt de zee met de lucht.
0376 De regensterren, bleek en koud van de waterzucht,
0377 Staan te grijnzen op de kwade kop van de Hemelstier.
0378 Maar als de Pleiades op beginnen te klimmen,
0379 En hun haar vastzetten met goud, of Pollux uit zijn angst,
0380 Of Kastor het water kust met tintelende glans,
0381 Dan zal de Dolfijn zich niet in bochten wringen,
0382 Noch het pekelschuim van omvallende gedrochten.
0383 De zeeman zet dan toegerust alle zeilen bij,

0384 En troost zich met de gunst van de wind en het getij.
0385 Dus groeien uw burgerij en gilden aan.
0386 U zult gewetendwang en tirannie tegengaan,
0387 De vrijheid voor wapenschild in uw schild doorvoeren,
0388 En alles wat u te roekeloos naar de kroon wilt steken
0389 Te beteugelen, dus leert u het volk te besturen,
0390 Na het verzoek de teugels te korten en te vieren,
0391 O koopjuweel! Want binnen de Nederlandse ring
0392 Noemt u mijn zanggodin terecht een diamant.
0393 Maar voordat u viermaal uw oude muren zult slopen,
0394 (want op zo'n groei zult u kunnen hopen)
0395 En verder uit zult breiden, moet menige oorlogsvlaag
0396 Afstuiten op uw borst: nu zal de gouden Taag
0397 Tegen u optrekken, en de Iber zal met zijn Kraeken,
0398 Zwanger van vuur en vlam, als de toverdraken van Kolchis
0399 Uw stranden bedreigen, tot Jason, zeer moedig,
0400 De stroom van Gibraltar zal verven met Spaans bloed,
0401 De waterslang en de roofvogels zal vernietigen,
0402 De kust van Barbarije zal schokken met zijn donder,
0403 En Toledo met doodsangst voor het hoofd zal slaan.
0404 Nu heeft de Theems zichzelf de heerschappij over zee beloofd,
0405 En maakt tussen Dover, met zijn krijtrotzen, en Scheveningen
0406 Vermetel een metalen waterketting vast.
0407 Hoe is het dan? Ik voel dat het mijn bloed beroert, en het geluid
0408 Bezwijkt in mijn keel, maar nee! Het moet eruit.
0409 Wat zult u horen, o edele waterlingen!
0410 Als Karthago en Rome elkaar hier weer bevechten.
0411 Sta op IJstroomgod. Beman uw vloten, snel in zee.

0412 De vijand stormt vast afgrijselijk tegen uw vloot.

0413 Ruk op. De Friese Leeuw, de Maas en de Zeeuwse golven,

0414 Uw bondgenoten zijn bereid hem aan te vallen.

0415 Het dondert op zee en strand. Ik zie het, zij rukken op.

0416 Kanonnen, geladen met salpeter, vuur en moord,

0417 Bulderen als in een storm; de bliksem, afgevuurd

0418 Uit de metalen monden, veroorzaakt donderslagen

0419 In de buik en ribben van de kielen, hij scheurt en splijt,

0420 En zet het water in vuur en vlam. De bovenlaag van de stranden splijt,

0421 Het strand davert, als de uitgebarstte zwavel

0422 De waterspiegel schokt tot aan de bodem.

0423 De buskruitrook verduistert de zon, die bloed

0424 In zijn gezicht krijgt. Men ziet hier niets dan vuur en gloed.

0425 Verschrikkelijke krijgsmuziek van trommels, zeetrompetten,

0426 En scheepsklaroenen, en kanonnen en musketten,

0427 Wordt vergezeld van de nare tonen en hese kreten

0428 Van stervenden die, gewond, verbrand, neergeslagen,

0429 De kleren van het lijf geslagen, in de lucht gevlogen

0430 Toen de scheepsmijn ontplofte, en weer vallend in de golven,

0431 Half leven, en verminkt, en nu in deze ellende

0432 De oorlog vervloeken.

0433 Sta sterk: u moet nog meer overwinnen. Het zal gebeuren

0434 Dat de Sont, die met schokkende poorten ligt

0435 Te mokken in zijn stroom, uw vloot eens zijn stroom zal ontzeggen,

0436 En dan moet het scheepskanon uw recht weer handhaven.

0437 Het Deense zeeland en de Sontsluis, opengebrouwen,

0438 Zullen laten zien dat u zich manhaftig heeft gewroken.

0439 Ik hoor de onderdrukte Belt, die, belegerd op eigen grond,

0440 En den armen op de rug gebonden voor de Sont,
0441 Uw macht om bijstand roepen, omdat hij zwicht,
0442 In zijn paleis opgesloten. Trek het water op met uw vloten.
0443 Verlos de hoofdstad. Red uw bondgenoot. Ruk de bout
0444 En de grendel eruit die de waterdraaiboom sluiten.
0445 De kanon als sleutel zet alle poorten open.
0446 Dus u mag overal de overwinning verwachten,
0447 En de triomfeer tegemoet zien,
0448 Hoe fel ook een oorlogstorm op uw gebied woedt,
0449 O IJstroomgod, zolang in uw hoofdstad het recht
0450 Zegeviert, en God, zittend in het licht
0451 Op de hemeltrou, alleen die zielen straft,
0452 Die, terwijl zij niet de staat schofferen,
0453 Als zij dwalen, de stem van het land nooit tegenspreken,
0454 Ook al zijn ze uit onnozelheid van het rechte pad af.
0455 Zolang gerechtigheid aan het roer van de stad
0456 Staat, en in de rechtspraak de gouden scepter voert,
0457 En Eendracht haar verbindt met haar bondgenoten,
0458 Is geen enkele macht sterk genoeg om haar omver te werpen.
0459 Maar och! Wat moet uw stad niet bevatten aan land,
0460 Dat zij al naar het strand toe groeit!
0461 En u, o Muiderslot, wat zult u vanaf uw toren
0462 En prachtig burchtkanteel gekerm en gejammer horen!
0463 Hoe jammerlijk zal de Vecht, rood als bloedkoraal
0464 Geverfd, zijn noodlot bezingen:
0465 Als de Hollandse Andromeda, met een ketting geklonken
0466 Aan een kale rots, en voor het ongedierte achtergelaten
0467 Als roof en plezier, met erbarmelijk zuchten,

0468 Haar handen vergeefs de lucht in wil steken,
0469 (Zij zijn geboeid) haar naakte lichaam vergeefs wil bedekken,
0470 Omdat zij uitgeput, en doodsbang van schrik,
0471 De boeien om haar gewrichten en spieren uittrekkend,
0472 De muil van het strandgedrocht elk ogenblik verwacht.
0473 Haar leven is over. Tenzij een Perseus, uitgekozen
0474 Door het zeeorakel, geboren voor haar hulp en troost,
0475 Op zijn vleugels aangesneld komt, haar pijn
0476 Verlicht, en zijn zwaard in het hart van het monster stoot.
0477 Houd moed. U kunt gerust vertrouwen op uw bewaker,
0478 Die onverslagen, en voortdurend bewapend,
0479 Zijn oorlogsleeuw laat grazen in een Oranje weide.
0480 De felle landdraak, die niet van gevaren schrikt,
0481 Zijn blauwe kam verheft, zijn staart begint te krullen
0482 En te schuiven, en daarna van bloeddorst begint te rennen,
0483 Zal hij met een klap verbrijzelen, onverlamd,
0484 En hij zal de eerste Heiland zijn die uw palen redt.
0485 De Staten, en 's lands wettige overheden,
0486 Die in navolging van Tarquinius, onthoofd waren,
0487 Van hun grond waren geschopt, en hun vaderland uitgezet,
0488 Verrijzen weer door 's mans vernuft en dapperheid.
0489 De krachtige Tuinleeuw, die door vergiftigde toverdranken
0490 In slaap getoverd was, hoort van ver de wapenklanken;
0491 Spant de spieren, slaat en slingert met zijn staart,
0492 Schudt zijn manen, springt onbevreesd op,
0493 Rukt met zijn klauwen aan verdoemde moordschavotten,
0494 Die nog ruiken naar het bloed van de trouwste patriotten,
0495 Staatsmartelaren, boeven beticht van landverraad.

0496 Dan wordt de tirannie pootje gelicht,

0497 De grote Willem, gekozen door de Staten,

0498 Die nu het ondraaglijke juk van de overheerser verlaten,

0499 De mooie Zevenster, die met een heilig licht

0500 De Nederlanden in het gezicht zal blijven stralen

Editie Metsemakers

- 0003 gescheel – geschil
- 0004 de nimfen namen weer de aandacht van de honden in beslag met hun gezang en
bruilofsliederen
- 0010 verwaghten - verwachting
- 0016 den arm der stad –
- 0017 Hooft - de dichter P.C. Hooft (1581-1647)
Arduin – vaste, blauwachtig grijze kalksteen
- 0020 weien – weiden
- 0022 instrijken – zich bewegen
- 0023 bunder – stuk grond (± 1 hectare)
- 0024 hoop – grond
- 0025 blank – mooi
- 0026 afweiden – afgraven
- 0028 Zevenstar –
- 0029 toornen – torens
- 0030 myrte – heester
Kroonen – uitsteeksels van de zevenster
- 0031 beneên - beneden
- 0033 nood – iemand uitnodigen
- 0034 boukunst – bouwkunst
- 0035 kapiteelen – bovendeele van een zuil of pilaar
Stant – standvastigheid
- 0039 lustwaranden – plezierbossen
- 0041 dreven – drijven
- 0043 tochtschuit – trekschuit
Kogge – platbodemd vaartuig
- 0044 betrouwen – vertrouwen

- Ongestuiinig – onstuinig
- Veer – aanlegplaats
- 0048 struiklen – struikelen
- 0050 kreits – omtrek
- 0051 maer – meer
- 0052 vier – vuur
- 0053 Sardam – Zaandam
- 0054 braeut – afwijken
- Kielen – grote schepen
- 0056 preutsch – trots
- 0057 paelen – Amsterdam is gebouwd op palen
- 0058 sloopshof – haven
- Waelen – gebied met jachthaven
- 0059 voorraet – voorzorg
- Kleen – klein
- 0061 traeg – traagstromend
- Zaen – Zaan
- Vlietnat – water
- 0062 wedde – bedding
- Boezem – wijde inham
- 0063 't vlek – het dorp
- 0064 linnebleekery – blekerij van linnen
- 0066 blanketsel – witsel
- 0068 lijnwaet – stofnaam, bv. linnen
- Bleekhof – blekerij
- Uitgeleit – uitgelegd
- 0070 geel tanen – vaalgeel kleuren
- 0071 Kreeft – sterrenbeeld
- Hond – sterrenbeeld
- 0073 gelouterd – zuiveren, reinigen

- 0074 staetsie – pracht, praal
- 0076 dartelheit –
- 0077 elzen – elzen, soort boom
- 0078 akoleie – akelei, bloemensoort
- 0079 zilvre – zilverkleurig
- 0081 Febus – zonnegod
- 0084 aenzicht – aanblik
- 0086 leenigt – zacht maken
- 0087 bleekmaegd – meisje dat bleekt
Gegont – gegund
- 0088 Rozemont – veel voorkomende meisjesnaam in de exotische poëzie
- 0089 Moerellebloet – rode kleur van Moerellen
- 0090 vlietkruik – kruik van een stroomgod
- 0093 zich belgen – boos worden
Weiden – uitweiden
- 0094 reex – reeks
- 0095 recht – rechtvaardigheid (hier: gelijkheid)
- 0096 lijstwerk en festoen – versiering
- 0101 waterwolf – gevaarlijk water (hier: Haarlemmermeer)
- 0102 schend – schade brengen aan
- 0104 weêr – weer, weder
- 0106 kil – inham
- 0109 boompluimaedjen –
- 0110 hofwarende – hoftuin
Luchbosschaedjen – plezierbossen
- 0112 helm – gras- of rietsoort
Santorye – duizend-guldenkruid
- 0115 Merestein en Banjaert – beroemde burchten
- 0116 Edelliën – edellieden
- 0117 rondelen – ronde of halfronde toren die uit een vestigingsmuur is opgebouwd

- 0118 barnen – branden
 Krakkeelen – ruzie hebben, twisten
- 0119 Heer Lem – verzonnen persoon, ter verklaring van de naam Haarlem
 Wijk – persoon bij wie men bescherming, hulp en steun kan vinden
- 0120 stant – stand van zaken
- 0121 deerlijk – deerlijk
- 0122 kouter – ploegmes
- 0123 't Huis Heemskerk – burcht, in 1250 gebouwd door Willem II, Graaf van Holland
- 0124 Brederoe – burcht, in 990 gebouwd door Aarnoud, Graaf van Holland
- 0125 Baenderheren – edelen die het recht hadden hun mannen onder hun eigen banier oorlog te laten voeren
- 0126 braveeren – trotseren
- 0128 Margareta van Beieren had deze kroon overgenomen van haar man, Keizer Lodewijk
- 0130 trots – hooghartig
- 0131 blixem – bliksem
- 0133 flus – zoëven
- 0134 voort quam brommen – zich plechtstatig deed horen
- 0135 dartel – lichtzinnig
- 0136 bystre – woest
- 0138 Dagon – god der Filistijnen, wiens tempel Samson deed instorten, toen hij de pilaren van hun plaats rukte
- 0139 schimpfeest – spotfeest
- 0140 schenkels – schenen
 Wraekgloet – wraakgloed
 Blust - ver zadigd
- 0141 Filisteenen – Filistijnen
- 0142 Elize – vrouwelijke hoofdpersoon in het spel Astrates, geschreven door Buysero (mecenas van Van der Goes)
- 0143 van de kim gerolt – over de rand gerold
- 0144 Astrates – hoofdpersoon in het spel Astrates van Buysero
- 0145 in weërzin van zijn min – tot tegenzin van zijn geliefde

- 0147 bonze – val
Tyrus– Tyrus, zeer machtige havenstad in Libanon
- 0148 rijxbewint – bewind over het rijk
- 0151 baenderijen – gebied onder gezag van een baanderheer
Doorluchten – verheven
- 0152 schielijk – jammerlijk
- 0155 hoorens – stroomgoden bezaten horens
- 0157 't allersmalste deel van Hollant – de strook land tussen Velzen, Beverwijk, het Wijkermeer en de Noordzee, werd 'het smalste gedeelte van Holland' genoemd
- 0159 Sparen – rivier in Noord-Holland
- 0166 verzaden – verzadigen
- 0167- De Haarlemmers namen deel aan de vijfde kruistocht, van Willem I.
- 0173 Thermodon - Thermeh, rivier in Turkije
Gewelft – gebogen
- 0174 opbijten – opensplijten
- 0175 het graefelijk geweer – het zwaard, waarvoor het kruis eerst met vier sterren het wapenbeeld van de stad was, was verkleind en hoger gehangen
- 0176 onverwelkbare – eeuwigdurende
- 0180 bout – door middel van bouten verenigen
- 0185 naneef – nabestaande bloedverwant
- 0186 pennen – vleugels
- 0190 onbescheit – zonder gebied
- 0193 Geet – Geest
- 0197 Koster – De Nederlandse 'uitvinder' van de boekdrukkunst
- 0198 Blaeuwen – familie Blaeu, Amsterdamse drukkersfamilie
Steven, Aldus, Plantijn – verwijzingen naar buitenlandse drukkers
- 0201 regementen – regels
- 0202 Atlas – mythische figuur, droeg het hemelgewelf op zijn schouders
- 0211 Het Huis ter Hart – burcht, waar de Rijnraad bijeenkwam
Heemraeds van den Rijn – de raad van de Rijn
- 0216 Hooren – Hoorn

- 0222 vroeggras – vers gras
- 0223 borgerbloet – burgerbloed
- 0224 hartaêr – hartader
- 0225 plakkaeten – overheidsbevelen
- 0227 Muiderslot – burcht aan de Vecht waar de dichter P.C. Hooft woonde
- 0229 Velzen – Geeraerd van Velzen
- 0234 Kroonenburg – burcht
- 0237 Hooft – P.C. Hooft
- 0238 loogentael – leugens
- 0239 Tacitus – Romeins historicus
Lukaen – Lucanus, Romeins dichter
- 0243 waterslot – slot aan het water, hier: Muiderslot
- 0244 op een Sofokleeschen leest – Sophocles navolgend
- 0245 Bato – Baeto, verwijzing naar de hoofdpersoon uit het treurspel Baeto (1617), geschreven door P.C. Hooft
- 0247 Granida – verwijzing naar het spel Granida (1605), geschreven door P.C. Hooft
- 0251 Vlooswijk – Nicolaas Vlooswijk, ridder, Heer van Papekop, Diemerbroek en Raaphorst
Voorzaet – voorganger
- 0252 rekkelijk – soepel, tolerant (Vgl Rekkelyken tegenover de Preciezen)
- 0254 Vader – Cornelis van Vlooswijk, burgemeester van Amsterdam, was ook drost en kasteelheer in Muiden
- 0257 eet mann' met haere hemelsche ooren – geniet van het hemelvoedsel
- 0259 treurtrompet – trompet
- 0261 Filomeel – Philomela en Procne waren dochters van de legendarische Atheense koning Paudion. Procne was getrouwd met Tereus, koning van Thracië, maar deze raakte verliefd op Philomela, en verkrachtte haar, sneed haar daarna de tong uit en verborg haar op een eenzame plaats. Het meisje beeldt wat haar overkomen is uit op een stuk borduurwerk en doet dit Procne toekomen. Uit wraak doodde zij haar eigen zoon Itys en zette Tereus het vlees voor. Toen deze de zusters wilde doden veranderden de goden hem in een hop, Philomena werd een nachtegaal, Procne een zwaluw.
- 0266 Drossaert – drost
- 0272 als was hy ruimer ingegaen – alsof hij meer ruimte gekregen had
- 0273 dicht – gedicht

- 0274 kamil – kamille
- 0275 om hoog beuren – optillen
- 0276 onverdraeit – niet afgewend
- 0281 zeekasteel – kasteel aan de zee
- 0285 Heroutin – vrouwelijke heraut, wapenbode
Neptuin – Neptunus
- 0286 karkant – sieraad, halsketting van goud en/of edelstenen
- 0288 geestig – goddelijk
- 0289 paerlemoederhaak – haak van parelmoer
- 0290 hooven – er uitzien
- 0291 Esmerouden – smaragten
- 0292 zij zongen begeleid door een lier
- 0293 opgemaakt – gemaakt
- 0294 kerckoraelen – koorknappen
- 0295 dat – zodat
- 0297-0298 een stuk tekst uit een oud versje
- 0297 beklijven – toenemen, voorspoedig zijn
- 0299 wasdom – groeiende rijkdom
- 0302 steuren – storen
- 0304 het heesche strant – het door het zeegebruis dof klinkende strand
- 0305 spellen – vertellen
- 0310 gefnuikt – gekortwiekt
Wulpschheit – losbandigheid
- 0315 oog – aanzien
- 0316 flus – zoëven
- 0317 teering – klap
- 0318 febus wagen – de zonnwagen (hier: de zon)
- 0321 baren – golven
- 0322 't perk van Herkules pilaeren – Hercules splitste Afrika van Europa, waardoor de Straat van Gibraltar ontstond. In beide continenten richtte hij een pilaar op.

- 0328 stoffeert – versiert
- 0329 diep – zeer
- 0330 graften – grachten
- 0342 daelend stroomnat – naar zee stromend water
Geeft ten besten – afstaan ter gerief van
- 0344 overgaept – overstroomt
- 0345 strekt – dient
- 0346 wijk – wijkplaats
Verleegen - uitgeput
- 0349 geplondert – geplunderd
- 0350 stal – vorm, gedaante
- 0351 gehengen – beslissen, toestaan
- 0354 zeilend vlot – zeilvloot
- 0358 graedboog – zeekompas
Lely der kompassen – de lelie is de kompasnaald
- 0359 werreltgordel – evenaar
- 0363 zorgelijke plas – gevaarlijke zee
- 0364 Beeren – de Grote en de Kleine Beer
- 0365 Peau – pauw, sterrenbeeld
- 0367 Arktofilax – bewaker van de Grote en Kleine Beer
- 0372 stael – drukfout van ‘strael’
- 0377 Hemelstier – Taurus
- 0379 haer – hoofdhaar
- 0379 Pollux en Kastor – figuren uit de Griekse mythologie; zij beschermden de zeelieden
- 0382 ontuimlende – omtuimelende
- 0387 voor – als
- 0395 springen verder uit – expanderen
- 0396 Taeg – Taag, rivier in Portugal
Goude – De Taag stond sinds de Oudheid bekend om haar “goudzand”
- 0397 Iber – Iber, rivier in Spanje

- Kraeken – groot oorlogsschip
- 0398 begort – bezwangerd
- Kolchis toverdraeken – In Kolchis, ooit van de Zwarte Zee, dacht men, hing het gouden vlies van het ram, waarop Phrixus en Helle de Hellepoort overstaken; De Argonauten, onder leiding van Jason, hebben die vacht veroverd, nadat de bewakende draken met hulp van de toverkracht van Medea, dochter van de koning, verslagen waren.
- 0399 Jazon – Jason, leider van de Argonauten
- 0401 roofharpje – roofzuchtige vogels met vrouwenhoofden
- 0404 waterkrans – heerschappij over zee
- 0405 te vermeten – te vermetel
- 0410 Kartage – Carthago
- 0412 ree – rondhout op een schip
- 0414 in te vaeren – aan te vallen
- 0417 baldren – bulderen
- 0420 steekt het water aen – zet het water in vuur en vlam
- 0422 marmer – glinsterende waterspiegel
- 0426 klaroen – schelklinkende trompet
- Kortouwen – kanonnen
- 0429 gezengt – gebrand
- 0432 spae – lang
- 0434 Zont – Sont, rivier in Denemarken
- 0435 kil – stroombed
- 0439 Belt – Belt, rivier in Zweden
- 0442 bystant – bijstand, versterking
- 0443 rijxstoel – regeringscentrum, hoofdstad
- 0444 kramme – hoefijzervormige bout
- 0452 schoffeerende – geweld aandoen
- 0453 onnozelheit – onschuld, onwetendheid
- 0454 den mond des lands – het gezag
- Wederspreken – tegenspreken
- 0456 gericht – gerecht, rechtspraak

- 0462 kanteel – gedeelte van de beschuttingsmuren van een burcht
- 0465 Andromeda – Andromeda, dochter van een Ethiopische koning, was aan een rots geklonken, omdat zij de dochters van Nereus beledigd had door te beweren, dat zij mooier was. Het monster, dat de zeegod daarop stuurde, kon alleen bezworen worden door de koningsdochter haar te offeren. Perseus bevrijdde haar door het gedrocht met behulp van de Medusa-kop te overheersen. Het beeld van de aan rotsen door het monster bedreigde Andromeda werd vaak gebruikt als symbool van de bedreigde vrijheid van het land, waarbij een verlossende Perseus optreedt. Hier is die Willem van Oranje.
- 0466 bar – kaal
- 0470 kluisters – boeien
- 0471 afgemartelt – uitgeput
- 0477 gerust op zulk een' wachter slaepen – rustig vertrouwen op zijn bewaker
- 0478 geduurig – voortdurend
- 0481 krollen – krullen
- 0482 voort – daarna
- 0483 de pan inklinken – met een klap verbrijzelen
Onverzet – onverlamd
- 0485 gewettigde – wettige
- 0486 op 't bloetspoor van Tarquijn – in navolging van de Romeinse tiran Tarquinius Superbus
- 0487 ontzeit – uitgezet
- 0489 fors – krachtig
Tuinleeu – de leeuw die de tuin (het grondgebied) verdedigt
- 0491 verrekt – rekt
- 0492 onvervaert – onbevreesd
- 0493 verwaten – verdoemde
- 0495 schelms – op schurkachtige wijze
- 0497 Wilhem – Willem van Oranje
- 503 groothartig - dapper
- 508 dan gaat ge zelf niet vrij – dan wordt zij niet gespaard
- 513 lammers – lammeren
te watren – water drinken
- 514 schut – houdt tegen

- 519 verkropt – de keel vol
- 520 aerezende – terugtrekkende
- 521 in zulk een vloed beladen – bezwaard door zo veel ellende
- 522 dissel – kort, sterk gebogen stuk hout, waarmee een wagen bestuurd kan worden
ongerukte – omgerukte
- 523 spoên – spoeden
Thyëstes moortbanket – Thyëstes had Aerope, de vrouw van zijn broer Atreus verleid. Hierop zette Atreus hem het vlees van zijn kinderen voor als maaltijd
- 525 slint – verslindt
- 530 onnosle – onschuldige
harders – herders
- 533 onverdrooten - onophoudelijk
- 535 op den driesprongh – op driesprongen stond vaak het beeld van Hecate opgesteld met drie hoofden en lichamen. Dit beeld was bedoeld om het kwaad af te wenden
- 536 vermast – overmeesterd, overmand
- 538 verloopt – laat in de steek
- 542 taisteren – teisteren
- 543 Waermont – mond van waarheid; voorspeller
gespelt – voorspeld
- 549 staet – status, toestand
- 551 Poëters – vrouwelijke dichter (poëteres); verbogen naar voorbeeld van ‘dichteres’
- 555 artzeny – geneeskunde
- 557 vermonden – vermelden
- 559 gedreigde orkaen van oorlog – aankomende onrust van oorlog
- 567 Engelsche haen – vermoedelijk gaat het hier om een zeer sterke, vechtlustige haan
- 573 kornet – ruiterafdeling van het leger
- 574 te spaê – spoedig
- 575 Schanderberg – Schanderbeg, zoon van de Albanese vorst Castriot, die hem als gijzelaar had moeten afstaan aan de Turk Amurath II.
- 578 Janissars – leden van Turkse leger
Spahijen – ruiters in het Turkse leger

- 587 Bossu – de graaf van Bossu vocht met de Spanjaarden tegen Holland. Hij heeft ondermeer Rotterdam veroverd, waarbij veel slachtoffers gevallen zijn
- 588 naer – na
- 594 Amirael – naam van het schip
- 596 krijgshulk – groot oorlogsschip
- staen - stand
- 597 De norssche Voerman van den noorder Beerewagen – de bestuurder van de Wagen (Grote Beer)
- 608 Albaes – van de graaf van Alfa
- 615 parkement – perkament
- 618 teffens – even
- 622 Zeesibil – zeemeermin, die voorspellingen deed
- 629 bloetraed – bloedraad, de inquisitieraad van Alfa
- Tiger – tijger
- 639 aflekken – afvloeien
- 643 Borgonjes standert –de Bourgondische landen kwamen onder bevel van Philips de Schone, waardoor de Nederlanden bestuurd werden door een vorst.
- 647 bloetplakkaeten – aanplakbiljetten van de bloedraad
- brandtol – brandschatting
- 649 jadders – uiers
- 655 zilvertij – tij van zilver
- 658 borgren – burgers
- 659 veêr – veer
- 666 verschoonen – sparen
- 672 knot – beperkt, tegenhoudt
- 677 prest op – drukt omhoog
- 683 op een – opeen
- 685 begrimt – bedreigt
- 690 karros – wagen
- 692 pektoorts – toorts van pek
- harpuis – een soort hard

- 695 bommen – dof weerklinken
- 696 star – ster
- 697 eer – eerder
koleuren – kleuren
- 699 bijt – gat
- 706 heir – leger
- 709 winkelhaek – een hoek van 90 graden
draelen - aarzelen
- 712 slagbed – de stellage waardoor een schip op de kade rechtop kan blijven staan
- 714 ommestanders – omstanders
- 716 geschrangt – in een goede stand gebogen
- 720 bouheer – iemand die iets laat bouwen
- 727 root scharlaken – fijne wollen stof van helderrode kleur
- 728 karbonkels – rode edelsteen
- 729 mai – groot aantal
- 731 floers der wolken – doorzichtige wolken
- 734 Palladium – beeld van vrijheid en veiligheid
- 741 allengs – meer en meer
- 743 Pomeran – Pomeran, rivier in Scandinavië
Pruissen - Pruisen, rivier in Duitsland
Belt – Belt, rivier in Scandinavië
- 745 dorst – durft
- 750 toppet – mast
- 755 loutring – loutering
- 756 Barbarye – Noord-Afrika
Hagars halve maen – Arabieren
- 759 drie kruissen – de drie kruisen die op de vlag van Amsterdam staan
- 762 Indiaen – inwoner van Indië
- 763 Sinees – Chinees
- 764 Oorlogsjonk – Chinees oorlogsschip

- Praeu – verzamelnaam voor vaartuigen in Oost-Indië
- ruit – brengt in vervoering
- 768 loont – beloont
- 776 Veneedje – Venetië
- 780 Sint Markus – beschermheilige van Venetië
- 781 galeassen – klein koopvaardijschip
- Krijgsfeloeken – snelvarend zeilschip
- 783 zeeslag van Lepante – slag in 1571, waarbij een Spaans-Venetiaanse vloot de Turken versloeg
- 786 Zeegoôn – zeegoden
- 790 heerlijker – heerlijker
- 793 fenixpennen – dichters van hoge poëzie
- 795 slegs – slechts
- 804 beemd – vlakte, land
- 813 verkooren – gekozen
- 815 na - naar
- Levant – het Oosten
- 817 grimmelt – krioelt
- 829 spanseerden – stromen
- 830 Teems – Thames, rivier in Londen
- 832 triomffestoen – overwinningsfeest
- 834 marssen – onderdeel van het schip
- kortouw – kanon
- 835 verquikten – verkwikten
- 839 gelaên – geladen
- 843 beurtman – schipper die een vaste route tussen twee of meer plaatsen vaart
- 851 kagen, smak en jaght – kleine snelle vaartuigen
- 859 afgedeelt – ingedeeld
- 863 Rozemont – soortnaam voor een geliefde
- 864 op het ruim – in het open water
- 866 yvoor – ivoor

- by – zoals
- 876 nae – naar
- 880 minnewond – liefdeswond
- 892 wreet – wreed
- 895 minnebeê – liefdesbede
- 902 toegevrozen – dichtgevroren
- 903 rossen – paarden
- 905 noopen – dwingen
- 907 Jofferschap – gezamenlijke jongedames
- 908 orgel van haer mond – haar zangstem
- 911 ly – de kant waar de wind naartoe gaat
- 913 pennen – vleugels
- 914 Samojeeden – Samojuden, verzamelnaam voor volkeren die op de Sajan leven
- 917 Atheen – Athene
- 922 vlieten – stromen
- 923 verheert – overweldigd
- 925 zeegevaert – zeegevaarte
- 926 geblint – onzichtbaar
- 937 Bruitsgaef – huwelijksgeschenk
- 938 Nereus – Nereus, Griekse zeegod
- 944 Meir – meer
- 957 Eufrates – Eufraat, grote rivier in het Midden-Oosten
- 958 Nifas – Niphates, sneeuwberg in Armenië
- 961 Karavaenen – karavanen
- 962 standertmaenen – vlaggen met de Turkse halve maan
- 963 na - naar
- Tigris – Tigris, grote rivier in het Midden-Oosten
- 969 Araxes – Araxes, rivier in Armenië
- 972 Kaspiaensche meir – Kaspische zee
- 977 Neptuin – Neptunus

- 983 Sfeer – een bol, werldebol
- 984 Scytische – verzamelneem voor volken in Zuid-Rusland
- Arar – Saône, rivier in Gallië
- Heber – Hebrus, rivier in Thracië
- 988 zangheld – verwijst naar Orpheus
- 994 wijnpaepinnen – bacchantes
- 997 Euridice – Euridice, vrouw van Orpheus. Orpheus mocht haar na haar overlijden terughalen uit de onderwereld, maar hield zich niet aan de voorwaarden, waardoor Euridice terug moest naar de nderwereld.
- 1000 kittelt – kietelt
- 1001 vlieten – stromen
- 1003 vernoegen –
- 1005 Acheloüs – Griekse riviergod. Acheloüs verloor in een gevecht met Heracles een van zijn horens.
- 1011 Jordaen – Jordaan, rivier in het Midden-Oosten
- 1013 Liban – Libanon
- 1016 Paktool – Paktool, rivier in Lydië, die goudzand meevoerde
- 1017 Betis – Betis, rivier in Spanje
- 1018 Wijssel – Wijssel, rivier in Polen
- 1020 opgebout – opgebouwd
- 1025 Olyven – olijven
- 1027 parst – perst
- 1032 vernenwijn – oude wijn
- 1034 hooren – hoorn (hier: hoorn des overvloeds)
- 1035 om hoog – omhoog
- 1036 kampanje – het achtergedeelte op een schip
- 1038 kun – drukfout voor 'hun'
- 1041 ontslippen – wegglippen
- 1049 zwarm – zwerm
- 1050 bezaenen – de achterste gaffelzeilen op driemastschepen
- 1051 rees – reden

- gekaeit – gemeerd
- 1061 Griffioen, Tigerdieren, Leeuwen – opdrukken van bannieren
- 1065 nae – naar
- 1065 gins – ginds
- 1068 Hok – ligplaats voor oorlogsschepen
- 1074 Staertstar – ster met een staart
- 1078 Etna – Etna, vulkaan in Italië
Vezeef – Vesuvius, vulkaan in Italië
- 1081 vierorkaen – orkaan van vuur
- 1082 Kampanje – Kampanië, landstreek in Italië
- 1086 heirspits – voorste slagorde in het leger
- 1087 afgewoet – afgemat, uitgeput
- 1090 Kaukaes – Kaukasus
- 1093 Hydra – zevenkoppig monster, dat door Hercules verslagen werd
- 1095 Cerberus – de hellehond, die de ingang tot de onderwereld bewaakt
- 1103 naebasten – nablaften
- 1105 enger kil – nauwe ruimte
- 1115 ongenaê – ongenade
- 1116 schaê – schade
- 1117 spoeien – spoeden
- 1121 schulpkarros – wagen gemaakt van een schelp
- 1124 weêrgae – weerga
- 1136 misduyt – verkeerd uitgelegd
- 1150 misverwen – verkeerd uitbeelden
- 1165 vlerken – vleugels
- 1188 beer – ruimte gebruikt als toilet
- 1191 schempen ... nae – achterna schelden
- 1206 boud – bouwt
- 1207 naebuursteeën – nabij gelegen steden
- 1222 starreriemen – sterrenriemen

1223 schenkaedje – geschenk

1226 ampten – ambten

1237 ingeleit – ingelegd

1247 kempt – kamt